

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra bohemistiky

Bakalářská práce

**Mluvní projevy pedagogů na ZŠ v regionu severní
Moravy**

Verbal expression of teachers at primary school in
Northern Moravia

Zuzana Halamová

Česká filologie

Vedoucí práce: **PhDr. Petr Pořízka, Ph.D.**

Olomouc 2016

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla všechny použité zdroje.

V Olomouci dne _____

Podpis

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce PhDr. Petru Pořízkovi, Ph.D., za vedení mé práce. Dále bych chtěla poděkovat Mgr. Michaele Kopečkové za cenné rady, připomínky a uvedení do problematiky fonetických programů a v neposlední řadě bych chtěla poděkovat řediteli Základní školy Rudy nad Moravou Zdenku Klimešovi a pedagogům, kteří mi dovolili pořídít nahrávky ze svých hodin.

OBSAH

ÚVOD.....	5
1. TEORETICKÁ ČÁST	7
1.1. VEŘEJNÝ MLUVENÝ PROJEV	7
1.1.1. Veřejná vs. běžná mluva	7
1.1.2. Pedagog jako řečový vzor a jeho vliv na žáky.....	7
1.1.3. Požadavky na pedagogy	8
1.1.4. Nežádoucí jevy v projevech pedagogů	8
1.1.5. Mluvený projev pedagoga	8
1.1.6. Monologické žánry běžně užívané v mluvních projevech pedagogů.....	9
1.1.7. Současná úroveň veřejných řečových vzorů	9
1.2. NÁŘEČÍ SEVERNÍ MORAVY	11
1.2.1. Území s různorodým nářečím	12
1.2.2. Nářečí středomoravské oblasti	12
1.2.3. Hovorová čeština	13
2. ORTOEPIE ČESKÉHO JAZYKA.....	14
2.1. Ortoepie	14
2.2. Ortofonie.....	15
2.3. VOKÁLY	15
2.3.1. Artikulace vokálů	15
2.3.2. Vokály podle kvality	16
2.3.3. Odchytky v kvalitě vokálů	17
2.3.4. Vokály podle kvantity	17
2.3.5. Odchytky v kvantitě vokálů	18
2.3.6. Spojování hlásek	18
2.3.7. Diftongy	19
2.3.8. Spojování dvou vokálů	19
2.3.9. Vokály ve dvou různých slabikách	19
2.4. KONSONANTY	20
2.4.1. Artikulace konsonantů	21
2.4.2. Spojování dvou konsonantů	22
2.4.3. Znělostní asimilace	22
2.4.6. Artikulační asimilace	26
2.4.8. Ráz a jeho užívání	31
2.4.9. Odchytky v konsonantických spojeních	33
2.5. PROZODICKÉ PROSTŘEDKY	35
2.5.1. Frázování	35
2.5.2. Mluvní tempo	36
2.5.3. Intonace.....	36
2.5.3.1. Druhy intonace.....	37
2.5.4.2. Odchytky od spisovné intonace	39
3 PRAKTICKÁ ČÁST.....	40
3.1. ZAMĚŘENÍ PRÁCE	40
3.1.2. Materiál k analýze.....	40

3.1.3.	Pedagogové a předměty	42
3.1.4.	Vlastní postup při analýze	46
3.1.5.	Zkoumané jevy	47
3.1.5.1.	Segmentální rovina	47
3.1.5.2.	Suprasegmentální rovina	48
3.1.6.	Fonetická transkripce	50
4.	ANALÝZA	53
4.1.	KVALITA VOKÁLŮ	55
4.2.	KVANTITA VOKÁLŮ	68
4.2.1.	Nenáležitě krácení vokálů	68
4.2.2.	Nenáležitě dloužení vokálů	72
4.3.	REDUKCE HLÁSEK A HLÁSKOVÝCH SKUPIN	76
4.4.	ZNĚLOSTNÍ ASIMILACE PŘED JEDINEČNÝMI HLÁSKAMI A HLÁSKOU /v/	81
4.5.	ARTIKULAČNÍ ASIMILACE	85
4.6.	UŽÍVÁNÍ RÁZU	90
4.7.	MLUVNÍ TEMPO	95
4.8.	FRÁZOVÁNÍ	99
4.9.	INTONACE	104
4.10.	ZÁVĚREČNÉ HODNOCENÍ	113
ZÁVĚR	119	
ANOTACE	121	
RESUMÉ	122	
LITERATURA	123	

ÚVOD

Téma mé bakalářské práce nese název Mluvní projevy pedagogů na ZŠ v regionu severní Moravy. Toto téma jsem si zvolila především z toho důvodu, že pedagog, jako řečový vzor, má na vývoj naší mluvy velký vliv a rozhoduje z velké části o tom, jak se budeme v průběhu života vyjadřovat, zda ortoepicky správně či nesprávně. Člověk stráví na základní škole ve vyučovacích hodinách průměrně 1,07 let svého života a to je dostatečně dlouhá doba k tomu, aby naše mluva mohla být pedagogem ovlivněna.

Práce je rozdělena na dvě části: teoretickou a praktickou. Teoretická část obsahuje dílčí kapitoly Veřejný mluvený projev, Nářečí severní Moravy a Ortoepii českého jazyka. V první z nich se snažím přiblížit mluvu pedagoga a popisuji nároky kladené na pedagogy jako na řečové vzory, které ortoepická norma vyžaduje a v neposlední řadě upozorňuji na to, jak důležité je, aby byla mluva pedagoga skutečným vzorem pro jejich posluchače.

V kapitole Nářečí severní Moravy popisuji, do které nářeční skupiny spadá region Ruda nad Moravou, a vyjmenovávám typické rysy konkrétních nářečních oblastí, které mají za následek nedodržování ortoepické normy.

V kapitole Ortoepie českého jazyka shrnuji dosavadní pravidla určené pro segmentální a suprasegmentální rovinu a také časté odchylky od stanovené normy. Při psaní této kapitoly jsem nejvíce těžila z práce Bohuslava Hály, který položil stěžejní podklad pro práce novější.

Praktická část se skládá z kapitol Zaměření práce, Materiál k analýze a stěžejní kapitoly, kterou je Analýza. V této části popisuji postupy, které jsem zvolila při analyzování jednotlivých jevů, výsledky zaznamenané v grafech a vlastní hodnocení s komentáři.

V závěru zkoumám a porovnávám jednotlivé výsledky dílčích celků analýzy a na jejich základě hodnotím jednotlivé mluvčí.

Otázky, na které jsem hledala odpověď, byly:

1. Dokážou pedagogové základní školy udržet ortoepickou normu češtiny?
2. Který pedagog je z hlediska dodržování ortoepické normy nejlepší a který nejhorší?

3. Má na mluvený projev vliv předmět, který pedagog vyučuje?
4. V čem pedagogové nejvíce chybují?
5. Je lepším řečovým vzorem žena nebo muž?
6. Ovlivňuje nářečí dodržování ortoepické normy češtiny?
7. Mohou zvolení pedagogové na základní škole sloužit jako řečové vzory?

1. TEORETICKÁ ČÁST

1.1. VEŘEJNÝ MLUVENÝ PROJEV

1.1.1 Veřejná vs. běžná mluva

Mluvený projev byl po staletí spojován se soukromou komunikací a někdy i s komunikací veřejnou, při které byl kladen důraz na přímý kontakt mluvčího a adresáta (například kazatelství, řečnické projevy, obřady). V dnešní době je veřejný mluvený projev celospolečenskou záležitostí.

Protože je mluvený projev určen pro širší publikum, kladou se na jeho provedení vyšší nároky, než jak je tomu při běžných soukromých rozhovorech, při nichž je zapotřebí mít alespoň základní vědomosti o správné výslovnosti jednotlivých hlásek a o technice řeči. S mluveným projevem se setkáváme především v mediích, na úřadech a ve školských institucích (srov. Krčmová, 2010, s. 9). Právě veřejný mluvený projev na školách, konkrétně základních školách, bude předmětem této práce.

1.1.2 Pedagog jako řečový vzor a jeho vliv na žáky

Existují tři hlavní zdroje řečových vzorů v prostředích, které nás obklopují od dětství: rodina, média a škola (srov. Kuldanová, 2001, s. 157). Po vstupu dítěte na základní školu se stává největší autoritou a vzorem pedagog. Dítě snadno a ochotně přebírá jeho názory, napodobuje jeho chování, písmo a co je pro nás důležité, tak i způsob mluvy. Dítě tak činí úmyslně nebo neúmyslně.

Jelikož si rozvoj jazyka a dorozumívacích prostředků osvojujeme v raném dětském věku a na prvním stupni základní školy, je vliv pedagogů na děti opravdu důležitý, a proto nesmíme způsob a techniku vyjadřování pedagogů zanedbávat (srov. Palenčárová–Šebesta, 2006, s. 19).

Ve škole je nedílnou součástí vyučování komunikace. Ta se dělí na optickou (čtení, psaní), kterou dítě vnímá zrakem, a na akustickou (naslouchání, mluvení), kterou dítě vnímá sluchem.

Naslouchání je na 1. stupni základní školy věnováno 43 % (27 % mluvení, 18 % čtení, 12 % psaní) celkového času ve škole, na 2. stupni je to 39 % (18 % mluvení, 23 % čtení, 20 % psaní). Z těchto údajů je vidět, že nejvíce se ve vyučovací hodině využívá metody naslouchání (srov. tamtéž, s. 42, 43).

To nám potvrzuje, že mluvní projevy pedagogů na základních školách (v České republice a na Slovensku) profilují výuku nejvíce, tudíž bychom měli na jejich kvalitu klást vysoké nároky, stejně tak, jak je tomu například ve zpravodajství (srov. tamtéž, 2006, s. 27).

1.1.3 Požadavky na pedagogy

Pedagogové by neměli mít žádné řečové vady. Měli by mít především zdravý hlasový orgán a měli by dokonale ovládat svůj hlas. Další podmínkou je osvojení spisovné výslovnosti a gramatické normy češtiny (srov. Kuldanová, 2001, s. 160).

1.1.4. Nežádoucí jevy v projevech pedagogů

K nejčastějším nedostatkům se řadí špatná intonační výstavba výpovědi. Myslí se tím převážně stoupavá intonace (melodie řeči) na koncích významových celků. Dále jde o přetrvávající vliv rodného nářečí, který se může projevat ve zvukové realizaci vokálů nebo konsonantických skupin, v intonaci a rytmezování. Pokud pedagog podléhá vlivu svého rodného nářečí, dítě má výrazně omezenou možnost seznámit se se spisovnou mluvenou češtinou (srov. tamtéž, 2001, s. 160).

1.1.5. Mluvený projev pedagoga

Podle Findrovy (1991) klasifikace textových modelů a jejich vzorců můžeme mluvní projev pedagoga při vyučování charakterizovat jako veřejný, oficiální, připravený a převážně monologický, za podmínky, že pedagog žáky nevyvolává a nezkouší (srov. Müllerová, 2000, s. 22).

1.1.6. Monologické žánry běžně užívané v mluvních projevech pedagogů

Při mluveném monologickém žánru, jenž má ráz uceleného textu, je v projevu aktivní jediný mluvčí, který se zaměřuje na řečově pasivní partnery. Ti zůstávají pasivní dočasně, anebo po celou dobu promluvy a do monologické pasáže aktivně nezasahují (srov. tamtéž, 2000, s. 22).

Mluvený projev pedagogů se řadí mezi nevyhraněné projevy, jejichž části mají některé vlastnosti monologu a některé vlastnosti dialogu. Aktivní mluvčí podává souvislý projev, ke kterému může být podněcován pasivním posluchačem (žákem), jeho občasnými otázkami, signály pozornosti nebo neverbálními znaky. I přesto, že se posluchačova řečová aktivita občas vmísí do hlavního projevu, nedá se to pokládat za dialog, jelikož se role mluvčího a posluchače nestřídají tak často jako ve skutečném dialogu.

(srov. tamtéž, 2000, s. 22). Jiná situace nastává, pokud pedagog žáka zkouší či vyvolává. Tyto situace už jsou při mluveném projevu považovány za vyučovací dialogy. Mají taktéž oficiální charakter (srov. Martinová, 1990, s. 249-252)

1.1.7. Současná úroveň veřejných řečových vzorů

Komunikace je nedílnou součástí každodenního života. Kvalita dorozumívání, schopnost disponovat přiměřenou slovní zásobou a dodržování všech norem spisovného jazyka umožňují být úspěšný ve svém životě i oboru. Právě od školy očekáváme, že nás na tento „úspěch“ připraví (srov. Palenčárová-Šebesta, 2006, s. 21). Pedagog je jakési médium, které do nás schopnost komunikace vkládá. Abychom ale komunikační přípravu zvládli a dokázali ji ovládat, potřebujeme kultivované a prestižní řečové vzory. Současná úroveň řečových vzorů bohužel není příliš utěšující.

Pavλίna Kuldanová vyžaduje prestižnost spisovné češtiny všude tam, kde je její užívání opodstatněné a v článku *Krise mluvních vzorů v Čechách* popisuje úroveň současných mluvních vzorů. Podle průzkumů v seminářích *Kultury řeči* hledáme a očekáváme mluvní vzory nejčastěji mezi pedagogy,

herci, politiky, rozhlasovými i televizními moderátory a hlasateli, řidčeji mezi rodinnými příslušníky (srov. Kuldanová, 2001, s. 157).

Pedagog může být mnohdy jediným dobrým mluvním vzorem, a proto je podle Kuldanové třeba posílit vzdělávání učitelů v oblasti jazykové komunikace a to nejen češtinářů, ale i u všech ostatních oborů. Řečová složka pedagogovy osobnosti patří k těm nejdůležitějším, ale mnozí z nich její význam a potřebnost nedoceňují (srov. tamtéž, 2001, s. 159).

Zvuková stránka mluvených projevů je obecně podceňována. Každý pedagog by měl před nástupem do zaměstnání podstoupit logopedické vyšetření. To se ale stalo pouhou formální záležitostí.

Podle Kuldanové je zapotřebí klást zvýšený důraz na kvalitu logopedických vyšetření uchazečů o učitelské obory (srov. tamtéž, 2001, s. 159 – 160). Především rodilí mluvčí z Moravy nesplňují požadovanou kvalitu veřejných mluvních projevů (srov. tamtéž, 2001 s. 156).

1.2.1 Území s různorodým nářečím

Území s různorodým nářečím bylo kdysi osídlené německým obyvatelstvem a po 2. světové válce dosídleno obyvatelstvem z jiných regionů, a dokonce i z jiných států. To vedlo k jazykovým rozmanitostem, které víceméně vedly k hovorové češtině. Pro tuto oblast je typická, jak už jsem zmínila, hovorová čeština, avšak společně s některými prvky celomoravskými, slezsko-moravskými i obecně českými, které se vyskytují s různou frekvencí.

Jevy, které pronikly z okolních nářečí, jsou: slezsko-moravské kladení přízvuku na předposlední slabiku a krácení dlouhých vokálů v některých slovech, např. *psát x /psat/* (srov. Jandová, 1997, s. 116 citace).

1.2.2 Nářečí středomoravské oblasti

Nářečí středomoravské oblasti je poněkud odlišnější než na severní Moravě, jelikož noví osídlenci pocházejí ze sousedních regionů. Díky tomu došlo jen k posunutí tradičních dialektů na nové území.

Pro středomoravskou oblast západního úseku jsou typické tyto jevy:

- ❖ vkládání protetického /v/ na začátek slova, na jehož začátku stojí vokál, např. *omáčka x /vomáčka/*,
- ❖ krácení vokálů u některých slov, např. *bláto x /blato/*,
- ❖ zjednodušování hláskových skupin, např. *myslím x /misim/; půjdu x /puđu/*,
- ❖ znělostní asimilace před jedinečnými hláskami na mezislovním předělu a před vokály, např. *jinak je x /jinag je/; když jedeš x /+dež jedeš/; jak u nás x /jag u nás/* (srov. Fic, 1997, s. 22).

Za celomoravské jevy lze označit:

- ❖ vypouštění hlásky /j/, např. /+eště, +ešče/,
- ❖ regresivní asimilaci u konsonantické skupiny /sh/, např. *sháněla* x /zháněla/,
- ❖ zněle vyslovované /t/ mezi dvěma vokály, např. otevři x /odevři/,
- ❖ znělostní asimilaci před jedinečnými hláskami a hláskou /v/, např. *kvůli* x /gvůli/; *jak máme* x /jag máme/ (srov. Jandová, 1997, s. 116).

1.2.3. Hovorová čeština

Hovorová čeština je založena na živé normě spisovné češtiny, jež slouží běžnému dennímu hovoru. Je tvořena spisovným jazykem bez knižních prostředků a toleruje obecně rozšířené prvky. Není ale kodifikována, což znamená, že není vázána žádnými pravidly. V tom jí brání fakt, že se jí nedaří popsat tak, aby mohla být přijata jako celonárodní (srov. Davidová, 1997, s. 10). Vyskytuje se jako regionální útvar na severovýchodní Moravě a ve Slezsku. Příčinou vzniku hovorové češtiny bylo to, že v těchto oblastech proti sobě politicky bojovaly tři národy: český, polský a dříve též německý. Tento národní zájem se promítl i v jazykovém vývoji, jelikož příslušníci česko-moravského nářečí se ve spisovném vyjadřování těžko zbavovali regionálních mluvních návyků (srov. Davidová, 1997, s. 5).

2. ORTOEPIE ČESKÉHO JAZYKA

V této části se budu věnovat výkladu o ortoepii (a ortofonii) českého jazyka a uvedu základní ortoepická pravidla, jež by měl pedagog jako řečový vzor znát a ovládat.

V neutrálním stylu promluvy či v běžném rozhovoru nejsou rozdíly a vady ve výslovnosti vnímány nijak zvlášť rušivě. Mnohem nápadnějšími se ovšem stávají při veřejném projevu (srov. Hála, 1967, s. 7). Znalostí ortoepických pravidel si mluvčí zajišťuje srozumitelnost a kultivovanost své promluvy (srov. Krčmová, 2007, s. 172). Právě pedagogové (stejně jako řečníci, herci či moderátoři) by měli nejvíce věnovat pozornost svým mluvním projevům.

2.1. Ortoepie

„Ortoepii můžeme nejvhodněji definovat jako souhrn obecně platných zásad a pravidel výslovnosti spisovného jazyka.“ (Hála, 1967, s. 8).

Při stanovení ortoepické normy a její kodifikace se postupuje podle následujících kroků a zásad (srov. tamtéž, 1967, s. 8):

- 1) objektivní zjištění výslovnosti, která se ve spisovném jazyce skutečně vyskytuje, a její následné kodifikování,
- 2) stanovení poměru mezi ortoepickou normou a pravopisem,
- 3) vztažení ortoepické normy pouze na výslovnost mluvy neutrální, klidné a přirozené,
- 4) korektní tvoření a hlásek a hláskových skupin a jejich přesná artikulace (srov. tamtéž, 1967, s. 8–9).

Z výše uvedeného vyplývá, že *„ortoepická výslovnost je skutečně existující, přirozená a na konvenci založená výslovnost, která jako nedílná součást spisovného jazyka plní celonárodní sdělovací funkci; je to výslovnost uživatelů spisovného jazyka po celém jazykovém území, snažících se o spisovný projev kultivovaný po všech stránkách, z hlediska výslovnosti tedy prostý zvláštností nářečních, místních a individuálních.“* (Hála, 1967, s. 8).

2.2. Ortofonie

Pod pojmem ortofonie se rozumí správná výslovnost jednotlivých hlásek (vokálů a konsonantů) v širším rámci ortoepie (srov. Hála, 1967, s. 7), neboť i ony mají obecně uznávanou zvukovou podobu, a pokud by se narušil proces jejich artikulace, mohlo by dojít k nepřesné výslovnosti a následovnému nepochopení (srov. tamtéž, 1967, s. 13).

Hláskovou deformaci mohou způsobovat poruchy řeči nebo jisté odchylky typické pro určité nářeční oblasti, ale také ji mohou způsobit individuální výslovnostní návyky (srov. tamtéž, 1967, s. 14).

2.3. VOKÁLY

Inventář spisovné češtiny obsahuje pět vokálů (samohlásek): /i/, /e/, /a/, /o/, /u/. Ty se liší buď kvalitou, např. o – i, nebo kvantitou, např. i – í. Kvalita je podmíněna zvláštním postavením mluvidel, kdežto kvantita délkou trvání určitého vokálu (srov. Hála, 1967, s. 14). Ta je většinou hlavním problémem při dodržování spisovné normy.

Nakonec tedy máme 10 monoftongických vokalických fonémů /i/, /í/, /e/, /é/, /a/, /á/, /o/, /ó/, /u/, /ú/ a vedle těchto vokálů zde dále máme 3 diftongické vokalické fonémy /ou/, /au/, /eu/ (srov. Krčmová, 2010, s. 128), u kterých se /u/ považuje za polosamohlásku (srov. tamtéž, 2010, s. 137).

2.3.1. Artikulace vokálů

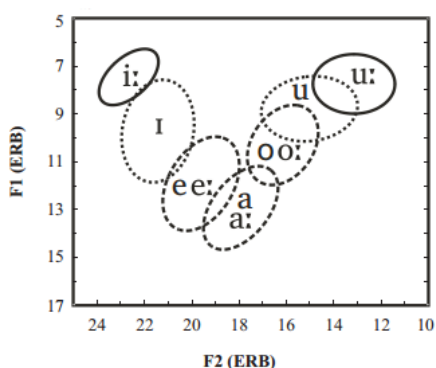
Při tvoření těchto hlásek zapojujeme do pohybu především jazyk a doprovodně i rty (srov. Hála, 1967, s. 14). Při výslovnosti některého z vokálů má jazyk své určité postavení, stejně jako rty mají při výslovnosti určité zaokrouhlení či zaostření. Těmito pohyby se mění objem dutiny hrdelní a ústní (srov. Krčmová, 2010, s. 130).

2.3.2. Vokály podle kvality

Podle postavení jazyka rozlišujeme vokály nízké /a/, středové /e/, /o/ a vysoké /i/, /u/. Záleží na tom, zda je jazyk postaven blíže či dále od patra. Toto je klasifikace podle směru svislého. Ve směru vodorovném rozlišujeme vokály přední /i/, /e/, zadní /o/, /u/ a střední /a/, jejichž výslovnost je ovlivněna posunováním jazyka v dutině ústní odpředu dozadu.

Podle výšky tónu tvoří vokály takovou řadu: *i – e – a – o – u*, kdy /u/ je nejhlubší a /i/ nevyšší tón (srov. Hála, 1967, s. 14–15). Po této klasifikaci nám vzniká obraz tzv. vokalického trojúhelníku. Níže můžete vidět vokalický trojúhelník z analýzy Skarnitzla a Volína, založený na novém měření z roku 2012. Od starších měření se liší v hodnotách vysokých krátkých a dlouhých vokálů, které se od sebe dříve kvalitativně neodlišovaly.

Obr. 2

Výslovnost českých vokálů by měla být za každé situace neutrální. Vokály by se neměly vyslovovat příliš otevřeně ani příliš uzavřeně. Správná výslovnost závisí na zřetelné artikulaci, tempu a v neposlední řadě i na nářečí. Výrazné odchylky od standardu vedou k nesrozumitelnosti, při níž dva podobné vokály splývají (srov. Palková, 1994, s. 323).

Charakter českých vokálů určují formanty F₁ a F₂, které tvoří akustikou podstatu a specifické zabarvení hlásky (srov. Lotko, 2005, s. 37). Výška formantů se zaznamenává v Hz (srov. Palková, 1994, s. 173).

2 http://fonetika.ff.cuni.cz/wp-content/uploads/sites/104/2016/Ska_Vol2012.pdf

2.3.3. Odchylky v kvalitě vokálů

Ve výslovnosti vokálů se objevují odchylky od ortoepické normy především u předních vokálů /i/, /í/, /e/, /é/ a u zadního vokálu /o/.

Při jejich tvoření u nich dochází k větší otevřenosti, která se považuje za jednu z nejrozšířenějších odchylek od ortoepické normy.

- ❖ Vokály /i/, /í/ se svou výslovností blíží vokálům /e/, /é/, např. *vidět x /vedet/; víš x /véš/*.
- ❖ Vokály /e/, /é/ mají až příliš otevřenou podobu a tím se blíží vokálům /a/ a /á/, např. *letět x /la'et/; léto x /láto/*.
- ❖ Vokál /o/ se blíží otevřenému znění vokálu /a/, např. *prosím x /prasim/*.

Tato výslovnost je typická pro střední Čechy, ale setkáváme se s ní i ve větších centrech a v některých oblastech Moravy, a to především u mladší generace (srov. Hůrková, 1995, s. 18–19).

2.3.4. Vokály podle kvantity

Délka vokálu je v češtině velmi důležitá, jelikož může v některých případech nést distinktivní (rozlišovací) funkci a bez jejího realizování by mohlo dojít k záměně s jiným slovem či slovním tvarem téhož slova (srov. Hála, 1967, s. 21), např. *žila–žila, pracuji–pracují*, a proto výslovnostní norma vyžaduje přesné rozlišování vokálů dlouhých a krátkých (srov. Hůrková, 1995, s. 20).

Základní kvantitativní stupně jsou dva: krátkost /i/, /e/, /a/, /o/, /u/ a délka /í/, /é/, /á/, /ó/, /ú/ (srov. Hála, 1967, s. 21–22). Skutečné trvání vokálů je dáno artikulačními vlastnosti, ale můžeme mluvit i o vícero stupních trvání hlásek. Vliv na kvantitu vokálů může mít i působení přízvuku, intonace (melodie) a emfáze (důraz). Obecně platí, že kvantitativní rozdíl mezi krátkým a dlouhým vokálem je v poměru 1:2 (srov. Krčmová, 2010, s. 133–134).

2.3.5. Odchyly v kvantitě vokálů

Nejvíce rozšířenou ortoepickou odchylkou je zkracování vokálů, které mají být spisovně dlouhé. Je rozšířena po celém českém jazykovém území. Nedochozí ale k tomu, že se všechny dlouhé vokály zkracují stejnou měrou. Mezi nejvíce postižené vokály patří /í/ a /ú/. Příčinou je jejich artikulační náročnost (nejvyšší postavení jazyka směrem k patru), a proto si jejich výslovnost usnadňujeme tím, že zkracujeme jejich délku.

❖ Vokály /í/, /ú/ se většinou zkracují:

- v nepřízvučných slabikách, např. *končím* x /končim/;
krájím x /krájim/; *domů* x /domu/; *dolů* x /dolu/,
- v přízvučných slabikách, např. *říkám* x /řikám/;
mezi tujemi /mezi tujemi/,
- v přivlastňovacích zájmenech, např. *můj* x /muj/.

❖ Ke krácení vokálu /é/ dochází:

- v příponách *-ého*, *-ému*, např. *okurkového* x /?okurkoveho/;
okurkovému x /?okurkovemu/ (srov. Hůrková, 1995, s. 20).

2.3.6. Spojování hlásek

Při spojování jednotlivých hlásek dochází v souvislé řeči k tvorbě plynulé, spojitě vyslovované řady, v níž přechází jedna tvorba hlásky do tvorby hlásky druhé. Různá artikulační situace může nastat při spojování dvou vokálů, dvou konsonantů, konsonantu a vokálu či naopak vokálu a konsonantu. Nejčastější možností je pozměnění artikulace hlásky nebo dokonce zánik jedné z nich. Vyloučen není ani vznik hlásky nové (srov. Hála, 1967, s. 41). K těmto výslovnostním záměnám dochází především uvnitř slova, ale i na hranicích slov. Čím více se budeme snažit pečlivě artikulovat, tím více budou účastníci komunikace tyto hranice pociťovat (srov. Krčmová, 2010, s. 202).

2.3.7. Diftongy

U diftongů /ou/, /au/, /eu/ dochází ke vzájemnému a plynulému spojení obou vokálů. K plynulému přechodu dochází u českého diftongu /ou/, např. /sloužit/. Taktéž diftongy /au/, /eu/, přejaté z cizích jazyků nebo užívané v citoslovcích, se mohou vyslovit jednoslabičně, např. /pauza/, /mřau/ (srov. Hála, 1967, s. 41).

2.3.8. Spojování dvou vokálů

Dva vokály, postavené vedle sebe, mohou tvořit buď diftong (dvojhlásku), za podmínky, že stojí ve stejné slabice, anebo mohou náležet dvěma různým slabikám.

2.3.9. Vokály ve dvou různých slabikách

Vokály, které stojí mezi dvěma různými slabikami, je možno vyslovit dvojím způsobem: buď s rázem či bez něj. Pokud ráz nepoužijeme, vkládá se mezi dva sousední vokály přechodová hláska /j/, jejíž užívání je dáno jistými pravidly:

- ❖ V přejatých slovech se /j/ vyslovuje ve skupině hlásek *i + vokál* a to pouze v rámci jednoho slova či slovního tvaru. Užití přechodového /j/ na hranicích dvou sousedních slov, ať už cizích či domácích, je ortoepicky nepřijatelné, např.: *Přišli a uviděli okouna* x /přšli ja uviděli jokouna/.
- ❖ Skupiny psané /ia/, /ie/, /ii/, /io/, /iu/ se vyslovují /ija/, /ije/, /iji/, /ijo/, /iju/. Přechodové /j/ se v těchto vokalických skupinách vyslovuje jak v základu slova, např. *miliarda* x /milijarda/; *dieta* x /dijeta/, tak i v koncovkách, např. *fotografie* x /fotografie/; *historii* /historii/; /radio x /radijo/; *génius* x /génijus/. Stejně pravidlo platí také ve spojeních, kde je rozdíl jen pravopisný, tedy *y + vokál*,

např. *polyester* x /*polijestr̩*/; *kyanid* x /*kijanit*/ (srov. Hála, 1967, s. 41–42).

2.4. KONSONANTY

Konsonantů (souhlásek) má spisovná čeština 27: /p/, /b/, /t/, /d/, /t̩/, /d̩/, /s/, /z/, /š/, /ž/, /x/, /h/, /f/, /v/, /k/, /g/, /č/, /ž/, /c/, /z/, /r/, /ř/, /j/, /l/, /m/, /n/, /ň/. Ty ale netvoří úplný inventář českých konsonantických fonémů.

Čeština má dále neznělý konsonant /*ɣ̥*/, který vzniká při znělostní asimilaci (spodobou) nebo nachází-li se před pauzou, např. *skřítek* x /*skř̩́itek*/; *hrnčír* x /*h̩rnč̩́ír*/, dále znělý konsonant /*ɣ*/, který vzniká pouze asimilací znělosti před znělým párovým konsonantem, např. *chvátat* x /*ɣvátat*/. Existuje také velární /*ŋ*/, které tvoříme, pokud se /*n*/ objeví ve spojení hlásek /*n+k*/ či /*n+g*/, např. *tank* x /*tan̩k*/; *bumerang* x /*bumeran̩g*/ a labiodentální /*ɱ*/, tvořící se ve spojení hlásek /*m+f*/ či /*m+v*/, např. *symfonický* x /*sim̩fonický*/; *Šumvald* x /*šum̩valt*/. Zvláštním typem hlásek jsou některé sonory, souhlásky s velkým podílem tónové složky, které jsou schopny vokalicky vyplnit jádro slabiky s konsonantickým charakterem. Takovéto hlásky se nazývají slabikotvornými. Řadí se mezi ně /*t̩*/, /*l̩*/, /*m̩*/ a výjimečně /*n̩*/, které vzniká asimilací znělosti (viz níže), např. *krk* x /*kr̩k*/; *vynesl* x /*vines̩*/; *osmnáct* x /*?os̩mnáct*/; /*?os̩náct*/ (srov. Hála, 1967, s. 70).

2.4.1. Artikulace konsonantů

Jak již bylo popsáno výše, víme, že při artikulaci vokálů záleží na tom, jak objemný je prostor dutiny ústní a jak se pohybuje jazyk. Při tvoření konsonantů je tomu jinak. Nezáleží na vytvořeném objemu v dutině ústní, ale na tom, jakou v něm utvoříme překážku, která se bude stavět do cesty výdechovému proudu. Třením o tyto překážky vznikají třecí šumy různé kvality a síly, které mohou být doprovázeny současným zněním hlasu, anebo se tvoří bez tohoto doprovodu (srov. Hála, 1967, s. 24–25). Při trvání nebo zrušení překážky dochází ke vzniku charakteristických šumů, které rozpoznáváme jako jednotlivé hlásky. Ty odlišujeme podle toho, kde a jak překážky vznikají (srov. Krčmová, 2010, s. 141).

Pro bližší srovnání a rozšíření přikládám přehled všech českých konsonantů uspořádaných podle místa a způsobu tvoření.

Tab. 1

ZPŮSOB TVOŘENÍ		MÍSTO TVOŘENÍ													Sonorní/ Šumová	
		Labiální				Alveolární				Palatální		Velární		Laryngální		
		Bilabiální		Labiodent.		Prealveo.		Postalveo.								
Okluzivý	Orální	p	b			t	d			t'	d'	k	g	?		š
	Nazální		m		ɱ						ɲ		ŋ			so
Semiokluzivý						c	ʒ	č	ʒ̣							š
Konstruktivý	Středové			f	v	s	z	š	ž		j	x	ɣ		h	š
	Laterální						l									so
	Vibranty					ř	r/ř									so/š
Znělost		n	z	n	z	n	z	n	z	n	z	n	z	n	z	

2.4.2. Spojování dvou konsonantů

Již bylo zmíněno výše, že tvoření konsonantů je poměrně složitější než tvoření vokálů, a proto dochází k většímu množství rozličných změn, které jsou pro dodržení ortoepické normy náročnější. Změny, ke kterým při spojování dvou konsonantů dochází, zasahují buď jenom část hlásky, anebo hlásku celou. Nejčastější z nich je asimilace (spodoba) znělostní a asimilace artikulační (srov. Hála, 1967, s. 43).

2.4.3. Znělostní asimilace

Při asimilaci dochází v proudu řeči k tomu, že jedna hlásky je ovlivněna hláskou následující či hláskou předešlou. Podle toho dále dělíme asimilaci na regresivní či progresivní.

Asimilace regresivní (zpětná) je základním typem, kdy se zvuk vyslovované hlásky řídí hláskou, která za ovlivněnou hláskou následuje, např. *podpatek* x /*potpatek*/. Naopak u asimilace progresivní (postupné), která je méně častá, je zvuk připodobněné hlásky ovlivněn hláskou předcházející, např. *na shledanou* x /*na sxledanou*/ (neznělé /s/ ovlivnilo ortografické /h/, které se po asimilaci vysloví jako /x/).

U znělostní asimilace může být výsledkem realizace skupina znělých nebo neznělých fonémů, např. *včela* x /*fčela*/, kde skupina hlásek /*fč*/ jsou neznělé fonémy (srov. Krčmová, s. 183). Původní znělost konsonantu (nedochází k asimilaci) je zachována ve slovech či slovních spojeních, kde jsou obě hlásky buď znělé, anebo neznělé, např. /*odbočit*/; /*pod zemí*/ nebo /*kostka*/ (srov. Hála, 1967, s. 43).

Znělostní asimilace je omezena souborem konsonantů, které mezi sebou mají korelační vztah znělosti tvořící korelační řadu deseti párů. Výjimkou je foném /*ř*/, který v korelační řadě není a znělostní asimilace se přesto účastní. Konsonanty, které do řady nepatří, nemohou znělostní asimilaci podléhat. Jedná se o sonory /*l*/, /*r*/, /*m*/, /*n*/, /*ň*/, /*j*/. Někdy bývají označovány jako jedinečné hlásky (srov. Krčmová, 2010, s. 184).

2.4.5. SPOJOVÁNÍ HLÁSEK PŘI ZNĚLOSTNÍ ASIMILACI:

Párové konsonanty /p/, /b/, /t/, /d/, /tʰ/, /dʰ/, /s/, /z/, /š/, /ž/, /x/, /h/, /f/, /v/, /k/, /g/, /č/, [ʒ̣], /c/, /ʒ/:

- ❖ Asimilace je v tomto případě obligatorní – musí k ní dojít a postihuje celou konsonantickou skupinu, nikoli jen nejbližší konsonanty. Projevuje se ve slovech neodvozených, nesložených, v základech slov s příponou a předponou.
- ❖ Objevuje se na švu slov složených, na rozhraní dvou slov, při spojení předložek se jmény a u křestních jmen.
- ❖ Existují zvláštnosti u asimilace párových konsonantů:
 - Konsonant /ř/ je znělý, avšak za určitých podmínek se mění na neznělý, např. *přestávka* x /přestáfka/.
 - U konsonantů /h/ a /x/ se /h/ asimiluje na /x/, např. *nehty* x /nexti/. Samotné /h/ asimiluje předcházející konsonant, např. *k hrobu* x /g hrobu/ a totéž platí na rozhraní slov, např. *nakrájet houby* x /nakrájed hou̯bi/ (srov. Hála, 1967, s 50–51).

Jedinečné konsonanty (sonory) /l/, /r/, /m/, /n/, /ň/, /j/ a /v/:

- ❖ Tyto konsonanty nepodléhají asimilaci a ve většině případů k ní nevedou konsonanty jiné (srov. tamtéž, 1967 s. 51).

K znělostní asimilaci nedochází:

- ❖ při vnitřním předělu, např. /*nadlesní*/,
- ❖ mezi vnějšími předěly, např. /*prát – brát*/, pro odlišení některých výrazů (srov. Krčmová, s. 185),
- ❖ u předložek zakončených znělým párovým konsonantem, např. /*pod nose*/,
- ❖ u předložek tvořených neznělým párovým konsonantem, např. /*k jeski*/,
- ❖ před konsonantem /v/, např. *pak vyšla* x /*pak višla*/ (srov. tamtéž, 1967, s. 51).

K znělostní asimilaci dochází:

- ❖ při vnějším předělu – podobně jako před pauzou bude znělý párový konsonant na konci slova realizován neznělým alofonem, např. *až jindy* x /*?aš jindi*/.

Zvláštnosti u asimilace jedinečných konsonantů:

- ❖ Dvojím způsobem můžeme vyslovit skupinu konsonantů objevující se na vnitřním předělu mezi kořenem slova a imperativní (rozkazovací) plurálovou koncovkou *-me*, např. */pojdme/* i */pojťme/*.
- ❖ Ve spojení s 2. pádem se nerozlišuje fonetická realizace předložek */s/* a */z/*. Ortografické *z mostu*, *z věže* ale i *s mostu*, *s věže* se má vyslovovat stejně */z mostu/*; */z vježe/*.
- ❖ Dubbletní výslovnost */s/*, */z/* se připouští ve spojení se 7. pádem, pokud za ortografickým */s/* následuje jedinečná hláska nebo konsonant */v/*, např. *s mamutem* x */s mamutem/* i */z mamutem/*; *s vejcem* x */s vejcem/* i */z vejcem/*. Toto pravidlo ale neplatí, pokud dojde ke spojení předložky */s/* se zájmennými tvary, např. */s jeho/*; */s vašimi/*, nikoli */z jeho/*; */z vámi/* (srov. Krčmová, 2010, s. 185).

2.4.6. Artikulační asimilace

Výše jsme se dozvěděli, že při výslovnosti souhláskových skupin dochází ke spodobě znělosti. To však není jediný druh asimilace, který může nastat. Dalším druhem spodoby je artikulační asimilace, která je důsledkem sblížení artikulačních pohybů, při kterých se realizace hlásek pozměňuje (srov. Krčmová, 2010, s. 186). Z fyziologického hlediska je o něco složitější. Při asimilaci znělosti jde pouze o rozdíl v účasti či neúčasti hlasivek, kdežto u asimilace artikulační se spodoby účastní vícero faktorů. Artikulační asimilaci rozlišujeme dle způsobu tvoření a místa tvoření viz. Tab. 1., kapitola 2.4.1.

2.4.7. PRAVIDLA A DOPORUČENÍ PRO SPOJOVÁNÍ KONSONANTŮ:

Spojení *t, d* se sykavkami *s, z, š, ž*

- ❖ V tomto postavení se hlásky vyslovují uvnitř slova buď splývavě, přičemž dochází k posunu místa artikulace z úžiny na polozávěr, a tím pádem vzniká *c, ž, č, ž*, nebo se plně uchovávají, a to jenom v případě, pokud by bylo potřeba zdůraznit rozhraní slov (srov. Hála, 1967, s. 55 – 56).

Spojení *t, d* s afrikáty *c, č*

- ❖ V tomto postavení se hlásky vyslovují nesplývavě (srov. tamtéž, 1967, s. 57).

Skupiny skládající se ze tří konsonantů (*sšť, zšť, ššť, žšť, řšť*)

- ❖ Tyto skupiny hlásek se objevují u adjektiv mužského životného rodu. Může u nich docházet ke zjednodušení, kdy je celá skupina zredukována na dvě hlásky, např. *kroměřížští* x */kromněříští/*. Není to ale pravidlem a skupinu tří hlásek můžeme z důvodu lepší zřetelnosti vyslovovat i nesplývavě (srov. tamtéž, 1967, s. 58).

Spojení znělých nepárových konsonantů s jinými konsonanty

- ❖ Nepárový konsonant nemůže být na začátku slova před jiným konsonantem vynechán, např. */jmelí/*, */jdu/*, nikoli */+melí/*, */+du/*.
- ❖ Slabikotvorné *ɫ* se musí vyslovit vždy, např. */jabɫko/*, nikoli */jab+ko/*.
- ❖ U číslovek, kde se v základu slova objevuje *sedm* a *osm*, je možné využít vkladný vokál */u/*, např. *sedmnáct* x */sedumnáct/* (srov. tamtéž, 1967, s. 59).

Spojení sykavek (*s, z, š, ž*) a polosykavek (*c, ʒ, č, ʒ̣*)

V postavení:

- ❖ ostrá sykavka + tupá sykavka (*zš, sš, zž, sž*),
- ❖ tupá sykavka + ostrá sykavka a (*žs, šs, žz, žš*),
- ❖ polosykavka + sykavka (*cs, cš, čs, čš, cz, cž, čz, čž*)
- ❖ polosykavka + polosykavka (*čc, cč*) se hlásky vyslovují nesplývavě a dochází u nich k znělostní asimilaci (srov. tamtéž, 1967, s. 57–58).

Spojení sonor (*m, n, ň*) s jinými konsonanty

- ❖ Spojení sonor se sykavkami
 - V tomto spojení musí zůstat sykavky plně uchovány a nesmějí se měnit na polosykavky.
- ❖ Spojení sonor s retnicemi /p/, /b/
 - V tomto spojení se /n/ zachovává jak uvnitř slova, např. /zahanbení/, nikoli /zahambení/, tak na rozhraní slov, např. /on plave/, nikoli /om plave/.
- ❖ Spojení sonor s retozubnými konsonanty /f/, /v/
 - V tomto spojení se bilabiální /m/ mění na retozubné /mʃ/, např. /simfonije/.
- ❖ Spojení sonor s veláry /k/, /g/
 - V tomto spojení se alveolární zadopatrové /n/ mění na velární /ŋ/, např. /bumeranʒk/ (srov. tamtéž, 1967, s. 60–61).

Spojení palatálních (měkkých) a nepalatálních (tvrdých) konsonantů

- ❖ V konsonantických skupinách složených z /n/, /ň/, /t/, /ť/, /d/, /ď/ obvykle připodobňujeme první konsonant tím, že ho změkčíme, např. /ostatní/, /ostatní/; /jednička/, /jednička/. Změkčování není povinné a není ani chybou vyslovit první konsonant v jeho původním stavu.
- ❖ Na rozhraní mezi předložkou a slovem se nezměkčuje, např. /pod ní/ místo /pod' ní/, stejně jako při spojitě výslovnosti, kdy druhé slovo má vlastní přízvuk, např. /sklon !těla/.
- ❖ Pokud se hlásky liší jen z hlediska měkkosti, jako /tť/, /dd/, /nň/, vyslovují se tvrdé konsonanty vždy tvrdě, např. *pod tiskárnou* x /pot' tiskárnou/; *oddělat* x /odd'elat/; *pan Něníček* x /pan' něnič'ek/ (srov. tamtéž, 1967, s. 62). Tyto skupiny se často vyslovují splývavě, např. *pan Něnič'ek* x /paňeňič'ek/, nebo pouze s oslabenou a změkčenou výslovností prvního konsonantu, např. /před' d'etmi/. Obě výslovnostní varianty jsou nespisovné (srov. tamtéž, 167, s. 62).

V jiných konsonantických skupinách musí být všechny hlásky vyslovovány zřetelně (srov. tamtéž, 1967, s. 60).

Tvary slovesa *být*

- ❖ Při pečlivější výslovnosti je doporučeno vyslovovat /j/ všude, zejména po vokálu, např. *křičeli jsme* x /křičeli +sme/ (srov. tamtéž, s. 60).
- ❖ Pokud /j/ nenásleduje po vokálu, jeho vynechání se připouští, např. *křičel jsem* x /křičel +sem/ (srov. Hůrková, s. 34).
- ❖ Pokud je tvar slovesa *být* součástí složeného opisného tvaru, může se vyslovovat bez počátečního /j/, např. *byli jsme* x /bili +sme/.
- ❖ Stejně tak je tomu u tvarů slovesa sponového, např. *ty jsi krásný* x /ti +si krásní/, naopak
- ❖ Naopak konsonant /j/ se musí vyslovovat vždy v záporných tvarech, např. /nejsem/, pokud je na tvaru slovesa *být* důraz, např. /jsem tady/, a na začátku věty, např. /jsem ?unavená/ (srov. tamtéž, 1967, s. 34).

2.4.8. Ráz a jeho užívání

Český ráz se též označuje jako tvrdý začátek a řadí se mezi neznělé české konsonanty. Projevuje se jako prudké vyražení hlasu po předcházejícím pevném sevření hlasivek. Vyskytuje se vždy po každém přerušení hlasu, následuje-li po pauze vokál. Může stát na začátku věty i uprostřed, např. /*ʔokurku dej do salátu*/; /*ʔokusuje ʔokurki*/, a na morfoložickém švu, např. /*poʔodjet*/ . Jeho přítomnost je obvykle jen fakultativní (nezávazná), můžeme tedy vyslovit jak /*doʔučovat*/, tak /*doučovat*/, avšak neměl by se zcela podceňovat, jelikož napomáhá k lepší srozumitelnosti mluvního projevu – odděluje slova, jež by jinak splývala. Ve výjimečných případech má jeho užití distinktivní význam, např. /*s ʔuxem*/ oproti /*suxem*/.

Ráz se častěji užívá u volného tempa mluvy, kdy jsou slova od sebe zřetelněji oddělována, a při důraze, jehož podstatou je zesílení hlasu – dochází tedy k pevnějšímu sevření hlasivek. Z toho plyne, že osoby mluvící příliš rychle nebo naopak nedbale užívají rázu méně často než ti, kteří mluví volně a zřetelněji. Užívání rázu je tedy individuální záležitostí (srov. Hála, 1967, s. 34–35).

Povinné užívání rázu:

- ❖ Po neslabičných předložkách *s*, *z*, *k*, *v*, např. /*f ʔokně*/ (srov. tamtéž, 1967, s. 39).

Doporučené užívání rázu v profesionálních mluvních projevech:

- ❖ Při setkání dvou stejných vokálů mezi předponou a kořenem slova, např. *poloostrov* x /*poloʔostrof*/, anebo pokud se stejné vokály setkají tam, kde je mezi předložkou a slovním tvarem grafická mezera, např. *do Opavy* x /*do ʔopavi*/, nikoli /*dopavi*/.
- ❖ Při setkání dvou různých vokálů mezi slabičnou předložkou a kořenem slova, např. *za Eliškou* x /*za ʔeliškoʊ*/, anebo při setkání dvou vokálů na hranici slov, např. *tři ananasy* x /*tř ʔananasi*/.

- ❖ Pokud se setkají dva různé vokály na hranici slabičné předpony a kořene, např. *neodolatelný* x / *ne?odolatelní*/.
- ❖ Po nepřízvučném jednoslabičném slově, např. *proč otvíráš* x /*proč ?otvíráš*/, nikoli /*pročotvíráš*/.
- ❖ Po nepřízvučné slabice, např. *toť on* x /*toť ?on*/, nikoli /*toťon*/.
- ❖ U adjektiv a adverbii s předponou nej-, po níž následuje vokál, např. *nejatraktivnější* x /*nej?atraktivnější*/.
- ❖ Po předložce končící konsonantem, po níž následuje slovní tvar začínající vokálem, např. *pod ubrouskem* x /*pot ?ubrouskem*/.
- ❖ V kompozitech (složených slovech), např. *hnědooká* x /*hnědo?oká*/ (srov. Hůrková, 1995, s. 26).

Ráz se nikdy nevyslovuje:

- ❖ Ve slovech přejatých, např. /*kakao*/.
- ❖ Ve slovech, kde se už nepociťuje předpona, např. /*poduška*/ (srov. Hála, 1967, s. 39).

2.4.9. Odchytky v konsonantických spojeních

Při spojování konsonantů může během mluvního projevu docházet k jejich zjednodušení, a to jak na začátku slov, uprostřed slov, tak i na jejich konci. Takovéto zjednodušení konsonantických spojení navozuje nesrozumitelnost mluveného slova a také posunuje mluvený projev do zcela jiné stylové roviny.

Odchytky výslovnostní normy při spojování sonor s jinými konsonanty:

- ❖ Spojení konsonantů /ns/, /nš/, /ňs/, /ňš/. Při tomto spojení se často mění kvalita sykavek /s/ a /š/, např. *hostinský* x /*hostinckí*/; *loňský* x /*lonckí*/.
- ❖ Ve spojení /n/ s tupým konsonantem /š/ se mění kvalita sykavky na /č/, např. *menší* x /*menčí*/.
- ❖ Ve spojení /n/ s tupou sykavkou /ž/ se mění kvalita sykavky na polosykavku /ǰ/, např. *oranžová* x /*oranǰová*/.
- ❖ Ve spojení /n/ s retnicemi /p/, /b/ se mění dásňový konsonant /n/ na retnici /m/, např. *klenba* x /*klemba*/, *Bonprix* x /*bompriks*/.
- ❖ Při výslovnosti hláskového spojení /mňe/ se vyskytuje podoba /mje/, např. *paměť* x /*pamjet'*/.

Oslabení výslovnosti, popřípadě zánik konsonantů /v/, /j/, /h/, /l/ a /m/, /n/:

- ❖ K oslabení dochází většinou v nepřízvučné slabice mezi dvěma vokály, např. *povídal* x /*po(v)ídal*/; *hnojivo* x /*hno(j)ivo*/; *druhému* x /*dru(h)ému*/; *osolíme* x /*?oso(l)íme*/, anebo dochází k plnému zániku konsonantu, např. /*po+ídal*/; /*hno+ivo* /; /*dru+ému*/; /*oso+íme*/.
- ❖ K oslabení nebo zániku nosovek /m/, /n/ dochází většinou při rychlejším mluvním tempu a to na konci slov. Dochází k ní z důvodu nedostatečné energetické artikulace, při níž mluvidla vyprodukují jen nosový pazvuk připojující se k vokálu.

Vždy zachováváme plnou výslovnost u těchto slov:

- ❖ Na začátku slov *kdyby, když, který, některý, vždyť, vždycky*; ve slovech s předponou /vz-/: *vzmáhat, vzdělaný, vzdorovat*; ve slovech, která začínají na /hř-/: *hřbitov, hřebík, hřích, hřmí*.
- ❖ Uprostřed slov, kde je skupina hlásek /-zd-/: *prázdný, prázdniny*; /-st-/: *švestka, jestli*; /-št-/: *zvláštní, zvláštně*.
- ❖ Na konci slov, která končí na /-ct/: *jedenáct, dvanáct*; /-st/: *milost, dost, radost*.

Přípustná zjednodušení konsonantických spojení:

Dcera x /cera/, srdce x /sɪce/, ctnost x /cnost/; u slova *džbán, džber* se připouští jak /ʒbán/, /ʒber/, tak /žbán/, /žber/ a číslovky *sedm, osm* a jejich obměny se vyslovují /?osm/, /sedm/ nebo s vloženým vokálem /sedum/, /?osum/. V neutrálních veřejných projevech se doporučuje podoba s vloženým vokálem. Za neortoepické se považuje výslovnost /sednáct/, /osnáct/ atd. (srov. Hůrková, 1995, s. 35–37).

2.5. PROZODICKÉ PROSTŘEDKY

Prozodické prostředky se vztahují již k souvislé řeči realizující se v rámci slabiky, slova nebo výpovědi. Zahrnují zvukové vlastnosti jazyka, které ztvárňují promluvu a dodávají jí přirozenost a srozumitelnost (srov. Krčmová, 2010, s. 119).

Mezi prozodické prostředky se řadí pauza, intonace, větný přízvuk, slovní přízvuk, takt a tempo (srov. tamtéž, 2010, s. 167). Vlastní analýza této práce se věnuje pouze vyšší vrstvě rytmického členění, tedy frázování, mluvnímu tempu a intonaci.

Na rozdíl od jevů segmentálních, jako jsou řetězce hlásek, se u suprasegmentálních jevů nedají přesně určit artikulačně-akustické vlastnosti (srov. tamtéž, 2010, s. 167). Odchylek od norem tykajících se prozodie si běžný uživatel jazyka všimá více než u jevů segmentálních (srov. Hůrková, 1995, s. 41).

2.5.1. Frázování

Za základní jednotku promluvy se považuje věta. Ta ale může být příliš dlouhá na to, aby ji mluvčí mohl pronést vcelku, a právě frázování má tu možnost, že dokáže členit promluvu a její složky – tedy i věty – na logické celky a kratší úseky pomocí různých zvukových prostředků (pauzy, melodie nebo kombinací obojího). Frázování člení věty na významové úseky, které spolu těsněji souvisí.

Věty můžeme členit na kratší nebo delší úseky a to tak, že předěly klademe tím způsobem, abychom od sebe neodtrhovali to, co k sobě významově patří, např. */Do okurkového salátu můžete přidat zálivku | se zakysanou smetanou./* nebo */Do okurkového salátu | můžete přidat zálivku| se zakysanou smetanou./* Ovšem chybné členění může vypadat např. takto: */Do okurkového | salátu můžete | přidat zálivku se zakysanou | smetanou. /*.

2.5.2. Mluvní tempo

Mluvní tempo vypovídá o vztahu mluvčího k posluchačům. Změna tempa, která závisí na rychlejší nebo pomalejší artikulaci, může mluvní projev, co se srozumitelnosti týče, výrazně ovlivnit (srov. Krčmová, 2007, s. 72).

Mluvní tempo se stanovuje na základě počtu slabik vyslovených za sekundu v době celého projevu a to i s pauzami. Pokud bychom počítali slabiky v čistém čase, tedy bez pauz, mluvili bychom o artikulačním tempu (srov. Balkó, 2005, s. 185).

Na základě údajů od Romportla, Bartoška, Štěpánkové a Sedlákové stanovila Zdena Palková průměrné mluvní tempo, jehož hodnota je 4,89 slabik/sec. (srov. Palková, 1994, s. 317).

2.5.3. Intonace

Intonace se projevuje silovou a melodickou proměnou hlasu v průběhu promluvy. Podle ní je možné rozeznat hranice výpovědí / výpovědních úseků, určit, zda se jedná o oznámení či o druh otázky, a především díky ní vyjádřit subjektivní postoj v procesu komunikace (srov. Krčmová, 2010, s. 167–168).

Budeme mít salát i na večeři?

Diagram illustrating the pitch contour for the sentence "Budeme mít salát i na večeři?". The contour shows a rising intonation pattern, starting with a low tone, rising to a peak, and then falling slightly.

- Stoupavě klesavá antikadence
 - U tohoto druhu antikadence může dojít na konci výpovědi k mírnému poklesu tónu hlasu (srov. tamtéž, 2010, s. 169).

Budeme mít salát i na večeři?

Diagram illustrating the pitch contour for the sentence "Budeme mít salát i na večeři?". The contour shows a falling intonation pattern, starting with a high tone and then falling to a low tone.

❖ Polokadence

Polokadence se vyznačuje tím, že ve výpovědi klesne tón hlasu ještě před intonačním centrem, které bývá obvykle hlubší, a poté začne opět stoupat (srov. tamtéž, 2010, s. 169). V neutrální výpovědi má několik forem a její základní funkcí je signalizovat neukončené úseky výpovědí (srov. Hůrková, 1995, s. 45).

Dlouho jsem přemýšlela, ...

Diagram illustrating the pitch contour for the sentence "Dlouho jsem přemýšlela, ...". The contour shows a falling intonation pattern, starting with a high tone and then falling to a low tone.

2.5.4.2. Odchyly od spisovné intonace

U zjišťovacích otázek je přízvučná slabika pronesena oproti tónu hlubokému tónem nejvyšším a v následujících slabikách jeho výška klesá (srov. Hůrková, 1995, s 45). Intonace u těchto typů vět je důležitým rysem, který jako jediný dokáže rozlišit zjišťovací otázku od oznamovacích vět (srov. Palková, 1994, s.340).

Přijde později?

— —
— —
— —

Často se chybí i u vět intonačně zcela jednoduchých, a to u vět oznamovacích. Z předchozího výkladu víme, že intonační průběh je u těchto vět klesavý. Ne vždy je tato norma dodržována. Často dochází ke stoupavému tónu u poslední slabiky koncového větného úseku.

Došly nám všechny okurky.

— —
— —

Někdy bývá u těchto neortoepických kadencí prodloužená poslední slabika, např. *Došly nám všechny okurky. x /Došli nám fšexni ?okurki:/* (srov. Hůrková, 1995, s. 46–47).

3 PRAKTICKÁ ČÁST

3.1. ZAMĚŘENÍ PRÁCE

V této práci se zabývám mluvními vzory pedagogů na severní Moravě. Zaměřila jsem se na analýzu projevů pedagogů na vybrané základní škole. Mým hlavním úkolem byla fonetická analýza. Na základě pořízených a transkribovaných nahrávek z vyučovacích hodin jsem hodnotila, jak jednotliví mluvčí dodržují ortoepická pravidla.

Na segmentální rovině jsem pozorovala výslovnostní kvalitu a kvantitu vokálů, znělostní a artikulační asimilaci konsonantů, redukci hlásek či hláskových skupin a užívání rázu. Ze suprasegmentální roviny jsem se zaměřila na mluvní tempo, frázování a intonaci.

V předkládané práci hodnotím a srovnávám jednotlivé mluvčí. Dále se pokouším porovnat, zda, a popřípadě v čem, se od sebe liší mluvní projevy pedagogů vyučujících na prvním a na druhém stupni základní školy. Zkoumám také to, zda se liší, a popřípadě v jaké míře, spisovná výslovnost muže oproti ženě a zda má na mluvu pedagoga vliv jeho vyučovaný předmět. Mým dalším záměrem je pak zjistit, zda se u daných mluvčích projevuje nářečí severní Moravy.

3.1.2. Materiál k analýze

Primárním materiálem k mé analýze byly nahrávky z osmi vyučovacích hodin na základní škole v regionu severní Moravy, konkrétně okres Šumperk. Nahrávky jsem pořizovala osobně. Použila jsem diktafon Philips DTV 1200.

Vždy jsem nahrávala celou vyučovací hodinu, ze které jsem pak vybrala úseky, kde hovoří pouze vyučující. Náplní mé bakalářské práce je analyzovat pouze mluvu pedagogů, nikoli žáků.

Pořízené nahrávky jsem foneticky přepsala (fonetické transkripce jsou součástí příloh). Pravidla pro fonetický přepis jsou popsána v kapitole 3.1.6. Z vyučovacích hodin jsem přepsala ty části, kdy pedagog mluví souvisle

několik minut. Pokud to pořízený záznam neumožňoval (např. při zkoušení, vyvolávání či delší pauze), vystříhla jsem z nahrávek mluvu žáků a dlouhé pauzy. Analyzované záznamy jsou dlouhé tři minuty a rozmezí slov se pohybuje asi od tří set do čtyř set slov.

Záznam pořízených nahrávek byl dostatečně kvalitní, tudíž jsem s fonetickým přepisem neměla problémy. V některých případech, kdy se vyučující vzdalovali dále od diktafonu, je hlasitost pořízeného záznamu méně slyšitelná, ne však nesrozumitelná.

Dalším materiálem, který jsem při analýze použila, byl soubor vokalických trojúhelníků jednotlivých mluvčích a grafy zobrazující intonační průběh některých výpovědí (metoda je zmíněná v kapitole *Vlastní postup při analýze*).

3.1.3. Pedagogové a předměty

V této práci budu analyzovat celkem osm pedagogů a každého z nich budu analyzovat zvlášť. Pedagogy jsem se snažila vybírat tak, aby každý z nich vyučoval odlišný předmět v rozdílných ročnících prvního a druhého stupně základní školy, a rozlišovala jsem rovněž podle pohlaví. Díky takovému rozvržení budu moci podat závěr o tom, zda se liší mluva například češtináře od fyzikáře, zda a v jaké míře rozhoduje fakt, že předmět vyučuje muž či žena, anebo jaké jsou rozdíly v mluvních projevech pedagogů, kteří vyučují žáky nižšího stupně, oproti těm, kteří vyučují ve vyšších ročnících.

Pořídila jsem nahrávky z těchto vyučovacích hodin:

Tab. 2

PŘEDMĚT	TŘÍDA	POHLAVÍ
Prvouka	3.	žena
Český jazyk	4.	muž
Český jazyk	6.	žena
Přírodopis	7.	žena
Zeměpis	8.	muž
Fyzika	8.	muž
Dějepis	8.	žena
Matematika	9.	muž

Pedagogové:

Před začátkem vyučovací hodiny jsem každého pedagoga požádala o vyplnění krátkého dotazníku, který obsahoval kolonky pro základní osobní údaje, dále požadoval informace spojené s vyučováním a údaje o bydlišti. Délka pedagogické praxe může mít vliv na vytříbenost a kultivovanost mluveného projevu. Podobně to může být i s věkem pedagoga. Místo pobytu může nepříznivě ovlivňovat mluvní projev. Všichni pedagogové, kteří mi poskytli nahrávky ze svých hodin, pochází z okresu Šumperk, pouze jediný z nich z okresu Uherské Hradiště.

Osobní údaje pedagogů nejsou pro analýzu důležité, proto ponechávám jejich jména nezveřejněná. Každého pedagoga označuji zkratkou jeho jména a příjmení. Pro lepší orientaci jsou v hodnotících tabulkách barevně rozlišeni muži a ženy.

Tab. 3

Jméno a příjmení, předmět	M. Tan., PRVOUKA
Věk	25 let
Místo pobytu	Ruda nad Moravou
Délka pobytu	Od narození
Délka pedagogické praxe	2 roky

Tab. 4

Jméno a příjmení, předmět	V. Koř., ČESKÝ JAZYK 1. STUPEŇ
Věk	52 let
Místo pobytu	Buchlovice → Zábřeh na Moravě
Délka pobytu	→ 2 roky
Délka pedagogické praxe	26 let

Tab. 5

Jméno a příjmení, předmět	L. Hul., ČESKÝ JAZYK 2. STUPEŇ
Věk	31 let
Místo pobytu	Šumperk
Délka pobytu	Od narození
Délka pedagogické praxe	7 let

Tab. 6

Jméno a příjmení, předmět	E. Wol., PŘÍRODOPIS
Věk	36 let
Místo pobytu	Šumperk
Délka pobytu	14 let
Délka pedagogické praxe	5 let

Tab. 7

Jméno a příjmení, předmět	M. Hav., ZEMĚPIS
Věk	45 let
Místo pobytu	Ruda nad Moravou
Délka pobytu	Od narození
Délka pedagogické praxe	18 let

Tab. 8

Jméno a příjmení, předmět	M. Maz., FYZIKA
Věk	45 let
Místo pobytu	Ruda nad Moravou
Délka pobytu	Od narození
Délka pedagogické praxe	20 let

Tab. 9

Jméno a příjmení, předmět	J. Ods., DĚJEPIS
Věk	29 let
Místo pobytu	Bohdíkov → Šumperk
Délka pobytu	Od narození → 2 roky
Délka pedagogické praxe	4, 5 roku

Tab. 10

Jméno a příjmení, předmět	P. Pol., MATEMATIKA
Věk	52 let
Místo pobytu	Šumperk → Jindřichov na Moravě
Délka pobytu	31 let → 21 let
Délka pedagogické praxe	29 let

3.1.4. Vlastní postup při analýze

V této práci jsem zvolila tabulkový systém hodnocení. Každý zkoumaný jev jsem hodnotila u každého mluvčího zvlášť. Celkem jsem zkoumala devět dílčích jevů.

Zvolila jsem bodovací hodnotící systém. U každého ze zkoumaných jevů jsem zaznamenávala počet chyb, podle nichž jsem následně mluvčí ohodnotila a hodnoty zapisovala do již výše zmíněných tabulek.

Při hodnocení jsem postupovala takto:

- 2 - Velmi špatný mluvčí, kterému dělá zkoumaný jev velké problémy.
- 1 - Špatný mluvčí, který ve sledovaném jevu chybuje často.
- o - Neutrální mluvčí, který v daném jevu chybuje ojediněle.
- +1 - Dobrý mluvčí, u kterého se dá předpokládat, že v daném jevu udělá chybu jen výjimečně (1–2 chyby).
- +2 - Vynikající mluvčí, který v daném jevu nechybuje vůbec.

Ke každé tabulce jsou přiloženy dva grafy (výjimkou je pouze kapitola *Kvalita vokálů*, která navíc obsahuje vokalické trojúhelníky všech mluvčích). První z nich znázorňuje škálu od nejlepšího po nejhoršího mluvčího na základě počtu objevených se chyb v daném jevu. Druhý graf znázorňuje, zda si ve zkoumaném jevu vedly lépe ženy či muži. Každý graf je okomentován. Na závěru každého zkoumaného jevu je přiloženo několik příkladů od všech mluvčích (kteří chybovali) z fonetické transkripce.

Ke každé analýze je přiložena hlavní tabulka, jež shrnuje výsledky a hodnocení jednotlivých mluvčích na základě zkoumaného jevu.

Při závěrečném hodnocení jsem sečetla všechny body jednotlivých mluvčích, abych zjistila výsledné pořadí pedagogů od nejlepšího k nejhoršímu a následně také pořadí od nejlepšího k nejhoršímu mluvčímu z obou skupin pedagogů dle pohlaví, tedy mužů a žen.

3.1.5. Zkoumané jevy

Jevy, které jsem zkoumala, jsou uvedeny výše v kapitole *Zaměření práce*.

3.1.5.1. Segmentální rovina

Realizaci vokálů jsem zkoumala po stránce kvantitativní a kvalitativní. U kvantity vokálů jsem se zaměřila na nežádoucí dloužení vokálů, které by měly být podle spisovné výslovnostní normy krátké, a na dloužení vokálů, které sice mají být dlouhé, ale jejich délka se i přesto nenáležitě prodlužuje.

U kvality vokálů jsem se zaměřila na nežádoucí otevřenost či uzavřenost vokálů. Pracovala jsem s programem Praat, který dokáže na základě zvukového záznamu změřit formanty F_1 a F_2 , jenž jsou stěžejní pro určení správné výslovnosti vokálů. Od každého mluvčího jsem vybrala 10 exemplářů konkrétního vokálu (*i, e, a, o, u*). Vokály jsem nevolila náhodně. Vybírala jsem takové, které stály na začátku slova, uprostřed slova a na konci slova a činila jsem tak proto, jelikož na kvalitu vokálu má vliv jeho postavení ve slově. Dále jsem vybírala taková slova, kde není vokál obklopen stále stejnými konsonanty, a dbala jsem i na to, aby byly v analýze zahrnuty jak vokály krátké, tak i dlouhé.

U kvantity vokálů jsem se zaměřila na jejich nežádoucí dloužení a krácení. Při analýze jsem postupovala tak, že jsem počítala chyby, které mluvčí udělali během tříminutového projevu. Mezi tyto chyby jsem řadila taková slova a slovní tvary, u kterých se vyskytly chyby v dloužení vokálů, které mají být spisovně krátké, a naopak v krácení vokálů, které by měly být podle spisovné normy dlouhé. Jako chyby jsem započítala

i případy, kdy byla slova či slovní tvary nenáležitě dloužena či krácena před kadencí.

Chyby v kvantitě vokálů jsem porovnávala na počtu vyskytnuvších se chyb. Mezi chyby v užívání rázu jsem počítala ty případy, kde by se měl ráz vyslovit, ale mluvčí tak neučinil. Užívání rázu jsem hodnotila na základě počtu chyb, které se u mluvčích vyskytly během třímínutového projevu.

U konsonantů jsem sledovala chyby ve výslovnosti jednotlivých hlásek a v jejich spojování. Zaměřila jsem se na artikulační asimilaci, se kterou je spojeno vypouštění hlásek ze souhláskových skupin, a znělostní asimilaci před sonorními hláskami /m/, /n/, /ň/, /j/, /r/, /l/ a hláskou /v/.

Vyskytující se chyby jsem sčítala a na základě výsledků jsem jednotlivé mluvčí hodnotila.

3.1.5.2. Suprasegmentální rovina

Mluvní tempo jednotlivých mluvčích jsem vyhodnocovala tak, že jsem určitý úsek mluvního projevu rozdělila na slabiky. Poté jsem počet slabik vydělila počtem sekund zkoumaného úseku promluvy. Každý úsek byl dlouhý tři minuty a sestříhaný tak, aby neobsahoval žádná hluchá místa, kvůli kterým by byl výsledek nepřesný. Výsledky jsem hodnotila a srovnávala na základě vypočítaného mluvního tempa pro jednotlivé pedagogy.

Frázování jsem hodnotila podle počtu objevivších se chyb. Jako chyby jsem počítala každé nesprávné dělení na logické celky výpovědi, ale i úseky, kde by se výpověď rozdělit měla, ale nebylo tomu tak.

Intonaci jsem sledovala v programu Praat, díky němuž jsem si zobrazila intonační křivky, které znázorňují intonační průběh výpovědi.

Analýzu toho jevu jsem taktéž hodnotila na základě vyskytnuvších se chyb. Zajímala jsem se pouze o intonační průběh zjišťovacích otázek, tedy o antikadenci.

U mluvčích, kteří chybovali, jsou doložené některé příklady chyb přímo z grafů Praatu. Graf se vztahuje vždy k tomu příkladu, který je u mluvčího uveden jako poslední.

3.1.6. Fonetická transkripce

Má analýza vychází z přepisů zvukové formy jazyka, a proto je potřeba v krátkosti popsat a vysvětlit jejich značkování.

Takovémuto přepisu se odborně říká fonetická transkripce a slouží k zápisu reálného jazykového projevu. Fonetická transkripce je založena na jednoznačném vztahu mezi zvukovým segmentem a grafickou značkou (srov. Palková, 1994, s. 36). To znamená, že každý foném vždy odpovídá pouze jednomu grafému. Například /k/ zapisujeme jako /k/, ale pro /ch/, které je složeno ze dvou grafémů, máme znak /x/.

Fonetická transkripce češtiny používá základní české grafémy a pro hlásky, které nemají samostatné písmeno, vychází z mezinárodní soustavy zvané IPA (International Phonetic Alphabet) (srov. tamtéž, 1994, s. 38). Následující soupis znaků obsahuje ty, které jsem použila ve svých vlastních analýzách. Použila jsem font Doulos SIL.

Vokály:

- [ɥ] – zvuk, který tvoří druhou, nevokalickou část diftongu,
- [i] – zaznamenání jak tvrdého, tak měkkého /i/,
- [:] – nenáležité dloužení vokálů,
- [+] – vypouštění konsonantu, vokálu nebo vícero hlásek vedle sebe.

Konsonanty:

- [ŋ] – velární /n/,
- [m] – labiodentální /m/,
- [ř] – neznělé /ř/ způsobené vlivem asimilace znělosti,
- [ʒ] – znělé /c/ způsobené vlivem asimilace znělosti,
- [ʒ̣] – znělé /č/ způsobené vlivem asimilace znělosti,
- [x] – zaznamenání neznělé hlásky /ch/,
- [ɣ] – zaznamenání znělé hlásky /ch/,

- [ŋ] – slabikotvorné /n/,
- [m̥] – slabikotvorné /m/,
- [l̥] – slabikotvorné /l/,
- [r̥] – slabikotvorné /r/,
- [ʔ] – ráz,
- [:] – nenáležité dloužení konsonantu,
- [+] – vypouštění konsonantu, vokálu nebo vícero hlásek vedle sebe.

Suprasegmentální jevy:

- [→] – polokadence,
- [↑] – antikadence,
- [↓] – kadence,
- [→!] – polokadence s expresivním příznakem,
- [↑!] – antikadence s expresivním příznakem,
- [↓?] – značí komunikační funkci otázky,
- [↓!] – kadence s expresivním příznakem,
- [´] – důraz,
- [/, //, ///] – signalizace pauzy,
- [!] – přízvuk.

Ostatní značky:

- [< --- >] – nesrozumitelný úsek,
- [< @@@ >] – rušivé zvuky,
- [_] – splynutí dvou stejných hlásek,
- [[< hm >]] – responzní zvuk vyjadřující přitakání nebo nesouhlas,
- [☺] – smích.

4. ANALÝZA

Výsledky analýz jsem uspořádala do tabulek, ve kterých jsou jednotliví mluvčí seřazeni podle abecedy. Jejich jména a vyučované předměty jsou uvedeny ve zkratkách. Pohlaví je značeno písmenem M nebo Ž a je uvedeno v závorce za jmény.

Níže jsou uvedeny zkratky, které jsem pro jednotlivé mluvčí zvolila:

Hav (M) – Zeměpis,

Hul (Ž) – Český jazyk (II. stupeň),

Koř (M) – Český jazyk (I. stupeň),

Maz (M) – Fyzika,

Ods (Ž) – Dějepis,

Pol (M) – Matematika,

Tan (Ž) – Prvouka,

Wol (Ž) – Přírodopis.

Zkratky pro předměty uváděné v grafech:

Zeměpis – ZEM,

Český jazyk II. stupeň – ČJ II. ST,

Český jazyk I. stupeň – ČJ I. ST,

Fyzika – FYZ,

Dějepis – DĚJ,

Matematika – MAT,

Prvouka – PRVO,

Přírodopis – PŘÍ .

4.1. KVALITA VOKÁLŮ

Níže uvedená tabulka zobrazuje hodnocení výslovnosti vokálů jednotlivých mluvčích.

Tab. 11

Pedagog a předmět	Hodnocení
Hav (M) – Zeměpis	-1
Hul (Ž) – Český jazyk (II. stupeň)	-1
Koř (M) – Český jazyk (I. stupeň)	-1
Maz (M) – Fyzika	-1
Ods (Ž) – Dějepis	-1
Pol (M) – Matematika	-2
Tan (Ž) – Prvouka	-2
Wol (Ž) – Přírodopis	-1

V hodnocení kvality vokálů jsem nemohla žádného z mluvčích ohodnotit kladně, a dokonce ani neutrálně. Ani u jednoho z pedagogů se nestalo, že by všechny hodnoty formantů souhlasily s frekvenčními rozsahy stanovenými Zdenou Palkovou.

Následující tabulka zobrazuje rozsahy formantů F₁ a F₂ pro jednotlivé vokály. Hodnoty stanovila Zdena Palková.

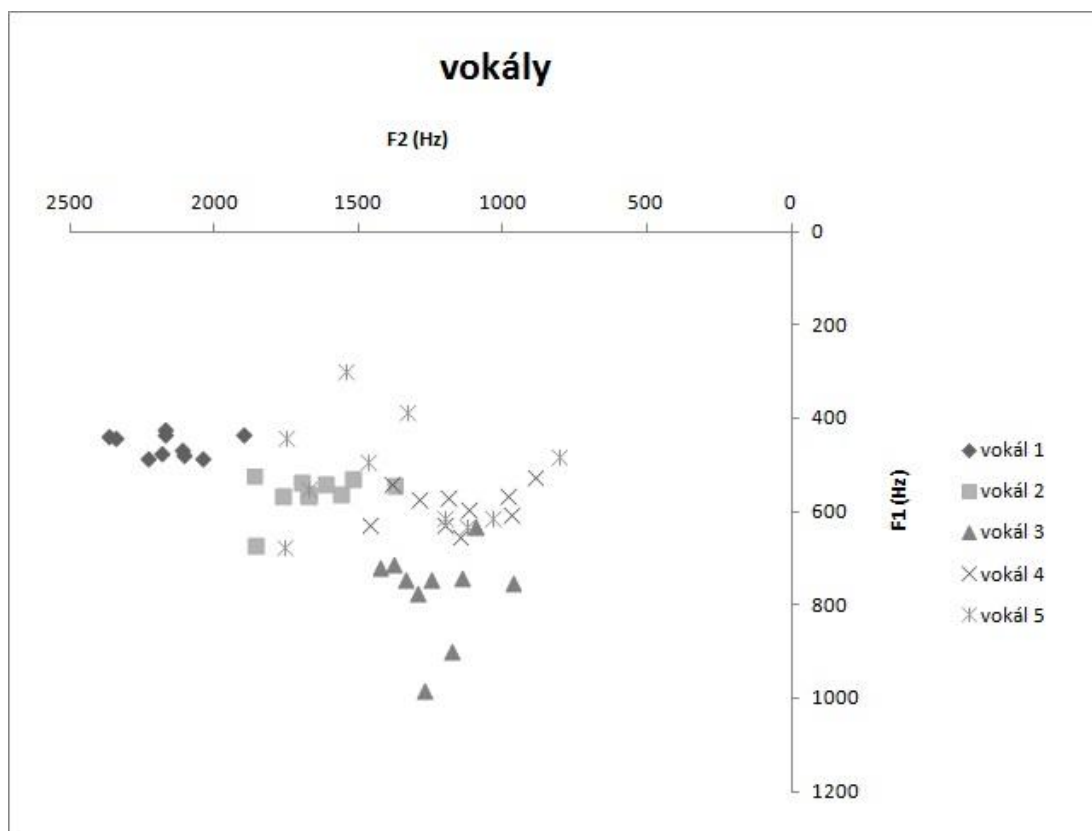
Tab. 12

FORMANT HLÁSKA	F ₁ PÁSMO	F ₂ PÁSMO
i, í	300–500	2000–2800
e, é	480–700	1560–2100
a, á	700–1100	1100–1500
o, ó	500–700	850–1200
u, ú	300–500	600–1000

Všem pedagogům dělaly velké problémy zadní vokály /o/ a /u/. U vokálu /o/ ve většině případů neseděly pouze formanty F₂, kdežto u vokálu /u/ přesahovaly své hranice jak formanty F₂, tak formanty F₁. Se středovým vokálem /a/ měli nepatrné problémy tři vyučující. U dvou z nich hranice přesahovaly jen formanty F₂ a to maximálně o desítky. Naopak výslovnost předních vokálů /e/ a /i/ činila problémy jen výjimečně a to převážně u formantů F₂.

Správně by měly vokály tvořit vokalický trojúhelník. Níže příkládám vokalické trojúhelníky všech mluvčích společně s komentáři a v přílohách tabulku s hodnotami jednotlivých vokálů.

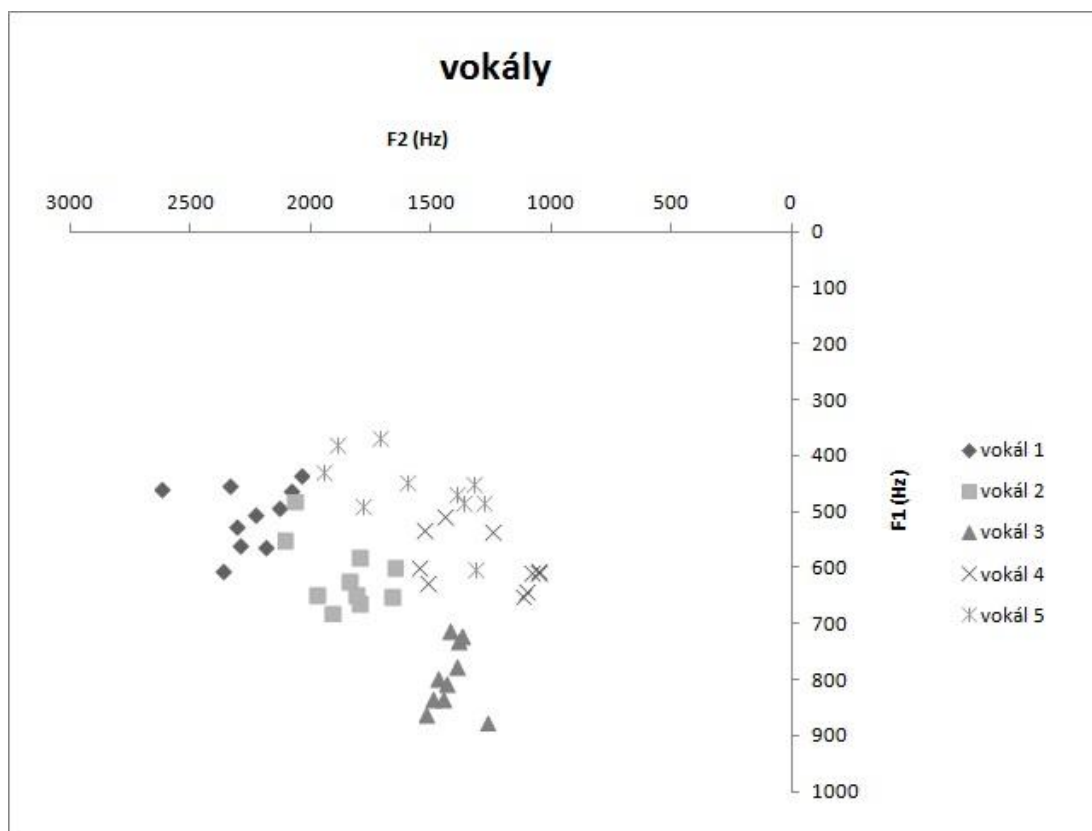
Graf 1

V zeměpise dělaly vyučujícímu problémy zadní vokály /o/ a /u/, u kterých hranice přesahovaly formanty F2 a u vokálů /u/ i formanty F1, což mělo za následek splnutí některých zadních vokálů. Ostatní vokály vyslovoval ve správném rozsahu.

Tohoto vyučujícího hodnotím v kvalitě vokálů jako třetího nejlepšího i přes to, že chyboval ve výslovnosti zadních vokálů, stejně jako ostatní pedagogové. Jeho vokalický trojúhelník však nezobrazuje tak velké výkyvy jako je tomu u některých ostatních vyučujících.

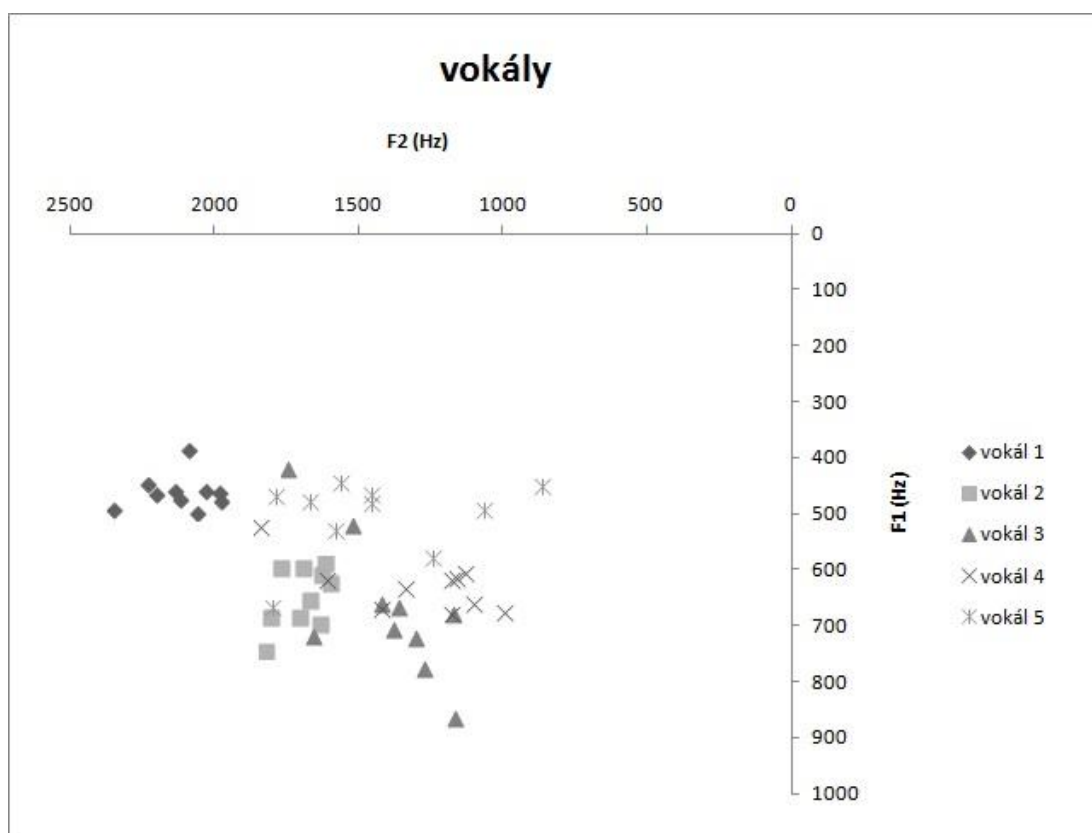
Graf 2

Vyučující českého jazyka na druhém stupni chybovala u zadních vokálů /o/ a /u/, ale na rozdíl od vyučujícího zeměpisu u ní vybočovaly pouze formanty F2.

Rovněž chybovala u předního vokálu /i/, kde hodnota formantů F1 byla nepatrně vyšší oproti stanoveným hodnotám. Naopak výslovnost vokálů /e/ a /a/ byla u této mluvčí dokonalá. Tuto vyučující považují v kvalitě vokálů za druhou nejlepší.

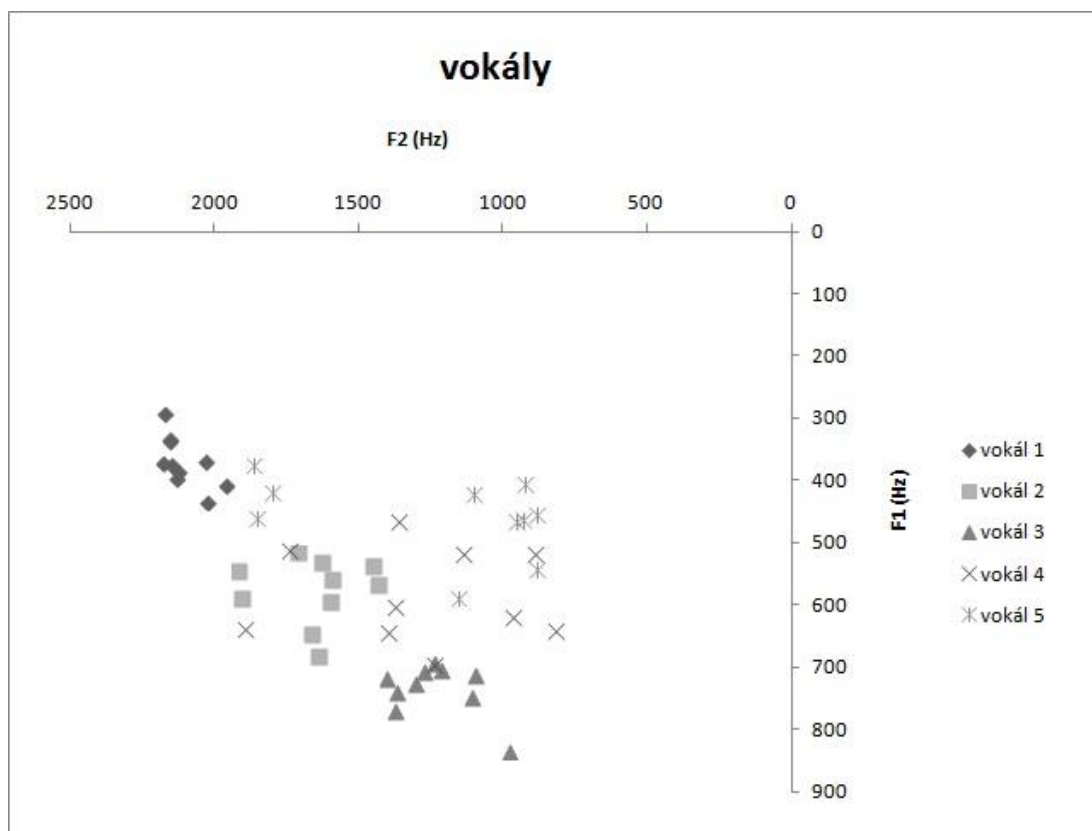
Graf 3

Podobně jako vyučující českého jazyka na druhém stupni dopadl v hodnocení kvality vokálů i vyučující českého jazyka na stupni prvním, avšak s tím rozdílem, že mu činil problém střední vokál /a/ namísto vokálu /i/.

Stejně jako všichni ostatní chyboval u zadních vokálů /o/ a /u/. U vokálů /o/ vybočovaly pouze formanty F2, kdežto u vokálů /u/ přesahovaly hodnoty formantů F2 noremní frekvenční rozsah, a proto nemohu tohoto pedagoga hodnotit tak kladně jako vyučující českého jazyka na druhém stupni.

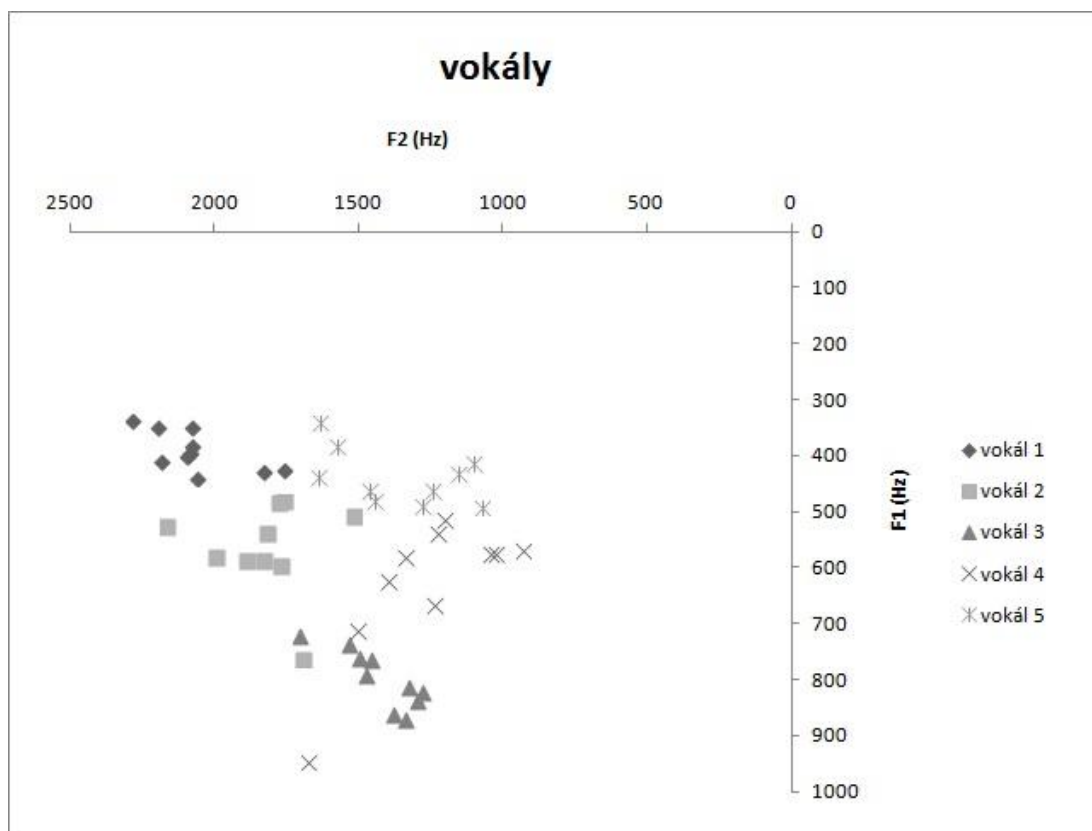
Graf 4

Tento mluvčí neměl výrazné problémy s výslovností vokálů. Problém mu činí především zadní vokál /o/, jehož hodnoty formantu F2 zasahují do rozmezí určeného pro vokál /e/. Překračující hodnoty mají i některé formanty F2 vokálů /u/, jenž jsou rozprostřeny u vokálů /i/.

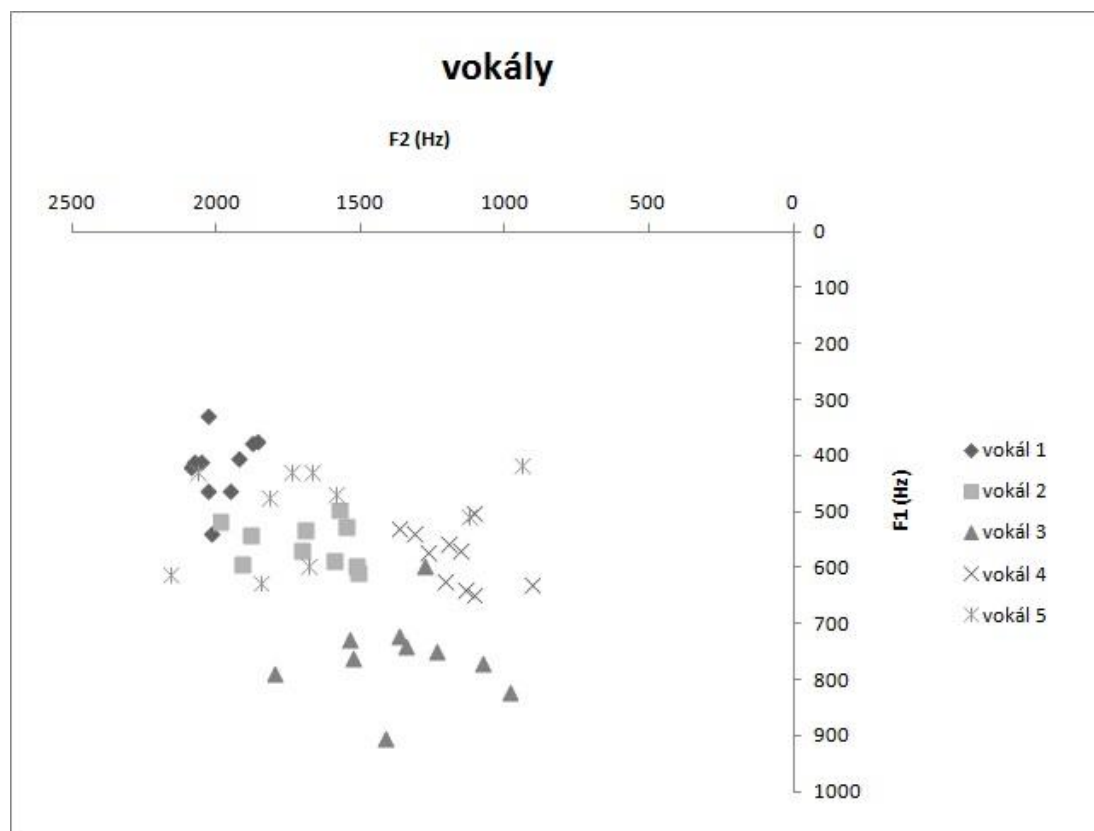
Ostatní vokály vyslovoval tento mluvčí téměř bezchybně.

Graf 5

Některé formanty F2 u vokálů /u/ se blíží k vokálům /e/. Všechny ostatní formanty vokálů jsou ve správném rozsahu. Tuto vyučující považují v kvalitě vokálů za první nejlepší.

Graf 6

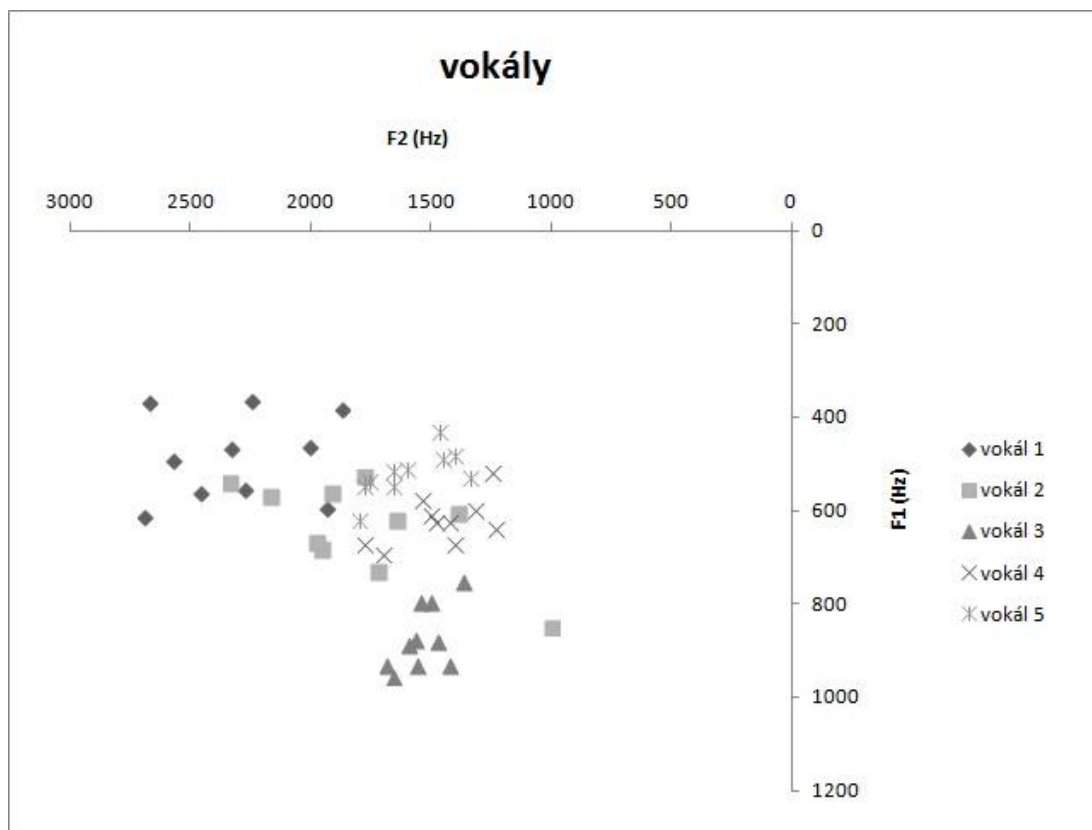

Na vokalickém trojúhelníku vyučujícího matematiky jsou nejvýraznější střední vokály /a/, které se roztahují do šířky. Jejich hodnoty totiž neodpovídají těm stanoveným. Formanty F2 se pohybují v hodnotách od 984 Hz až po 1795 Hz, což jsou současně formantové hodnoty F2 pro vokály /o/, /a/ a /e/.

Tento pedagog se řadí mezi mluvčí (zeměpis a český jazyk druhý stupeň), jimž dělal vokál /o/ nejmenší problém, ale zároveň i mezi mluvčí, kterým naopak dělal největší problémy vokál /u/. Jeho formantové hodnoty F2 se shodují s formanty F2 pro vokál /i/.

Chyby se objevovaly i u vokálů /i/ a /e/. Na vokalickém trojúhelníku můžeme vidět, jak se některé z těchto předních vokálů překrývají.

Graf 7

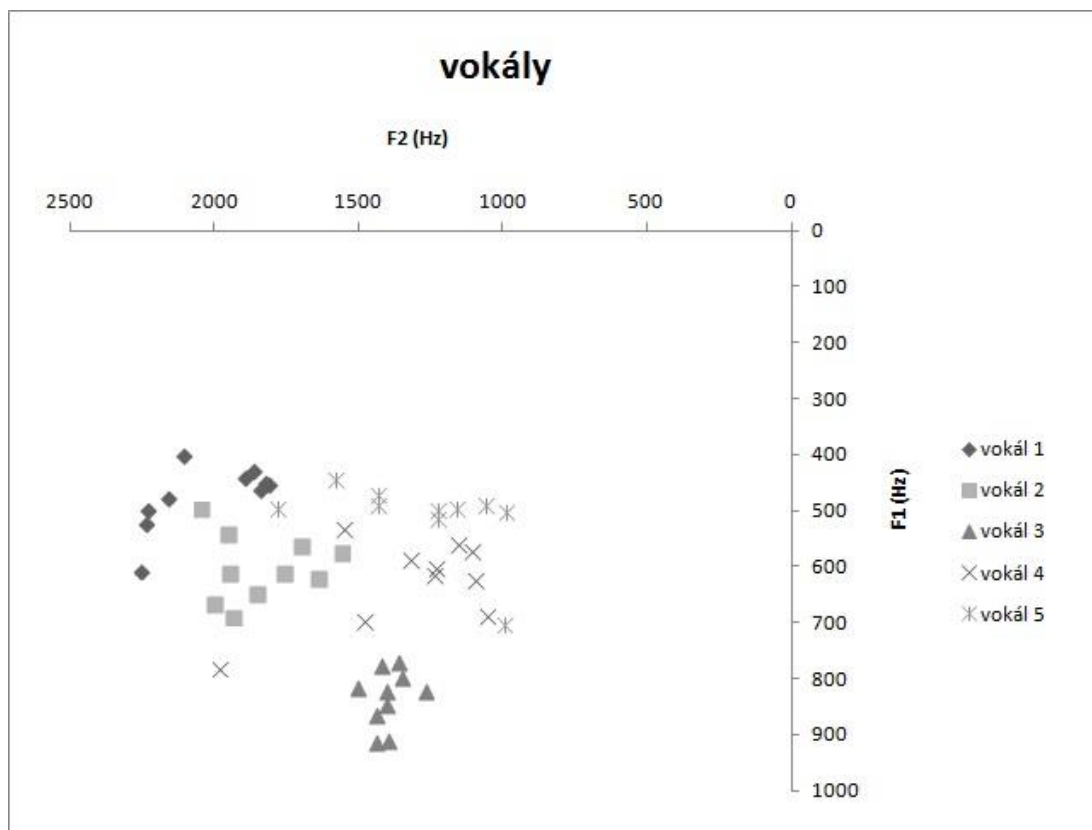

Více jak jak polovinu pedagogů jsem musela ohodnotit známkou -2, nicméně právě tato vyučující dopadla ze všech mluvčích v hodnocení kvality vokálů nejhůř (jelikož horší obodování než -2 ve své hodnotící škále neuvádím). Už od prvního pohledu je její vokalický trojúhelník zmatený. Většina středových vokálů /e/ a /o/ se společně s vysokým vokálem /u/ překrývá.

Zvláštní jsou hodnoty předního vokálu /i/, které jsou skoro až pravidelně rozmístěny téměř do obdélníku. Polovina ze změřených vokálů /i/ stanovené hodnoty nepřesahuje.

I přestože vokály /a/ vypadají být ve vokalickém trojúhelníku správně umístěny, tak se hodnoty jejich formantů F2 pohybují nepatrně nad stanovenou hodnotou.

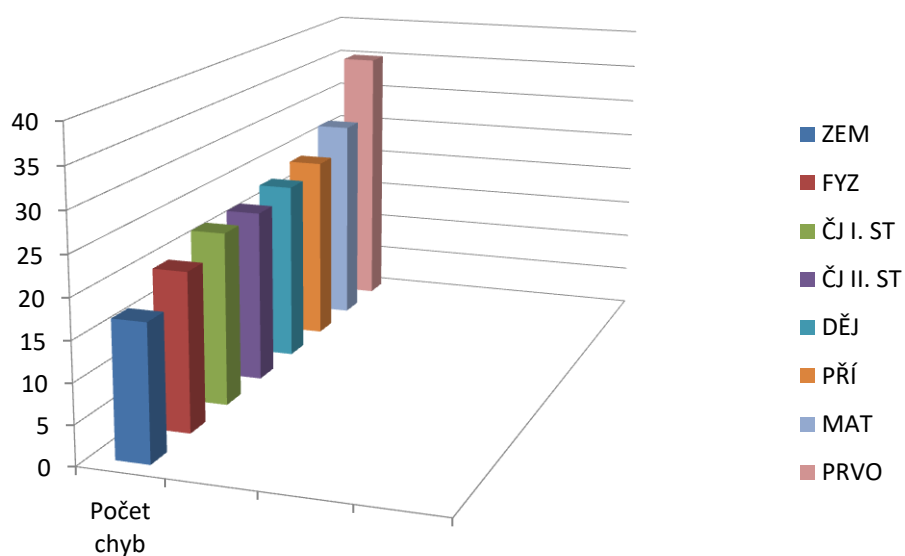
Graf 8

U vyučující přírodopisu jsou bez chyby vokály /a/ a /e/.
U vokálů /i/ nedokázala mluvčí udržet některé hodnoty formantů F2.

Problémem jsou opět zadní vokály /o/ a /u/. Pouze tato mluvčí udělala více chyb u formantů F1 vokálů /o/.

Graf 9

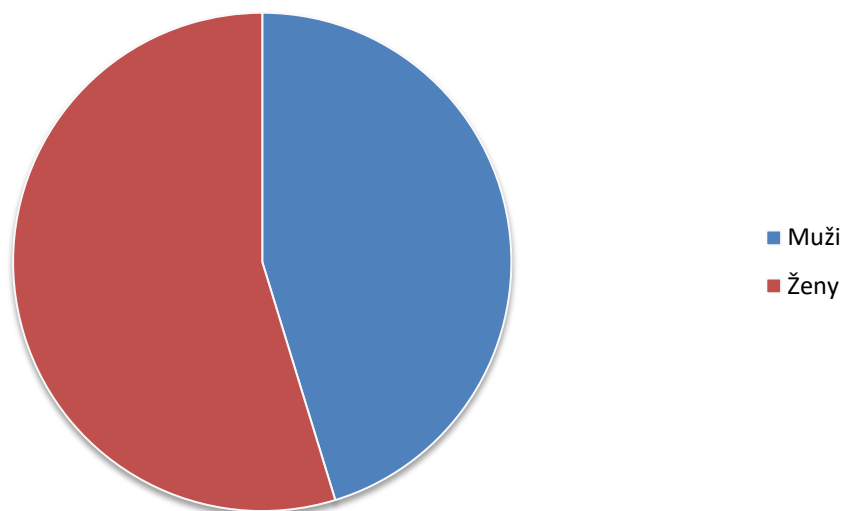

Zkoumala jsem 50 vokálů (10 /i/, 10 /e/, 10 /a/, 10 /o/, 10 /u/). Pokud byla u vokálu špatná hodnota formantu F_1 i formantu F_2 , počítala jsem to jako jednu chybu. To stejné platí, když byla u vokálu špatná hodnota jen jednoho z formantů.

Z grafu vyplývá, že např. vyučující přírodopisu a matematiky vysloví z celé své promluvy nesprávně skoro 1/2 vokálů a vyučující prvouky více než 1/2 vokálů.

Graf 10

Ženy vs. muži

Po sečtení chyb v kvalitě vokálů vychází u žen 104 chyb a u mužů 86 chyb. Ženám výsledek pokazila prvouka. Pokud by mluvčí neudělala tolik chyb, byly by ženy s muži téměř vyrovnány.

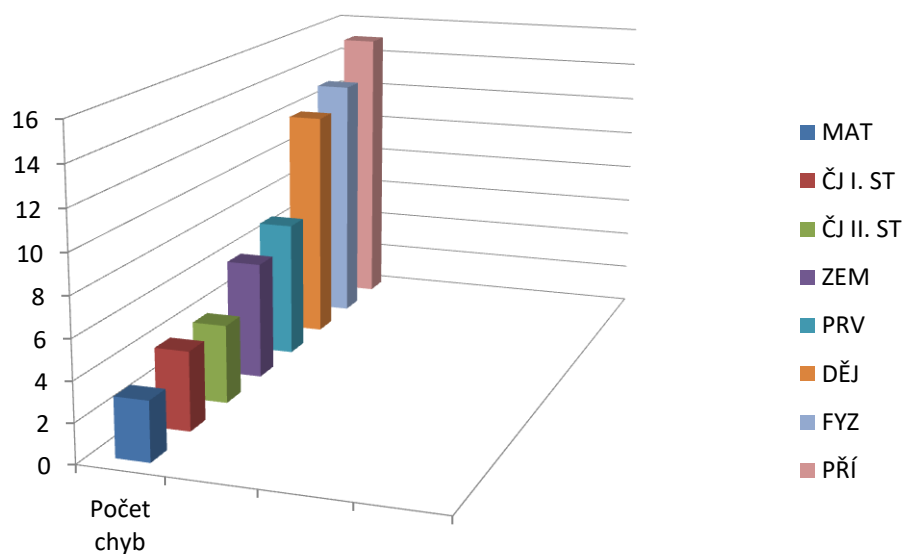
4.2. KVANTITA VOKÁLŮ

4.2.1. Nenáležitě krácení vokálů

Tab. 13

Pedagog a předmět	Hodnocení
Hav (M) – Zeměpis	0
Hul (Ž) – Český jazyk (II. stupeň)	0
Koř (M) – Český jazyk (I. stupeň)	0
Maz (M) – Fyzika	-2
Ods (Ž) – Dějepis	-2
Pol (M) – Matematika	+1
Tan (Ž) – Prvouka	-1
Wol (Ž) – Přírodopis	-2

Graf 11

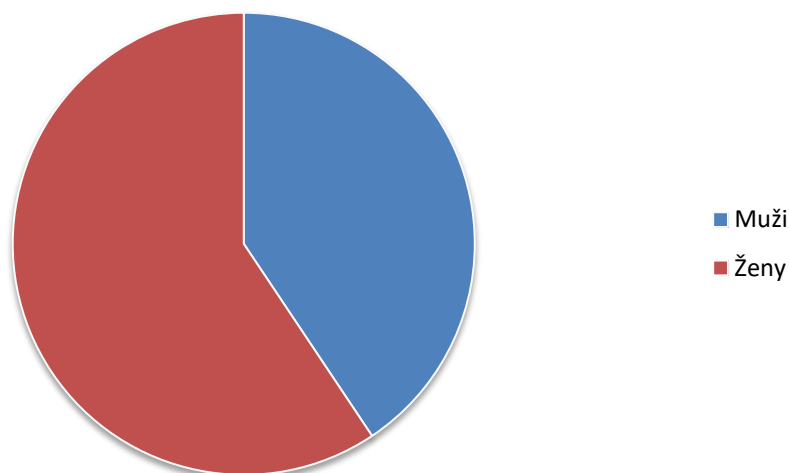
Nenáležitě krácení vokálů se objevilo u všech mluvčích, a tudíž jsem v této analýze nemohla žádného z nich kladně ohodnotit. Každý z pedagogů udělal během tříminutové promluvy nejméně tři chyby, nejvíce patnáct chyb.

Stejně jako v předchozím hodnocení udělali nejméně chyb vyučující českého jazyka společně s vyučujícím matematiky. Nejvyšší počet chyb se objevil ve výuce přírodopisu a fyziky.

Nejčastější problémy činil vokál /i/. Nenáležitě krátké /a/ a /u/ se objevily pouze jedenkrát u rozdílných mluvčích. Kvantita vokálu /e/ nedělala pedagogům žádné problémy.

Graf 12

Ženy vs. muži

Ženy udělaly v nenáležitém krácení vokálů 38 chyb, muži 26.

Příklady:

mis + iž že gdiž řekneš vizíváme že rozkazuješ někomu ↑ // (Koř)

no: **mis + im** že mu ?oznamuješ ↓ / (Koř)

mis + iž _že tím rozkazuješ někomu ↑ // (Koř)

skusite: → / se dá do dvojce nám to vjíde → / (Hul)

?ale každý si to bude **psat** < --- > protože → / (Hul)

pokut te+ +ste nestihli **?uplňe** fšex pjet tak nevaďí → / (Hul)

připominam že je potřeba se ?učit z hoďini na hoďinu (Ods)

co ?o tom **viš** ↓ / (Ods)

tag hlavňe že **mam** ?učebňice ?a **?učim** se z učebňice že ↑ // (Ods)

jinak ↑ / vám **visledek** neví+de správně ↓ /// (Maz)

+sem **vam říkal** napiš'te si to + diš to **neumite** napište si to číslo ↑ / (Maz)

napišu si padesátku ↑ / ?a tet' → // si počítám čtíři desetina místa ↓ / (Maz)

trojuhelníki rovnoramené ?a zhodné ↓ (Pol)

je li dán nepravidelní tak ?určíte ti trojuhelníki zhodné nebudou ?a tudíš je třeba spočítat každy zvláš + (Pol)

tak nakresli že ji nějaké zvířátko bašti ↓ /// (Tan)

prosim ↑ /// ?aleksi ↓! / řikali + sme si že živé ?organizmi se dělí na → // (Tan)

to nevaďi ↓ + diž nemáš ↓ /// (Tan)

´viborňe ↓ / pod buňečnou stěnou najdu: → // (Wol)

jakého procesu se ?učastňi to jádro ↓? / (Wol)

´viborňe: → / vnitřňi prostori viplňuje ↓ // (Wol)

na západě s plzeňskim kraje:m → / (Hav)

?a řikám → / ti čisla po vás nebudu xřít (Hav)

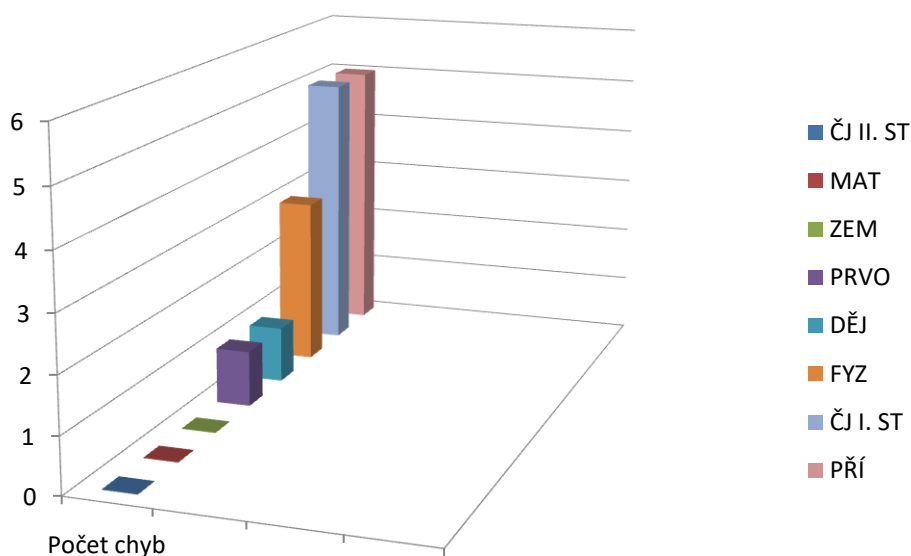
no a + diž se poďiváte → / (Hav)

4.2.2. Nenáležitě dloužení vokálů

Tab. 14

Pedagog a předmět	Hodnocení
Hav (M) – Zeměpis	+2
Hul (Ž) – Český jazyk (II. stupeň)	+2
Koř (M) – Český jazyk (I. stupeň)	-2
Maz (M) – Fyzika	-1
Ods (Ž) – Dějepis	+1
Pol (M) – Matematika	+2
Tan (Ž) – Prvouka	+1
Wol (Ž) – Přírodopis	-2

Graf 13

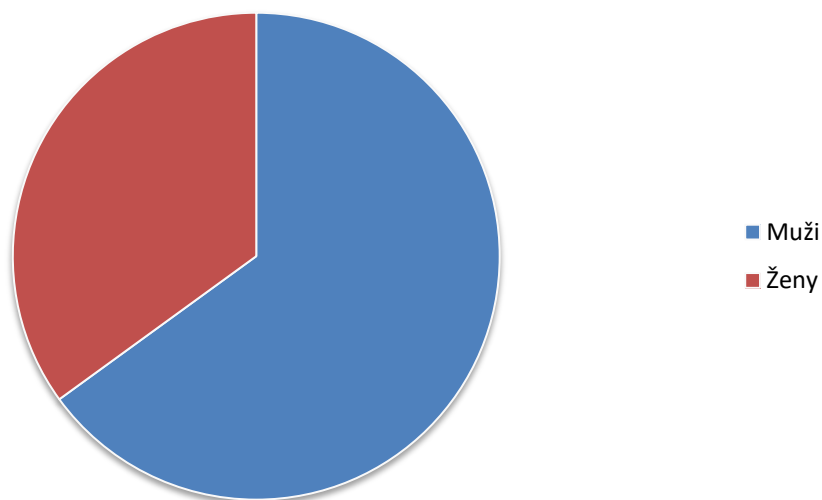

Dloužení vokálů se nejčastěji objevovalo před kadencí, polokadencí a antikadencí. V neukončených oznamovacích větách, ve kterých se pedagogové rozmýšleli nad pokračováním své promluvy, jsem prodloužené vokály jako chyby nezapočítávala. Za chybné jsem neuznávala ani ty případy, kdy pedagogové prodlužovali koncové vokály při diktování, vysvětlování nebo rozhodování, a pokud se prodloužený vokál objevoval v synsémantických (neplnovýznamových) slovech. Nejčastěji to byla slova: *tak, takže, ano, jo, ne, no, nějak, dobře, když*.

Pouze ve výjimečných případech se u některých z mluvčích objevilo nenáležité dloužení vokálů v autosémantických (plnovýznamových) slovech.

Graf 14

Ženy vs. muži

Oproti ženám, které chybovali 7x, udělali muži skoro jednou tolik chyb.

Příklady:

nemá tam něgdo **ňákoṽ** sxovanou ↑ / (Koř)

?ono je mu **ňák** špatně od rána → / (Koř)

+ nešní ?obecně zeměpisné **mapi**: (Ods)

nebo napiš to tak jak to tam **piše:š** něgdo to ?umí tímdele spúsobem → // (Maz)

smaš **to**: napiš si padesátku ↑ // (Maz)

smaš **to**: ?a převeť to znovu ↓ /// (Maz)

pod ním bude za a: třeba **zebra**: za be: tigr za ce: lef ↓ // (Tan)

xloroplasti: naplnění čím ↓? / (Wol)

na straňe **še:st máte**: → / sistemetický → / (Wol)

?**uve:ď mi**: → / **xarakteristiku**: horního toku řeki ↓ (Wol)

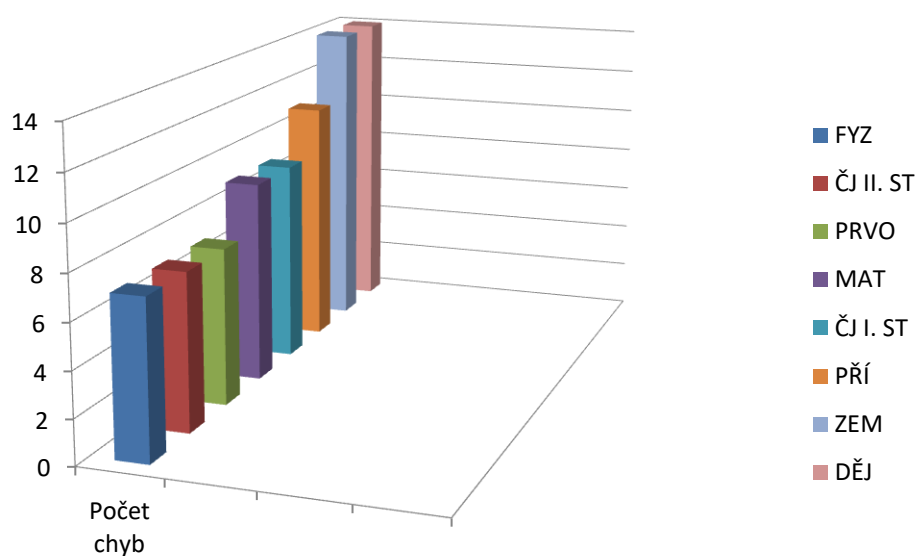
4.3. REDUKCE HLÁSEK A HLÁSKOVÝCH SKUPIN

I když ortoepická norma často povoluje zjednodušování hláskových skupin, tak by si profesionální mluvčí neměli u tohoto jevu výslovnost zjednodušovat.

Tab. 15

Pedagog a předmět	Hodnocení
Hav (M) – Zeměpis	-2
Hul (Ž) – Český jazyk (II. stupeň)	0
Koř (M) – Český jazyk (I. stupeň)	-1
Maz (M) – Fyzika	0
Ods (Ž) – Dějepis	-2
Pol (M) – Matematika	-1
Tan (Ž) – Prvouka	0
Wol (Ž) – Přírodopis	-1

Graf 15

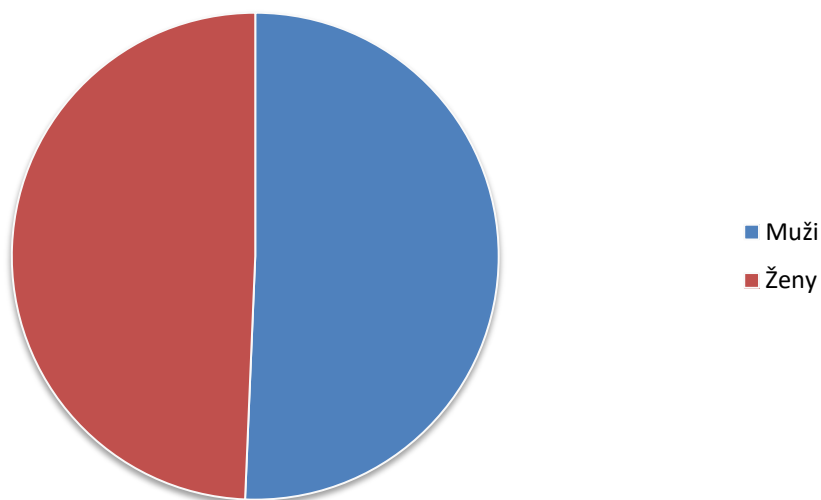

Hlásky a hláskové skupiny vynechávali bez výjimky všichni pedagogové. Nejčastěji docházelo ke zjednodušenému spojení hlásek /g + d/, /ž + d/, /f + š/. Největší problémy činila pedagogům hláska /j/, stojící uprostřed slova nebo na jeho začátku.

Vynechání konsonantu /j/ v pomocném slovese *být*, ať už stálo před vokálem či nikoli, jsem jako chybu nepočítala i přesto, že je doporučeno tento konsonant vyslovovat. Tímto doporučením by se měli řídit především profesionální mluvčí.

Graf 16

Ženy vs. muži

Chybování v redukci hlásek a hláskových skupin je u žen a mužů téměř rovnocenné. Ženy udělaly třicet sedm chyb, muži o jednu chybu více.

Příklady:

no možná + eště + ústane → / ?u ň + áké té třetí ?osobje tadi ↓ / (Koř)

mis + iž že gdiž řekneš vizíváme že roskazuješ někomu ↑ // (Koř)

tak + ?eště γvilku: → / (Hul)

po + dme teď na to záporné ?ano: ↑ / co vlas + ně: → / (Hul)

tak ?ať to máte stejní + písmem ↓ // (Hul)

+ neska je konečně sjednotíme ↓ / + neska nám vznikne ta ?itálíje kterou známe

+ neska: (Ods)

+ zhledem k tomu že máme jednu hodinu (Ods)

+ diž já budu skouše:t → // (Ods)

+ diť to máš špatně ↓ /// + sem vam říkal napiš'te si to + diš to neumíte (Maz)

+ diť + sem ti to tam psa:l → / (Maz)

no samozřejmě že ví+de pjeta dvacet ↓ /// (Pol)

ne + okáže + si přectavit → / čím je tvořen plášť jehlanu ↓? // (Pol)

+ eště + sme to procvičovali proto: → (Pol)

to nevaďi ↓ + diž nemáš ↓ /// (Tan)

ta:k → / dokončujem + pomalu fšixňi ↑ /// (Tan)

fšixňi budou mít srst ↓ // co to znamená že mají srs + ↓? / (Tan)

jaká je ve srovnání s buňčno + steno + ↓? // (Wol)

´viborň + ↓ / co je to modří jezero ↓? // (Wol)

po: + t' → // strana še:st ↓ // + šak patrik má učebnici ↓ // co ↑ // po + t' ↓ /// (Wol)

ta + i máme šedesát tři ↓ / kubo: → // (Hav)

hlavně + diš při + deš ↓ // (Hav)

to + sou vlas + ně ti pojmi: → / k + erí po vás budu xtít (Hav)

zhruba šes + cet tisíc → / (Hav)

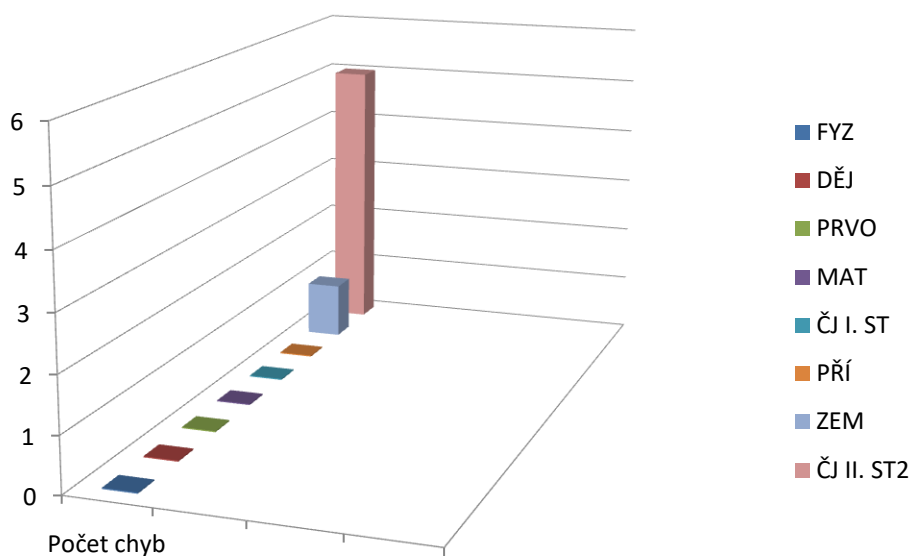
4.4. ZNĚLOSTNÍ ASIMILACE PŘED JEDINEČNÝMI HLÁSKAMI A HLÁSKOU /v/

Před jedinečnými hláskami a hláskou /v/ by nemělo docházet ke znělostní asimilaci. Proto ortoepická norma požaduje, aby neznělé konsonanty před těmito hláskami zněly vždy nezněle (srov. Hůrková, 1995, s. 28).

Tab. 16

Pedagog a předmět	Hodnocení
Hav (M) – Zeměpis	+1
Hul (Ž) – Český jazyk (II. stupeň)	+2
Koř (M) – Český jazyk (I. stupeň)	-2
Maz (M) – Fyzika	+2
Ods (Ž) – Dějepis	+2
Pol (M) – Matematika	+2
Tan (Ž) – Prvouka	+2
Wol (Ž) – Přírodopis	+2

Graf 17

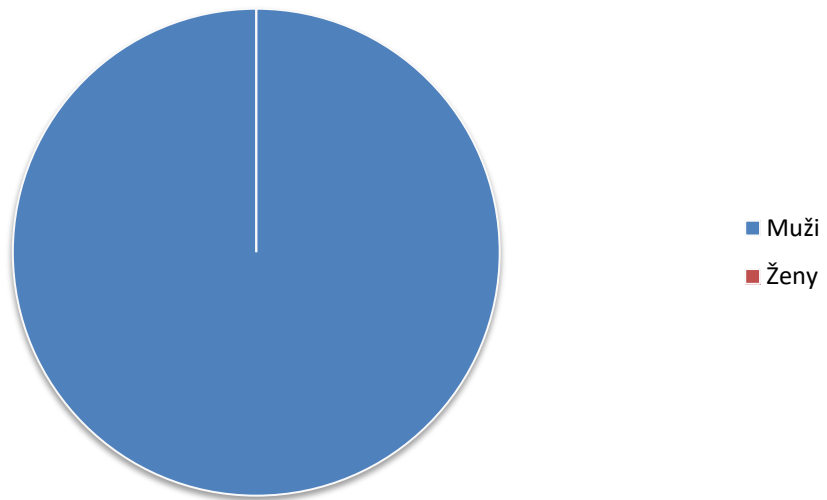

Znělostní asimilace nečinila pedagogům velké problémy. Výjimkou je pouze vyučující českého jazyka na prvním stupni, který chyboval pětkrát a vyučující zeměpisu na stupni druhém, který taktéž chyboval, ale pouze jedenkrát. Ostatní pedagogové nechybovali vůbec.

Jako chybu jsem nepočítala, pokud mluvčí vyslovovali zněle předložky /s/ a /z/ u 7. pádu pojícímu se ke slovu začínající jedinečnou hláskou. V takovémto případě ortoepická norma povoluje dubletní výslovnost.

Graf 18

Ženy vs. muži

Jedinými mluvčími, kteří chybovali, byli muži, a proto z grafu jasně vyplývá, že v tomto hodnocení uspěly ženy.

Příklady:

maruško co +zme si řekli (Koř)

zítra ↑ / jzme ?objevili ↑ / to je budoucí čas ↑ / (Koř)

nejag málo ↓ // (Koř)

ta:gže začneme tag jag vždicki → // (Koř)

☺ tag ra + či < 17 zašni ↓ // > 17 (Hav)

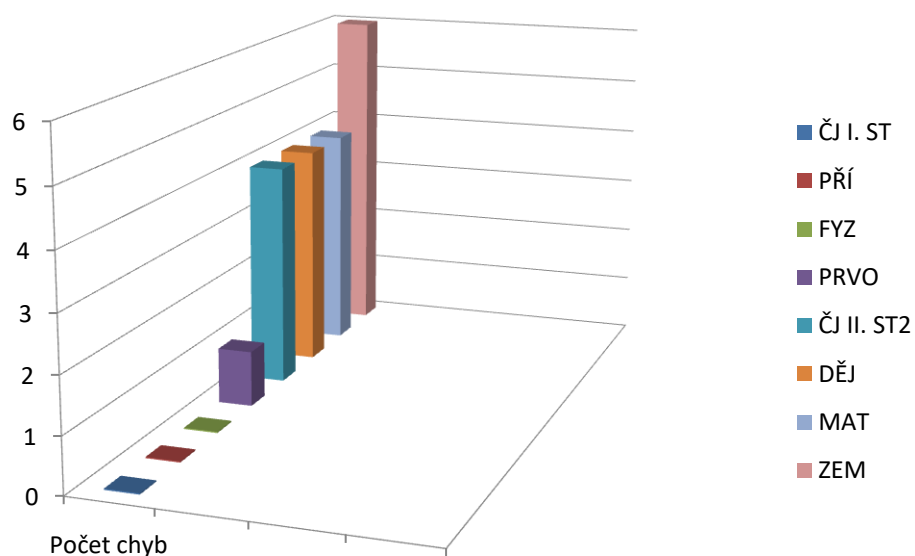
4.5. ARTIKULAČNÍ ASIMILACE

Přehled ortoepických zásad toho jevu najdete v kapitole 2.4.6.

Tab. 17

Pedagog a předmět	Hodnocení
Hav (M) – Zeměpis	-2
Hul (Ž) – Český jazyk (II. stupeň)	-1
Koř (M) – Český jazyk (I. stupeň)	+2
Maz (M) – Fyzika	+2
Ods (Ž) – Dějepis	-1
Pol (M) – Matematika	-1
Tan (Ž) – Prvouka	+1
Wol (Ž) – Přírodopis	+2

Graf 19

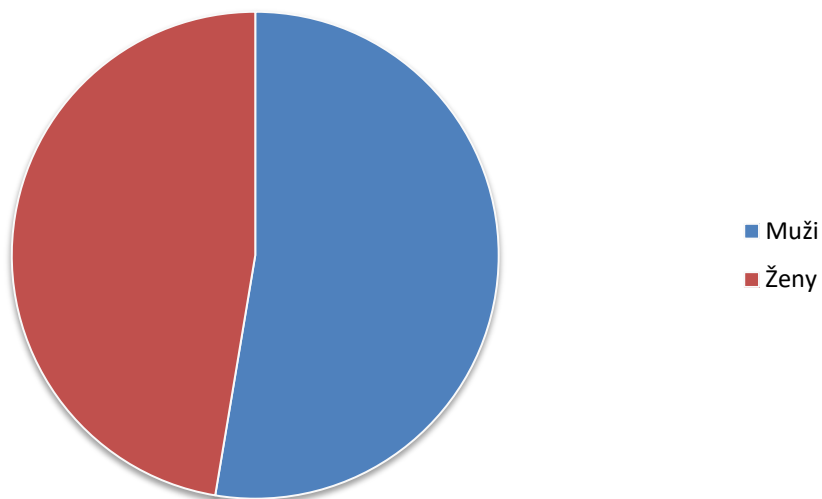

V artikulační asimilaci chybovala více než polovina pedagogů. Nejlépe si vedli mluvčí vyučující přírodopis, český jazyk (1. stupeň), fyzika a taktéž vyučující prvouky s jednou chybou. Ostatní mluvčí byli v počtu nalezených chyb vyrovnáni, až na vyučujícího zeměpisu.

Největší problémy činily konsonantické skupiny tvořené hláskami /t + š/, místo kterých mluvčí vyslovovali /č/, a skupina /d + s + t/, kterou si mluvčí zjednodušovali hláskou /c/.

Graf 20

Ženy vs. muži

Počet chyb mužů a žen v artikulační asimilaci je téměř stejný. Muži udělali v tomto testu 10 chyb, ženy o jednu chybu méně.

Příklady:

kamaráctví ↓ // co ničí **kamaráctvi** ?a ti se skusíš vpsat f pjetiy bode:x ↓ // (Hul)

?a f **pocatě** to druhí je jak ho stratit ↓ / (Hul)

vječina třídi → // (Ods)

ti malí **octaveče:k** → // (Ods)

revolušní rok ?osumnáct čtyřicet ?osu+ ↓ / (Ods)

třetina: → // hranolu → // se stejnou → // **poctavou** → / (Pol)

ne + okáže + si přectavit → / (Pol)

pokut' si hotoví ?a: → // (Tan)

tag ra + či <17 zašňi ↓ // >17 # <17 se smíchem >17 (Hav)

máte na šes + cet ?aš ?osm set → / (Hav)

novohracké hori → / (Hav)

je vječina vánočních kaprů → / (Hav)

najdeme tam nejvječi → / českí ribňík → // (Hav)

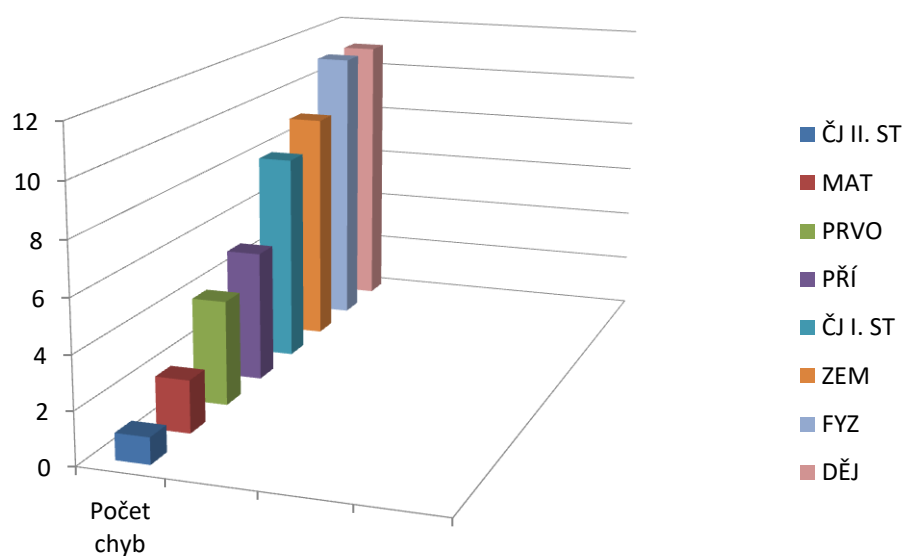
4.6. UŽÍVÁNÍ RÁZU

Následující tabulka zobrazuje hodnocení mluvčích na základě užívání rázu. Přehled pravidel k tomuto jevu naleznete v kapitole 2.4.8.

Tab. 18

Pedagog a předmět	Hodnocení
Hav (M) – Zeměpis	-2
Hul (Ž) – Český jazyk (II. stupeň)	+1
Koř (M) – Český jazyk (I. stupeň)	-2
Maz (M) – Fyzika	-2
Ods (Ž) – Dějepis	-2
Pol (M) – Matematika	+1
Tan (Ž) – Prvouka	0
Wol (Ž) – Přírodopis	-1

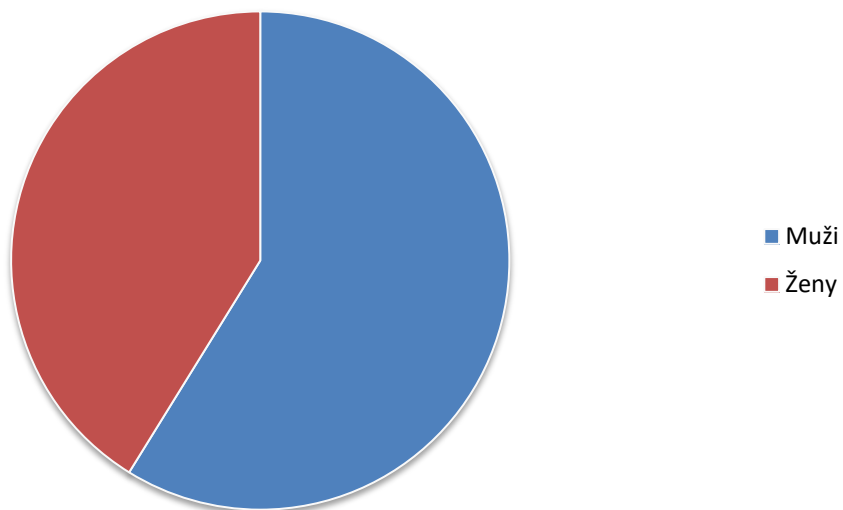
Graf 21

Není příliš překvapivé, že v tomto hodnocení obstál s nejnižším počtem chyb pedagog českého jazyka. Pozoruhodné je ale to, že se liší hodnoty u učitelů českého jazyka na I. a na II. stupni základní školy. U I. stupně se vyskytlo 8 chyb, kdežto na II. stupni pouze jedna chyba. Dalo by se spíše předpokládat, že mluvčí vyučující menší děti bude na svůj řečový projev více dbát. To ale neomlouvá ostatní pedagogy jiných předmětů, kteří v užívání rázu chybovali příliš. Nejvíce chyb se vyskytlo v hodině dějepisu a fyziky. U dějepisu mohou být způsobeny rychlým mluvním tempem, u fyziky zbytečným protahováním výpovědí.

Graf 22

Ženy vs. muži

Správné užívání rázu dělalo o něco větší problémy mužům než ženám. Ženy celkem chybovaly 21%, muži 30%.

Příklady:

hledáme **přvní osobu** → / čísla → / jednotného ↓ / (Koř)

no: mis + im že **mu oznamuješ** ↓ / (Koř)

pokut te + + ste **nestíhli úplně** fšex pjet tak nevaďí → / (Hul)

gde ta **revoluce osumnácet čtiřicet osum** probíhala (Ods)

vezme učebnici na straňe šedesát pjet ↓ / (Ods)

?a **opustí** → / zadňí → / řadu → // (Ods)

?a **učim** se z **učebnice** že ↑ // (Ods)

: mi **neumime** převáďet ↓? / (Maz)

to **samé u** druhého průřezu ↓ (Maz)

tak u:š ↑ // (Maz)

na obrázek → / (Maz)

+ sme **si ukazovali** jak si ten výpočet zjednodušit ↓ / (Pol)

jejdanąku **?a už** mám průšvix → / (Pol)

?ale ?už **je ulomená** ↓ // (Pol)

na **tom obrásku** bude vždicki kousíček s toho zvířete ↓ // (Tan)

já ti **budu ukazovat** → / (Tan)

?adélka se **nebude otáče:t** → // (Tan)

?otočte **se ad'** vidíte na tubuli jo: ↑ // (Wol)

na obrásku přet sebou máme rostlinou buňku: → / (Wol)

?uš **se uklidníme** ?i klára: → /// (Wol)

základní údaje → /// (Hav)

tak si **zapište akorát** tak krajské **mňesto uš** + sem řika:l → / (Hav)

nebo počet **?obivatel už** je zase trošk + malinko vi + ší → / (Hav)

?a následně se **zas objeví** na písence ↓ / (Hav)

4.7. MLUVNÍ TEMPO

Mluvní tempo bylo u všech pedagogů nižší než průměr stanovený Zdenou Palkovou, a proto jsem sama stanovila průměrné mluvní tempo pedagogů. Na základě pořízeného materiálu vychází průměrné tempo pedagoga na 3,6 slabik za sekundu. Podle tohoto údaje jsou mluvčí v tabulce ohodnoceni.

Tab. 19

Pedagog a předmět	Tempo sl. / s	Hodnocení
Hav (M) – Zeměpis	3, 46	+1
Hul (Ž) – Český jazyk (II. stupeň)	3, 91	+1
Koř (M) – Český jazyk (I. stupeň)	3, 42	0
Maz (M) – Fyzika	3, 20	-2
Ods (Ž) – Dějepis	3, 98	-1
Pol (M) – Matematika	3, 33	0
Tan (Ž) – Prvouka	3, 45	+1
Wol (Ž) – Přírodopis	4, 07	-1

Nejhůř dopadli pedagogové vyučující přírodopis a fyziku, ovšem s tím rozdílem, že naměřené mluvní tempo u vyučující přírodopisu bylo oproti průměru příliš vysoké, a naopak mluvní tempo vyučujícího fyziky bylo až moc pomalé. Průměrné hodnoty dosáhli pedagogové vyučující český jazyk na prvním stupni a vyučující matematiky. Ostatní pedagogové si vedli lépe.

Jednotliví mluvčí seřazení od nejpomalejšího mluvního tempa po nejrychlejší:

1. FYZIKA

$$563/180 = 3,20 \text{ sl./s}$$

2. MATEMATIKA

$$595/180 = 3,33 \text{ sl./s}$$

3. ČESKÝ JAZYK I. STUPEŇ

$$615/180 = 3,42 \text{ sl./s}$$

4. PRVOUKA

$$621/180 = 3,45 \text{ sl./s}$$

5. ZEMĚPIS

$$607/180 = 3,46 \text{ sl./s}$$

6. ČESKÝ JAZYK II. STUPEŇ

$$704/180 = 3,91 \text{ sl./s}$$

7. DĚJEPIS

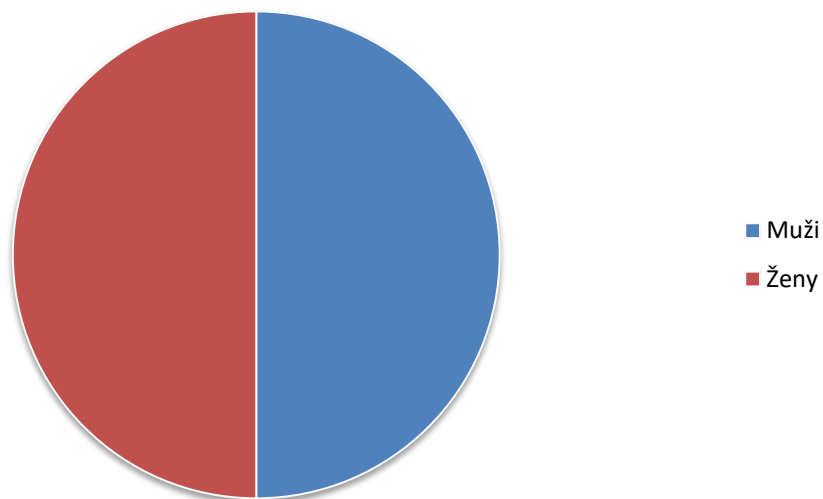
$$718/180 = 3,98 \text{ sl./s}$$

8. PŘÍRODOPIS

$$732/180 = 4,07 \text{ sl./s}$$

Graf 23

Ženy vs. muži

Jelikož v tomto hodnocení nebylo možné sčítat počet chyb, sečetla jsem počet bodů v hodnotící tabulce. Jak u mužů, tak u žen vyšlo celkové hodnocení nula bodů, a proto jsou v tomto testu ženy i muži vyrovnáni.

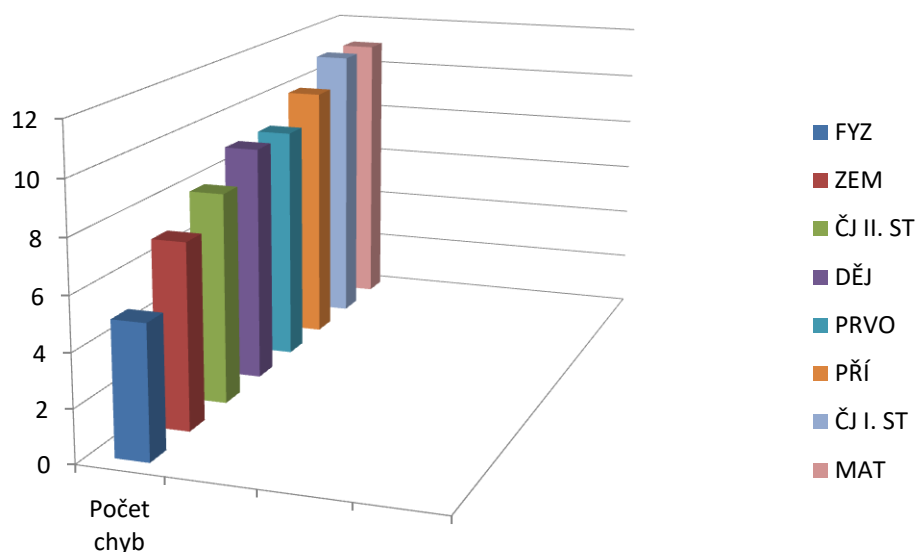
4.8. FRÁZOVÁNÍ

Při této analýze jsem se zaměřila na takové frázování, které dělilo výpověď na nelogické celky. Nesprávné členění může vést k nesprávnému pochopení výpovědi.

Tab. 20

Pedagog a předmět	Hodnocení
Hav (M) – Zeměpis	0
Hul (Ž) – Český jazyk (II. stupeň)	-1
Koř (M) – Český jazyk (I. stupeň)	-2
Maz (M) – Fyzika	0
Ods (Ž) – Dějepis	-1
Pol (M) – Matematika	-2
Tan (Ž) – Prvouka	-1
Wol (Ž) – Přírodopis	-2

Graf 24

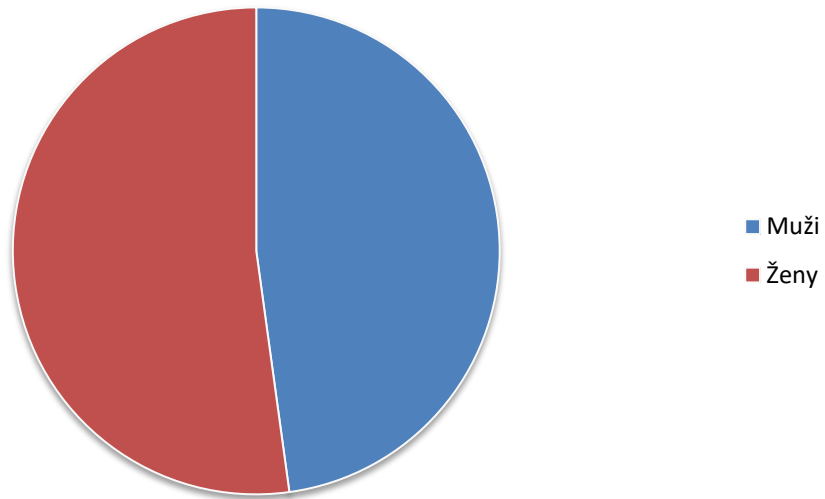
Monolog si vyučující na své hodiny nepřipravují, proto se dá počítat s tím, že jejich mluva nebude na suprasegmentální rovině perfektní. To se grafem č. 24 potvrzuje. Nejmenší počet chyb jsem zaznamenala u vyučujícího fyziky, u ostatních pedagogů počet chyb postupně narůstal.

Několik mluvčích řetězilo logické celky promluvy za sebou bez toho, aniž by udělali pauzu. V takovýchto případech vznikaly někdy až nepochopitelné výpovědi. Tento typ promluvy jsem zaznamenala u vyučující českého jazyka na druhém stupni.

Většina pedagogů měla tendenci výpovědi rozsekávat na kousky proto, aby dali možnost žákům svou výpověď domyslet. To se objevilo u vyučujícího matematiky a u vyučující dějepisu. Takovéto případy jsem hodnotila jako chyby. Dalším případem chyb byly nenáležitě nádechy v polovině výpovědi, časté ve fyzice, prvouce a v českém jazyce na prvním stupni.

Graf 25

Ženy vs. muži

Ve frázování byly o něco horší ženy s třiceti šesti chybami, muži udělali o tři chyby méně.

Příklady:

tagže máte **fšixňi**: → / **kartički**: → // (Koř)

případ gdi ?oňi **múžou** → / **bez** dovolení → (Koř)

spúsop → / **podmínovací** pokud něgdo má ↑ // (Koř)

// **skusite**: → / **se** dáđ do **dvojce** [↓ / **do dvojce**]₁ **nám** to **víjde** → / **fšexno**: ↓ /
(Hul)

ta:k po + d'me přečíst ↓ / **co máme** [↓ /] **nejdřív** si dáme tadi to kladné jo ↑ (Hul)

srovnej → / **problematiku** zamňestnáváňí d'etř → // (Ods)

?a za druhé → / mi → / budete sxopni → /// v jednoduxosti: → / sami zotpvjedet ↑
/ pár ?otázek ↑ / (Ods)

z hod'in ↓ / víxovi k ?občanství [→ / nebo] ?od rodiču → / (Ods)

+ sem vam říkal napiš'te si to + diš to neumíte [→ /] napište si to číslo ↑ / (Maz)

ta:k ?a udelej te:t' → / desetinou čárku (Maz)

ta:k ?a ted' ja:k → / to je ↓? / (Maz)

fče:ra + sme: → / začali → / probírat ↓ / jehlan → /// (Pol)

škrtl + sem nulu [→ /] tadi + sem se připsal nulu ↓ // (Pol)

tak to prvňí: → / + sem si ro + šířil desítí ↓ // (Pol)

ne + okáže + si přectavit → / čím je tvořen plášť jehlanu ↓? // (Pol)

poku' si hotoví ?a: → // budeš čekat než gdo statní dopíší [→ /] můžeš si tam
namalovat nějakého živočixa jo: ↑ (Tan)

gdo je hotoví může si tam gviličku: → // dokresli:t → /// (Tan)

a budou mít → / fšixni budou mít srst ↓ // (Tan)

co se tíká → // tex základních ?údajú → // (Hav)

ti → / tvoje kameni → / (Hav)

najdeme tam nejvječi → / českí ribník → // (Hav)

3 Informace v hranatých závorkách znázorňují kadenci, která by se měla v ortoepické mluvě správně objevovat, anebo zobrazují možnost jiného utvoření výpovědi.

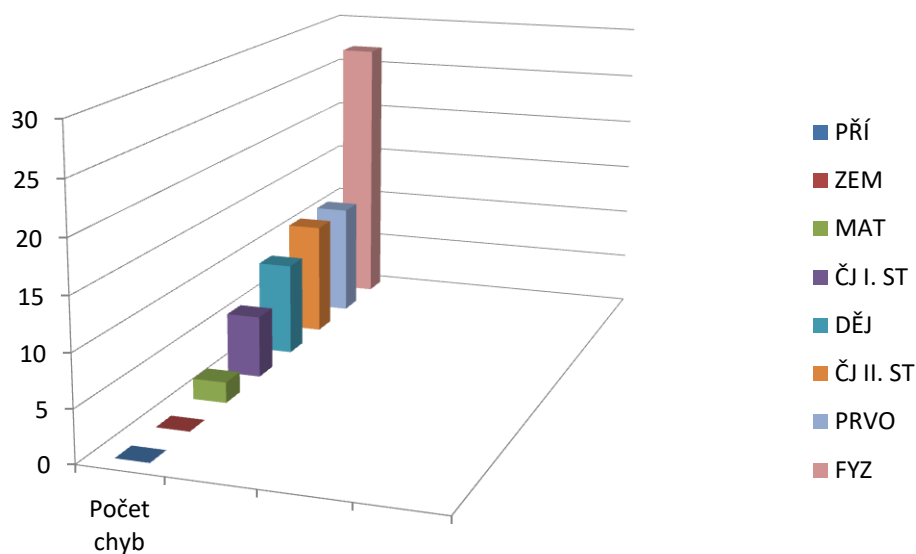
4.9. INTONACE

V oblasti modulace souvislé řeči se ortoepie zabývá pouze intonačním průběhem zjišťovací otázky, a proto se bude následující výzkum týkat pouze antikadence.

Tab. 21

Pedagog a předmět	Hodnocení
Hav (M) – Zeměpis	+2
Hul (Ž) – Český jazyk (II. stupeň)	-1
Koř (M) – Český jazyk (I. stupeň)	-1
Maz (M) – Fyzika	-2
Ods (Ž) – Dějepis	-1
Pol (M) – Matematika	+1
Tan (Ž) – Prvouka	-1
Wol (Ž) – Přírodopis	+2

Graf 26

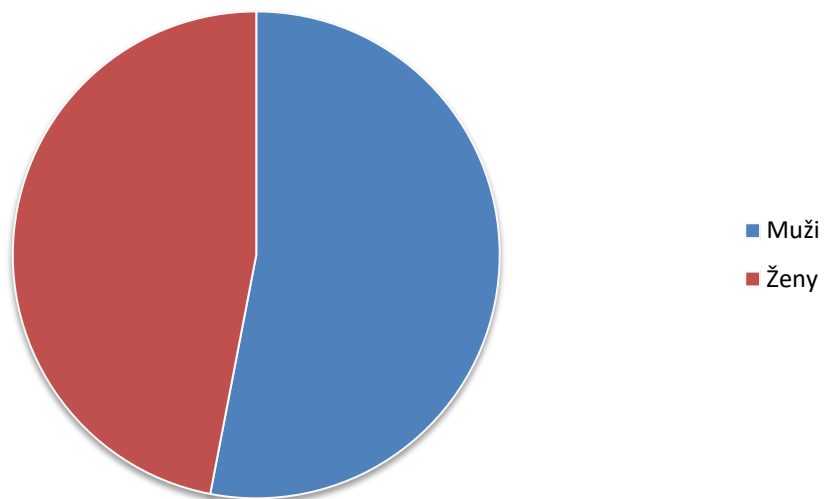

Nejfrekventovanější chybou bylo stoupání hlasu na konci výpovědi nebo uvnitř věty před pauzou, kde by se měla správně nacházet kadence. Další častější chybou bylo nesprávné použití antikadence, například v doplňovacích otázkách, u nichž by se měla vyskytovat kadence.

V grafu vidíme, že v této analýze dopadl nejhůř vyučující fyziky, který používal velice výraznou antikadenci skoro u každého zakončení vět. Naopak nejlépe si vedli vyučující přírodopisu a zeměpisu, kteří ve sledovaném jevu nechybovali vůbec. K nim bychom mohli zařadit i vyučujícího matematiky, jenž udělal pouze dvě chyby.

Graf 27

Ženy vs. muži

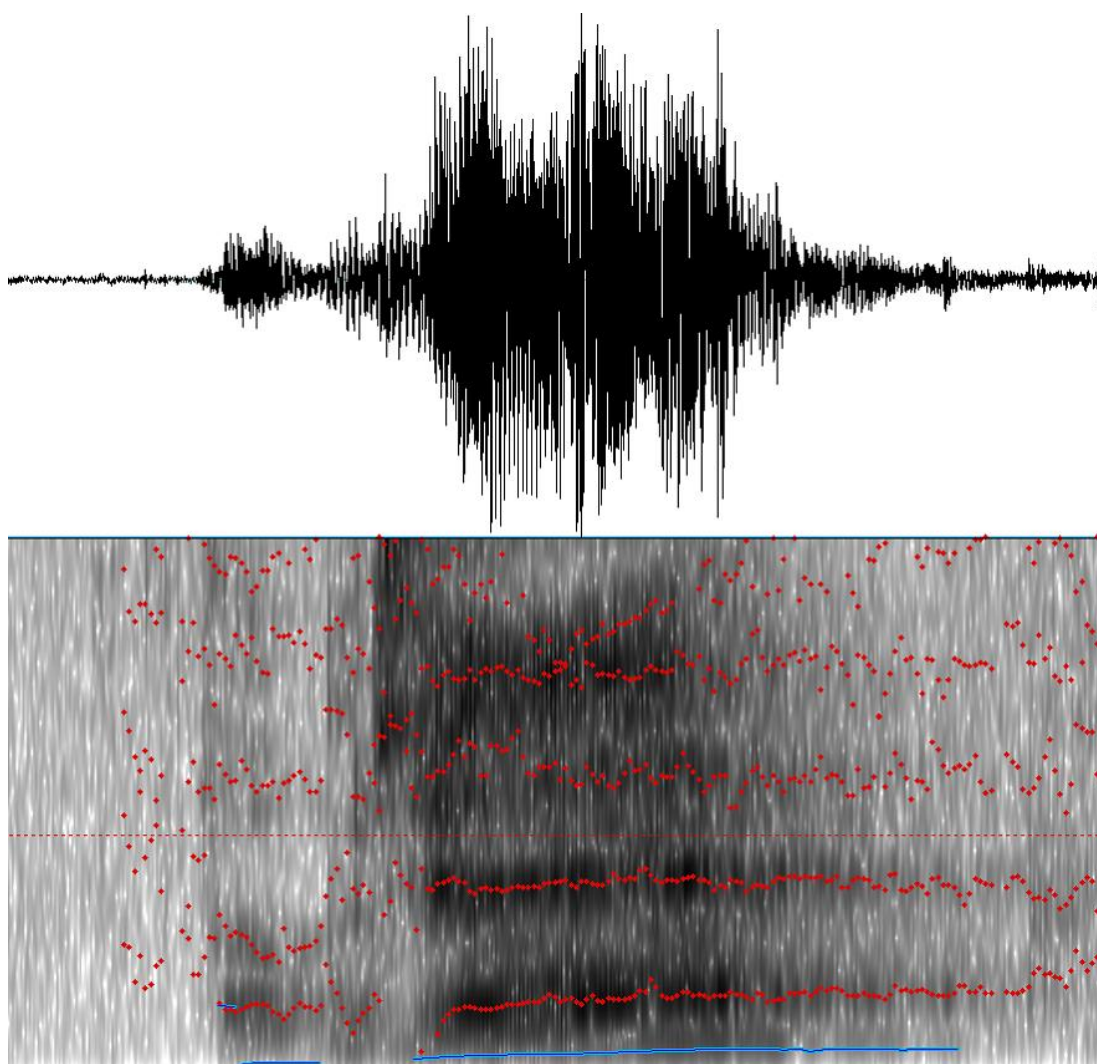
Mužům pokazil výsledek fyzikář. Ženy udělaly dohromady 31 chyb a muži 35.

Příklady:

K těmto příkladům jsou přiložené obrázky z programu Praat, jenž zobrazují průběh slova (v příkladech označené tučným písmem), ve kterém byla špatně užita antikadence, a dále spektrum, v němž je modrými křivkami naznačen průběh intonace. U tohoto jevu je vždy důležitá až poslední křivka (více vpravo).

ta:k → // **dobře**: ↑ // (Koř)

Obr. 3

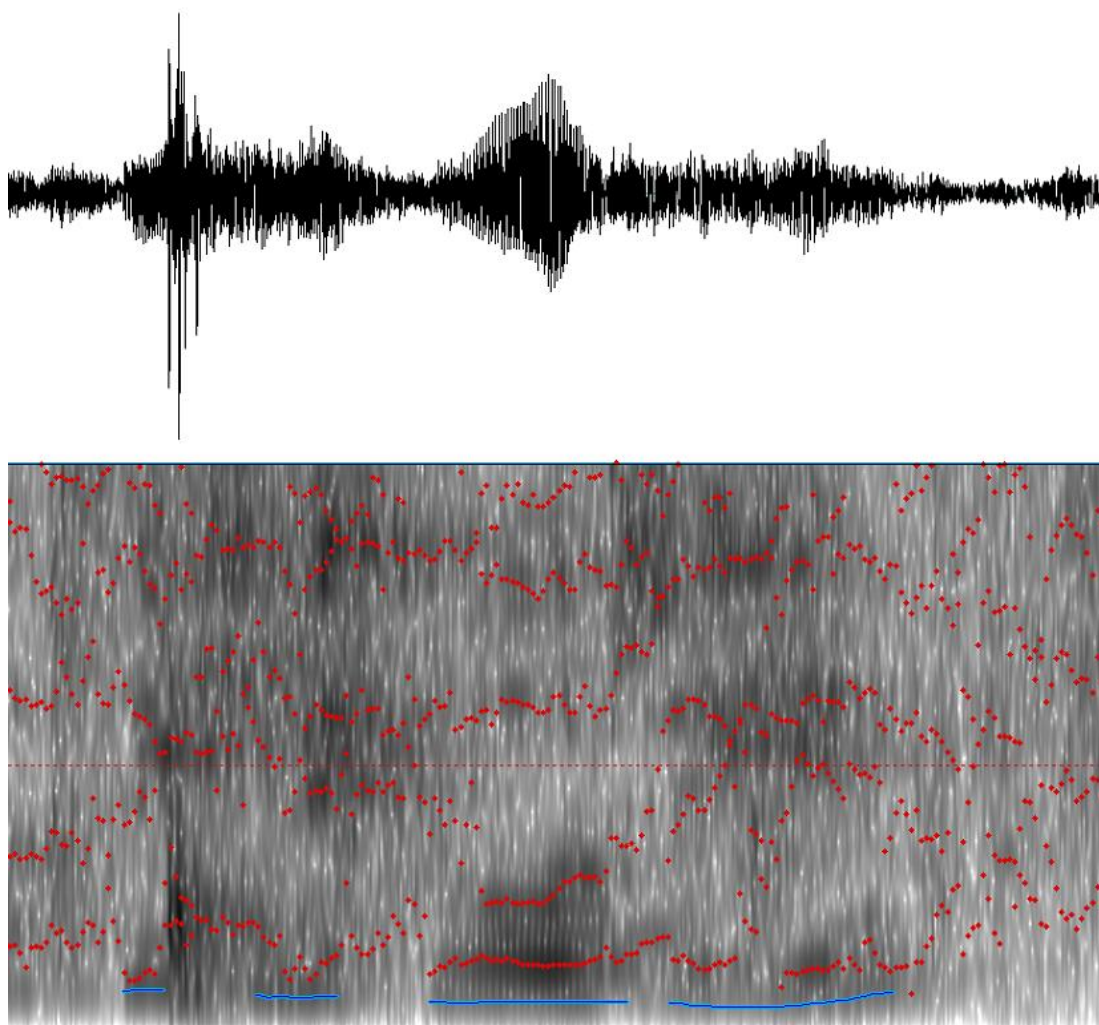
dopiš **pomalu:** ↑ / (Hul)

?a pak se skusíš zamislet nat **tím** ↑ / (Hul)

jirka si sedne k **martínovi:** ↑ // (Hul)

skusíš **vitvoři:t** ↑ // (Hul)

Obr. 4

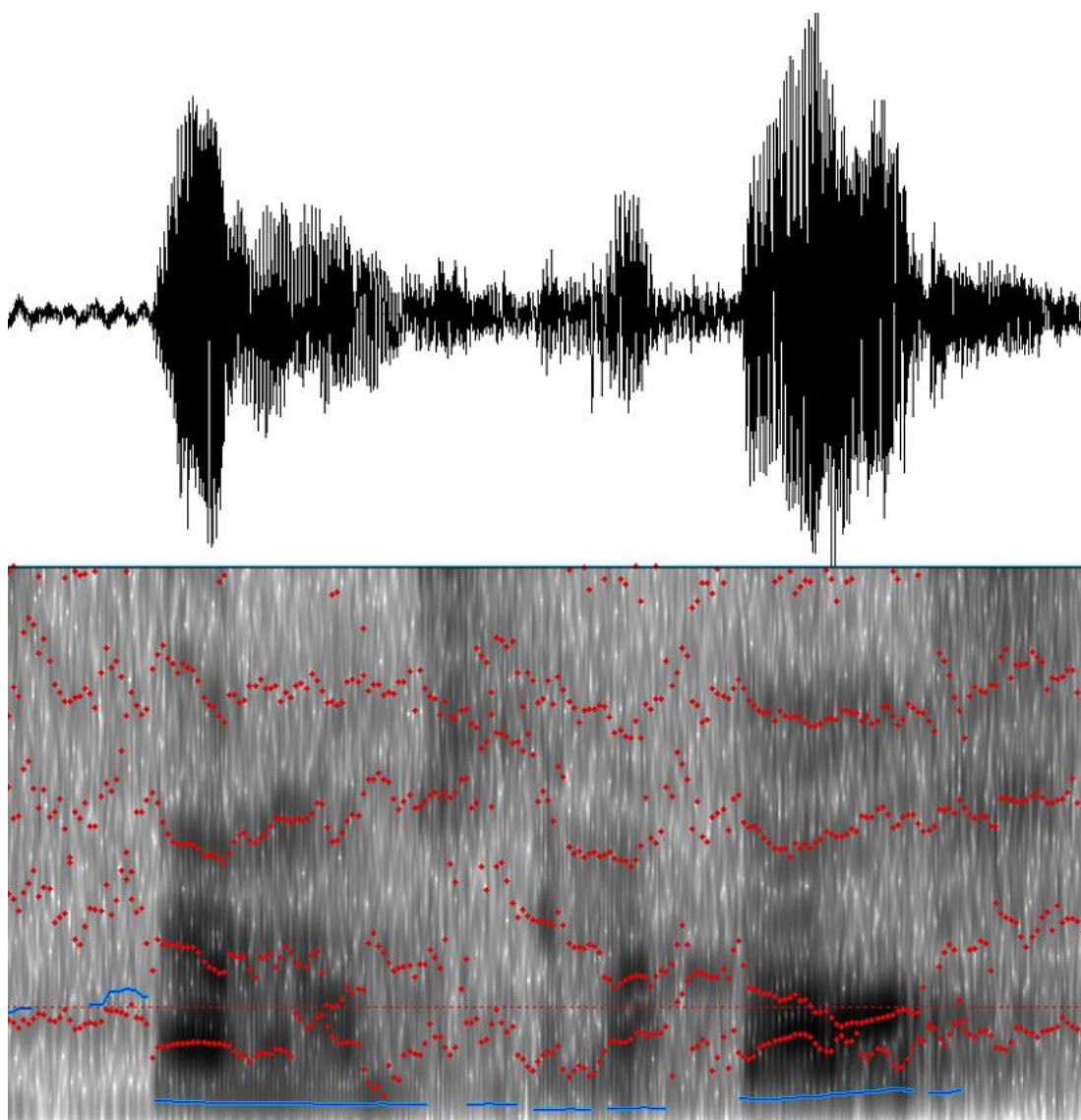
zemím ↑ / gde ta revoluce osumnáct čtyřicet osm probíhala + neska vrátíme: ↑
(Ods)

?a to bude ?itálie ?a německo: ↑ // (Ods)

strana šedesát pjet v ?učebnici: ↑ /// + šixňi nalistují ↑ // (Ods)

za mnoų pří + de matouš ↑ // (Ods)

Obr. 5

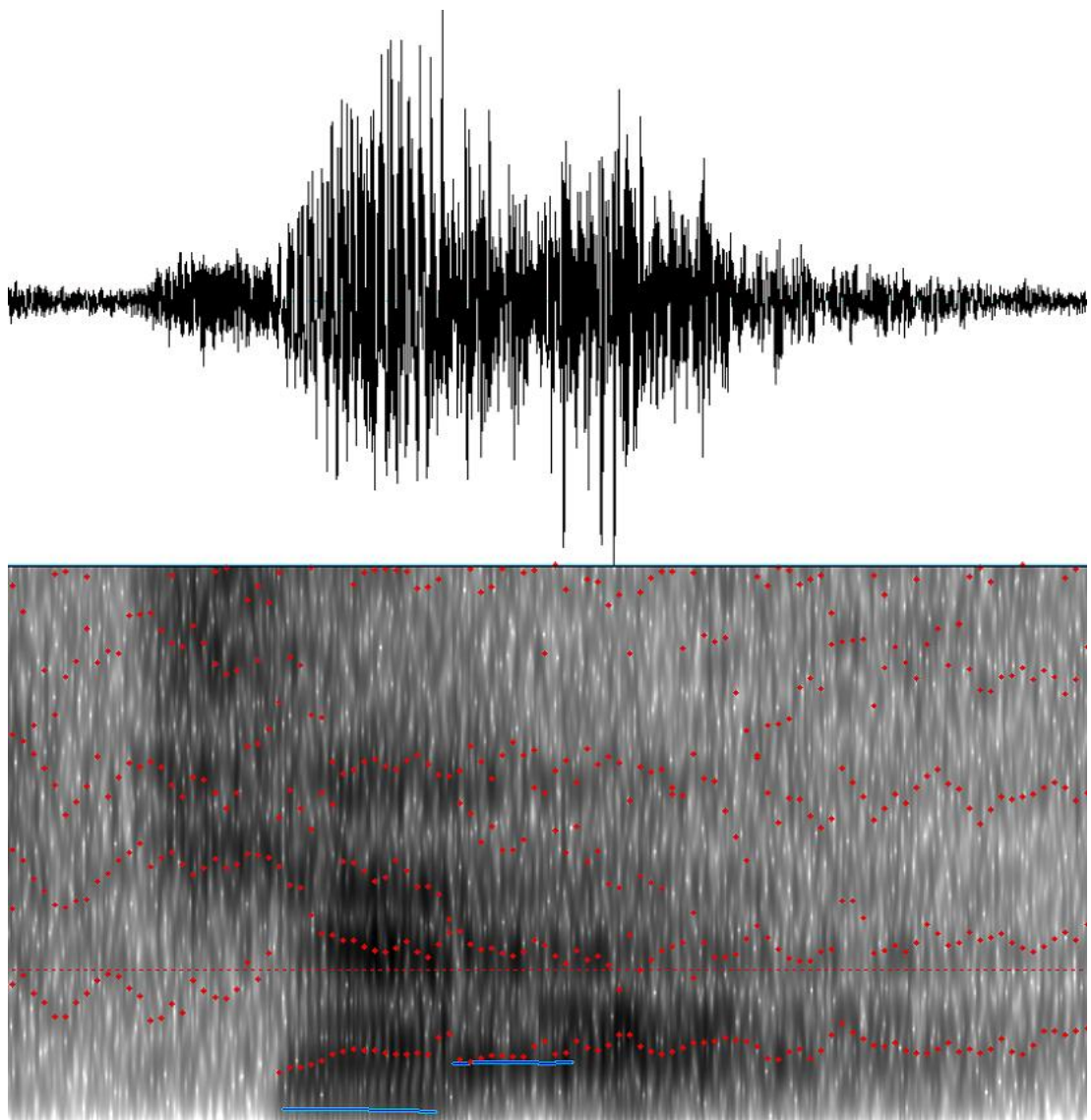
čtíři desetiná místa ↑ /// napišu si padesátku ↑ / ?a te:t' ↑ (Maz)

napiš si padesátku ↑ / smaš to: → / napiš si padesátku ↑ // (Maz)

tak si napiš dvje stě: ↑ // ta:k ?a teť posouvej jed + dva tři: ↑ / (Maz)

čeho ↑ // (Maz)

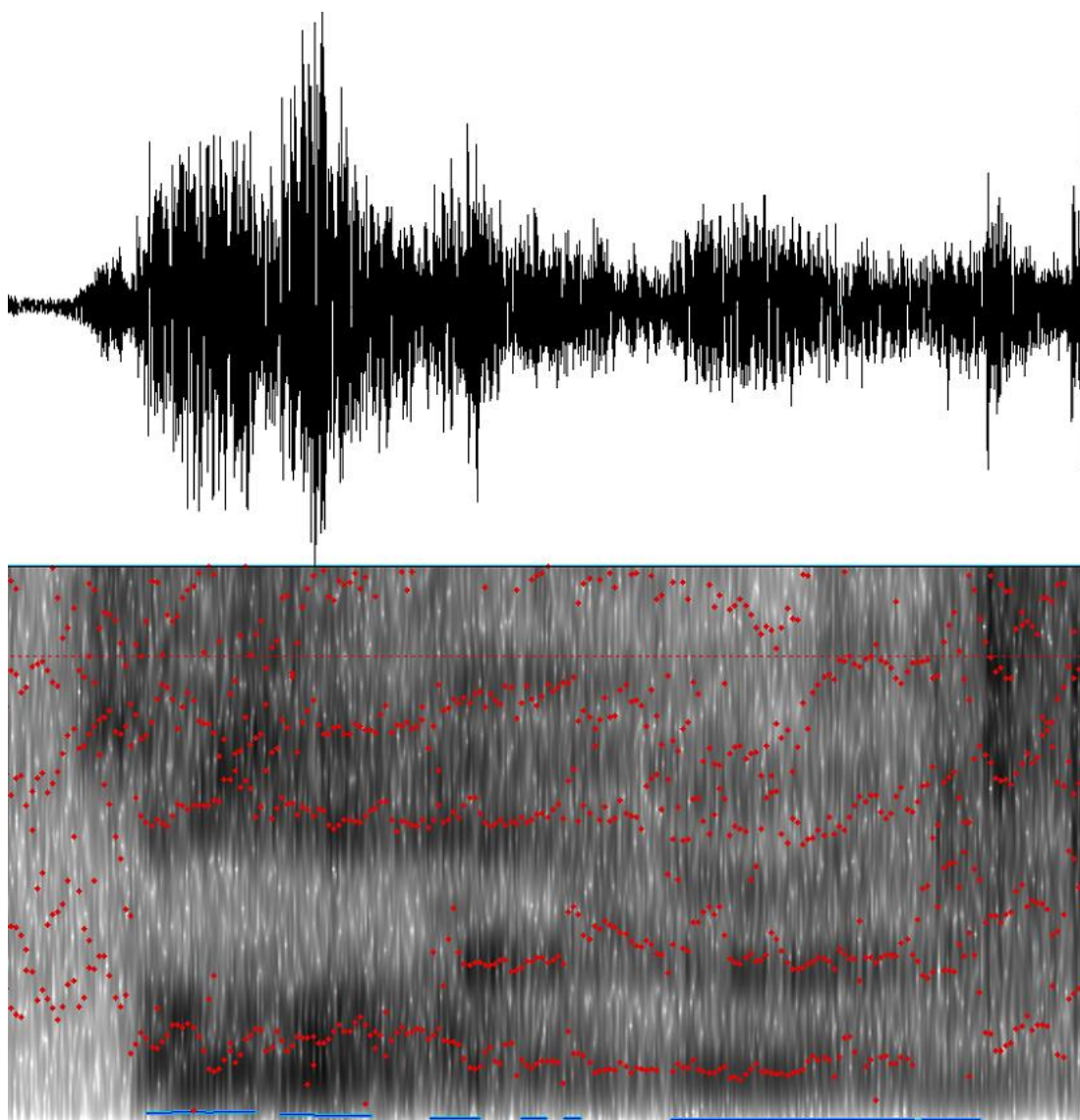
Obr. 6

ne: → // + sou zhodné **gdi ↑** // (Pol)

< 1 hm > 1 + sou zhodné ti **trojúhelníki ↓** // (Pol)⁴

Obr. 7

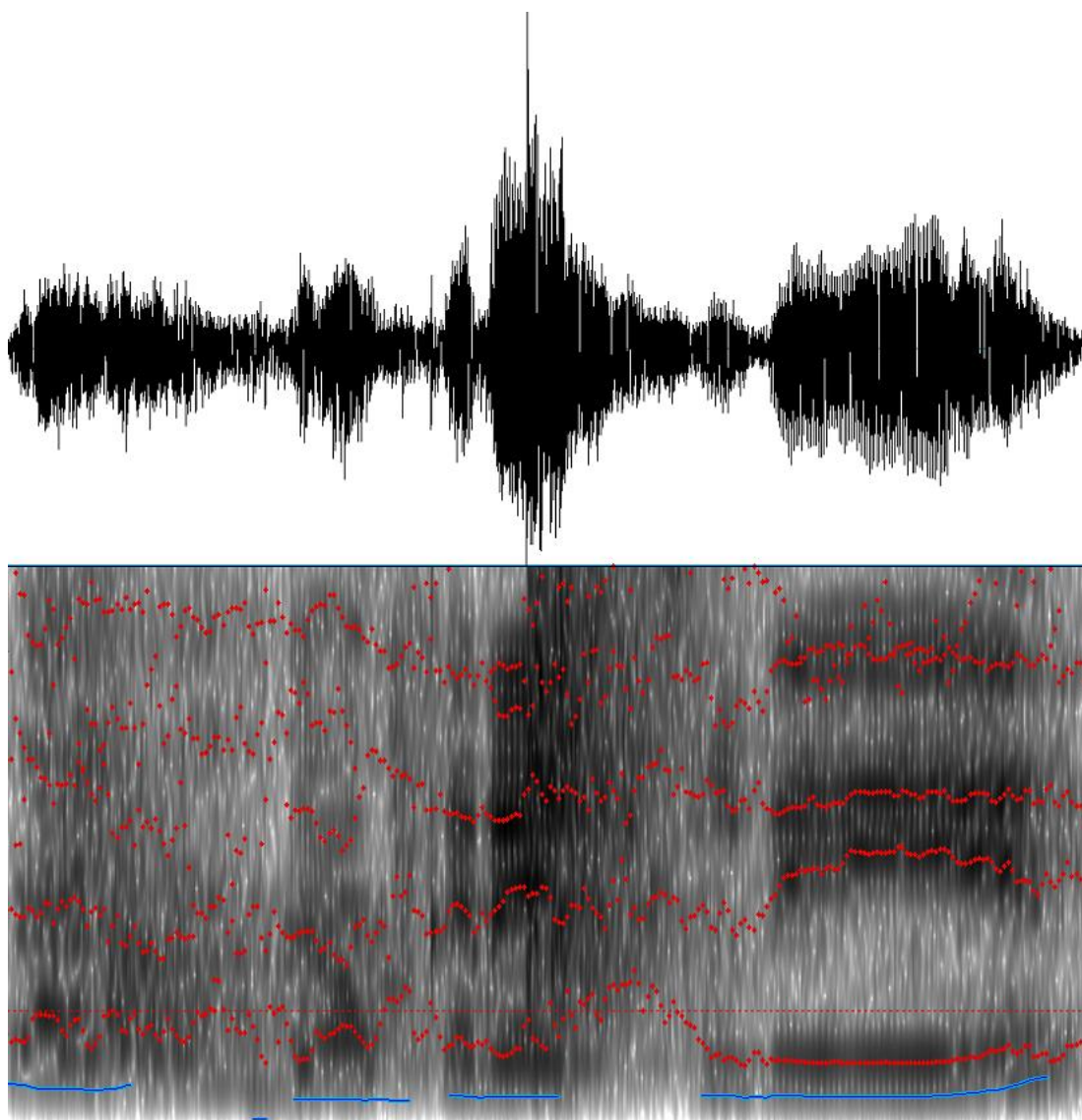
4 Tato věta byla myšlena jako zjišťovací otázka, ale vyslovena jako věta oznamovací.

tí kteří jsou hotoví → // tak si ?otevřou ten sešit **zezadu: ↑** // (Tan)

tí kteří mají **dopsáno ↑** / domalují ?i ten **?obráze:k ↑** / (Tan)

tagže gdo je hotoví může si tam γviličku: → // **dokresli:t ↑** /// (Tan)

Obr. 8

4.10. ZÁVĚREČNÉ HODNOCENÍ

K závěrečnému hodnocení přikládám tři tabulky. Hodnocení jsem pro lepší přehled sledovaných jevů a jejich posouzení rozdělila na segmentální a suprasegmentální rovinu. Poslední tabulka shrnuje celkové závěrečné hodnocení obou rovin dohromady. Tabulky zobrazují hodnocení od nejlepšího mluvčího k nejhoršímu a jejich bodové ohodnocení.

Tab. 22

Hodnocení segmentální roviny		
Pedagog a předmět	Pořadí	Body
Hul (Ž) – Český jazyk (II. stupeň)	1.	3
Pol (M) – Matematika	2.	2
Tan (Ž) – Prvouka	3.	1
Maz (M) – Fyzika	4.	-2
Wol (Ž) – Přírodopis	5.	-3
Hav (M) – Zeměpis	6.	-4
Ods (Ž) – Dějepis	7.	-5
Koř (M) – Český jazyk (I. stupeň)	8.	-6

Tab. 23

Hodnocení suprasegmentální roviny		
Pedagog a předmět	Pořadí	Body
Hav (M) – Zeměpis	1.	3
Hul (Ž) – Český jazyk (II. stupeň)	2.	-1
Pol (M) – Matematika	2.	-1
Tan (Ž) – Prvouka	2.	-1
Wol (Ž) – Přírodopis	2.	-1
Koř (M) – Český jazyk (I. stupeň)	3.	-3
Ods (Ž) – Dějepis	3.	-3
Maz (M) – Fyzika	4.	-4

Tab. 24

Celkové hodnocení		
Pedagog a předmět	Pořadí	Body
Hul (Ž) – Český jazyk (II. stupeň)	1.	2
Pol (M) – Matematika	2.	1
Tan (Ž) – Prvouka	3.	0
Hav (M) – Zeměpis	4.	-1
Wol (Ž) – Přírodopis	5.	-4
Maz (M) – Fyzika	6.	-6
Ods (Ž) – Dějepis	7.	-8
Koř (M) – Český jazyk (I. stupeň)	8.	-9

Na základě konečného výsledku analýzy je nejlepším mluvčím vyučující českého jazyka na druhém stupni. Na segmentální rovině byl její projev téměř bezproblémový. Mluvčí chybovala pouze v kvalitě vokálů a znělostní asimilaci před jedinečnými hláskami. Na suprasegmentální rovině si mluvčí vedla o něco hůře. Problém jí činilo užívání antikadence ve větách, v nichž by se správně objevovat neměla. Posledním problémem bylo frázování. Některé věty díky špatnému frázování nedávaly smysl.

Druhým nejlepším mluvčím je vyučující matematiky v posledním ročníku základní školy. Na segmentální rovině mu nečinilo problémy užívání rázu, dodržování správné kvantity vokálů ani znělostní asimilace před jedinečnými hláskami. Na druhou stranu velmi chyboval v kvalitě vokálů. Špatně vyslovoval vokál /a/, u něhož většina pedagogů neměla problém. Dále měl problémy s redukcí hlásek a hláskových skupin a na suprasegmentální rovině s frázováním. Toto souhrnně činilo jeho mluvní projev místy až nedbalým.

Třetím nejlepším mluvčím, ač má problémy na suprasegmentální rovině, je dle výsledků vyučující prvouky ve čtvrtém ročníku základní školy. Mluvní tempo této mluvčí je přijatelné, ale intonační průběh vět a frázování nepatří mezi její silné stránky. Tato mluvčí měla nejvyšší počet chyb u kvality zadních vokálů /o/ a /u/, ale také u předních vokálů /i/ a /e/. Co ale jejímu mluvnímu projevu zajistilo třetí místo v celkovém pořadí, je bezchybná artikulační asimilace a znělostní asimilace před jedinečnými hláskami.

O něco horším mluvčím, umístěným na čtvrtém místě, je vyučující zeměpisu v sedmé třídě základní školy. Na suprasegmentální rovině si tento mluvčí vedl ze všech pedagogů nejlépe. Jeho intonace je dokonalá, mluvní tempo je nejbližší stanovenému průměru a ve frázování jsou jen nepatrné chyby. Důvodem jeho umístění až na čtvrtém místě je vysoký počet chyb v redukcí hlásek a hláskových skupin, artikulační asimilaci, v níž byl nejhorší, a taktéž neužívání rázu tam, kde je vyžadován.

Nyní už se dostávám k mluvčím, kteří dopadli v hodnocení podprůměrně. Na pátém místě se umístila vyučující přírodopisu druhého stupně základní školy. Problémy měla jak na segmentální, tak na suprasegmentální rovině. Nejhůře dopadla v hodnocení vokálů. Chybovala v nenáležitém dloužení i v nenáležitém krácení vokálů, přičemž dloužení vokálů nedělalo ostatním pedagogům problémy. U kvality vokálů bylo její hodnocení záporné. Čeho si ale můžeme u této mluvčí cenit, je bezproblémové užívání intonace a bezchybná artikulační asimilace.

Šesté místo obsadil vyučující fyziky v osmé třídě základní školy. Vinou jeho konečného pořadí je velmi špatné intonování. Jeho oznamovací věty končí ve většině případů výraznou a nepřeslechnutelnou antikadencí. V tomto jevu je mluvčí nejhorší ze všech pedagogů. Dalším jevem, který tohoto mluvčího sráží až na šesté místo, je mluvní tempo, jenž je nejpomalejší, a ani jeho frázování nemá dobré výsledky. Na suprasegmentální rovině tedy tento pedagog propadl. Na segmentální rovině má velké problémy s nenáležitým krácením a dloužením vokálů a s užíváním rázu. Tomuto vyučujícímu nečiní problémy jedinečné hlásky ani artikulační asimilace.

Na předposledním místě se umístila vyučující dějepisu v osmé třídě základní školy. Problémy má na segmentální i suprasegmentální rovině. Na segmentální rovině chybuje výrazně slyšitelně v redukci hlásek a hláskových skupin, užívání rázu a nenáležitým krácením vokálů. Naopak s nenáležitým dloužením vokálů problém tato mluvčí nemá. Ze suprasegmentální roviny je velmi výrazné její rychlé mluvní tempo. V záporných číslech se pohybuje i hodnocení jejího frázování a intonace.

Vyučující českého jazyka ve čtvrté třídě se řadí na poslední místo závěrečné hodnotící tabulky, ač by se dalo předpokládat, že jeho mluvní projev bude perfektní, a že se v hodnocení umístí na vyšším místě. Tento pedagog má problémy především na segmentální rovině. Mluvčí chyboval skoro ve všech zkoumaných jevech. Výjimkou je pouze bezproblémová artikulační asimilace a mírné chyby v nenáležitým krácením vokálů. S ostatními jevy, jako jsou absence užívání rázu, nenáležitým dloužením vokálů, znělostní asimilace před jedinečnými hláskami, frázování a intonace, měl vyučující nemalé potíže.

ZÁVĚR

Předkládaná bakalářská práce je zaměřena na porušování ortoepické normy ve vybraných jevech u pedagogů vyučujících na základní škole v regionu severní Moravy, konkrétně v regionu Ruda nad Moravou. Níže budu odpovídat na otázky, které jsem si položila v úvodu práce.

První otázka se týkala dodržování pravidel české spisovné výslovnosti pedagogy na základní škole v regionu severní Moravy. Z výsledků analýzy vyplývá, že žádný z pedagogů neodpovídá požadavkům, které na ně klade ortoepická norma. Ani jeden z pedagogů nebyl ve všech zkoumaných jevech hodnocen jako dobrý mluvčí. Část pedagogů byla hodnocena průměrně a většina z nich až podprůměrně.

Druhá otázka vyplývá z odpovědi otázky první a lze ji vyčíst z celkové hodnotící tabulky. Za pedagoga, který je v dodržování ortoepické normy nejlepší, byť žádný z nich nebyl hodnocen nadprůměrně, pokládám vyučující českého jazyka na druhém stupni. Dalšími dobrými mluvčími jsou vyučující matematiky a zeměpisu na druhém stupni. Naopak za nejhoršího mluvčího považuji vyučujícího českého jazyka na stupni druhém.

Třetí otázka se týkala vlivu vyučovaného předmětu na mluvní projev pedagoga. Z výše zodpovězené otázky vyplývá, že předmět vyučovaný pedagogem nemá na jeho mluvu žádný vliv. Dalo by se totiž předpokládat, že vyučující českého jazyka budou na své mluvní projevy dbát více než vyučující jiných předmětů. Z celkového hodnocení však paradoxně plyne, že právě vyučující českého jazyka byl hodnocen jako nejhorší.

Čtvrtou otázkou jsem se ptala na to, v jakém vybraném jevu pedagogové nejvíce chybují. Z analýzy vyplývá, že na suprasegmentální rovině nedokážou pedagogové své mluvní projevy správně frázovat a více jak polovina má problémy s intonací. Na segmentální rovině neuspěl žádný z pedagogů v analýze kvality vokálů a v redukci hlásek a hláskových skupin. U těchto jevů byly výsledky všech zkoumaných pedagogů podprůměrné.

V odpovědi na pátou otázku provedu shrnutí analýzy, jež se týkala hodnocení pedagogů-mužů a pedagogů-žen. Po sečtení chyb ve všech

zkoumaných jevech u mužů a žen, vychází u žen celkem 283 chyb a u mužů 275 chyb. Rozdílem mezi výsledky je pouhých 8 chyb, proto nelze jasně stanovit, zda je lepším řečovým vzorem pedagog-žena či pedagog-muž. Výsledky hodnocení u obou pohlaví jsou téměř stejné.

Šestá otázka se týkala vlivu nářečí na mluvu pedagoga. Jelikož skoro všichni mluvčí pochází z regionu Ruda nad Moravou nebo přímo z okresního města Šumperk, které spadá do oblasti s různorodým nářečím, není nutné uvažovat o vlivu specifického nářečí. Výjimkou je pouze pedagog vyučující český jazyk na prvním stupni, jenž pochází z okresu Uherské Hradiště a nyní žije v Zábřehu na Moravě. V jeho mluvě se znaky východomoravského nářečí neprojevovaly.

Ze středomoravské oblasti se však u tohoto mluvčího ale i u dalších výrazně projevovalo nenáležitě krácení vokálů (ČJ I. ST, FYZ, DĚJ, PŘÍ, PRVO) a zjednodušování hláskových skupin (ZEM, ČJ I. ST, DĚJ, MAT, PŘÍ). Z celomoravských znaků se u všech mluvčích objevovalo pouze vypouštění hlásky /j/ a u jednoho mluvčího znělostní asimilace před jedinečnými hláskami a hláskou /v/ (ČJ I. ST).

Poslední otázka má zodpovědět, zda zkoumaní mluvčí mohou sloužit na základních školách jako řečové vzory. Více než polovina pedagogů skončila v analýze s výsledky pod průměrem. Zbylí vyučující, mezi něž řadím vyučující českého jazyka na druhém stupni, vyučující prvouky a vyučujícího matematiky, by se dali pokládat za průměrné mluvčí. Průměrné výsledky ale nestačí k tomu, aby mohli tito mluvčí plnit úlohu řečového vzoru. Na základě těchto zjištění soudím, že diferenciaci kvality jazykového projevu u učitelů se nedělí dle vyučovaného oboru, ale v závislosti na úrovni pedagogického vzdělání a osobního talentu.

Jako nápravu bych volila pravidelné semináře s praktickými cvičeními pro pedagogy v rámci základních škol a také přísnější logopedická vyšetření před zahájením pedagogické kariéry než jaká platila doposud.

ANOTACE

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra bohemistiky

Jméno: Zuzana Halamová

Název práce: Mluvní projevy pedagogů na ZŠ v regionu severní Moravy

Vedoucí práce: PhDr. Petr Pořízka, Ph.D.

Anotace: Diplomová práce je zaměřena na analýzu mluvních projevů pedagogů na základní škole v regionu severní Moravy. Cílem práce bylo zjistit úroveň jazyka vybraných pedagogů na pozadí ortoepické normy a poukázat na jejich nedostatky. Práce obsahuje část teoretickou, zahrnující obecný výklad témat a jevů, jež souvisí s částí praktickou, v níž sleduji a hodnotím určité jevy, které jsou stěžejní pro dodržování pravidel české výslovnosti. Ve vlastní analýze jsem se zaměřila na sledování jevů segmentální a suprasegmentální roviny, k níž jsou přiloženy grafy zobrazující počty chyb v daných jevech, příklady a komentáře. Dále bylo provedeno celkové hodnocení a porovnání jednotlivých pedagogů. V závěru shrnuji veškeré výsledky práce.

Klíčová slova: ortoepie, analýza, pedagog, veřejný projev, výslovnost, řečový vzor, vokály, konsonanty

Počet znaků: 89 015 (včetně mezer)

Počet použitých zdrojů: 7 monografií, 6 časopiseckých článků, 3 internetové zdroje

Počet příloh: 8 fonetických transkripcí, 1 CD

RESUMÉ

This thesis deals with violations of orthoepic standards in selected language phenomena among teachers at a primary school in the region of northern Moravia, specifically in Ruda nad Moravou. It is divided into two parts. The first, theoretical part, presents in the individual chapters concept of public speech, dialect division northern Moravia and Czech language orthoepy. Second, practical, part focuses on the analysis itself in the chosen location. The basic material for analysis were recordings of lessons at selected primary school.

The results of the analysis showed that none of the teachers does meet the orthoepic standards. Neither of the teachers could be evaluated as a good speaker; part of the teachers were average and most are below average. Average results does not enable them to fulfill the role of model speaker for children. In language of evaluated teachers were recorded some features typical for middle-Moravian dialectal area, sporadically some all-Moravian dialectal features. Depending on these findings I argue that differentiation in speech quality among teachers is not dependent on taught subject but is based on the level of teacher education and personal talent.

To improve teaching practice I would opt for regular seminars with practical exercises for primary schools teachers and demanding speech therapy tests done before start of teaching careers.

LITERATURA

Hála, B.: *Výslovnost spisovné češtiny I: Zásady a pravidla. Výslovnost slov českých.* 2. vydání. Praha: Academia, 1967. 100 s.

Palková, Z.: *Fonetika a fonologie češtiny.* Praha: Karolinum, 1994. 367 s.

Krčmová, M.: *Úvod do fonetiky a fonologie pro bohemisty.* Ostrava: OU v Ostravě, 2010. 216 s.

Krčmová, M.: *Úvod do fonetiky a fonologie pro bohemisty.* Ostrava: OU v Ostravě, 2007. 196 s.

Hůrková, J.: *Česká výslovnostní norma.* Praha: Scientia, 1995. 74 s.

Davidová, D.: *Mluvená čeština na Moravě.* Ostrava: OU v Ostravě, 1997. 171 s.

Palenčárová, J. - Šebesta, K.: *Aktivní naslouchání při vyučování.* Praha: Portál, 2006. 102 s.

Časopisecké články

Balkó, I.: *K výzkumu tempa řeči a tempa artikulace v různých řečových úlohách.* In: „Bohemistyka“. č. 3, 2005. 185 - 196 s.

Jandová, E.: *Oblast s obyvatelstvem nářečně různorodým.* In: *Mluvená čeština na Moravě.* Ostrava: OU v Ostravě, 1997. 116-125 s.

Fic, K.: *Středomoravská oblast.* In: *Mluvená čeština na Moravě.* Ostrava: OU v Ostravě, 1997. 22-44 s.

Müllerová, O.: *Dialogické a monologické žánry mluvených projevů.* In: *Tváře češtiny.* Ostrava: OU v Ostravě, č. 132, 2000. s. 21-36

Kuldanová, P.: *Krise mluvních vzorů v Čechách?* In: *Čeština doma a ve světě.* č. 3-4, 2001. s. 156-161.

Martincová, O.: O mluvném jazyku a jazykové kultuře. In: *Naše řeč*. č.5, 1990.
s. 249-252

Internetová zdroje:

URL: http://fonetika.ff.cuni.cz/wp-content/uploads/sites/104/2016/05/Ska_Vol2012.pdf [cit. 2016-12-10]

URL: <http://www.ujc.cas.cz/miranda2/export/sitesavcr/ujc/sys/galerie-obrazky/publikace-obalky/mapa-nareci.jpg> [cit. 2016-12-10]

URL: <http://zs-ucebni-osnovy.blogspot.cz/> [cit. 2016-12-10]

SEZNAM PŘÍLOH

1. Fonetická transkripce Český jazyk I. Stupeň – 15. 6. 2015
2. Fonetická transkripce Český jazyk II. stupeň – 15.6 2015
3. Fonetická transkripce Dějepis – 15. 6. 2015
4. Fonetická transkripce Fyzika – 15. 6. 2015
5. Fonetická transkripce Matematika – 15. 6. 2015
6. Fonetická transkripce Prvouka – 15. 6. 2015
7. Fonetická transkripce Přírodopis – 15. 6. 2015
8. Fonetická transkripce Zeměpis – 15. 6. 2015

Příloha č. 1 Fonetická transkripce Český jazyk I. stupeň - 15. 6. 2015

Mluvčí: V. Koř

Celkový čas: 00:42:27

Čas promluvy v ukázce: 00:03:07

§U: ta:k → /// počkej počkej počkej ↓ /// tak: → // ta:gže: → /// ta:k → / tagže máte
fšixni: → / kartički: → // ta:gže začneme tag jag vždicki → // ?osoba → / číslo → /
čas ↓ / ta:gže → / hledáme osobu → / hledáme první ?osobu → / čísla → /
jednotného ↓ /ta:gže gdo má ↓? / kartičku s první osobou zvedne: → / ?otočí ke
mně ↓ /// do:bře → / dobře: → / dobře → // jo: → / jo → / jo: → / ?ano → / ?ano
→ // ?ano → // ?a:no → / ta:k ↓ / +deme dat → / druhou osobu: → /// <@@@>
?ano: → / jo: → / jo jo → // dobře: → // ta:k → / třetí osobu čísla jednotného
zvedněte: → < @@@ > /// ?ano: ↑ / ta:k +deme na číslo množné → // ta:gže →
/// první ?osoba → / čísla množného → /// <1 ?ono je mu ň +ák špatně ?od rána →
/ ?a mi máme domluvu → / že gdiš: → // přijde na něho něco → / tak že bez
dovolení → / to je jediní případ gdi ?oňi můžou → / bez dovolení → /
?odbjehnou z třídí ↓ // ta:gže → // > 1 ta:k ↓ / ta:gže → / ?ukončíme tu → /
?osobu: ↑ // ta:k → / co máme na řadě ↓? / druhá osoba čísla množného: → ///
?ano: ↑ /// dobře: no a +eště zbývá třetí osoba čísla → / množného → /// nejag
málo ↓ // nemá tam něgdo ň +ákoř sxovanou ↑ / no možná +eště +ústane → / ?u
ň +áké té třetí ?osobje tadi ↓ / ?u mě ↓ / na řex kartičkax → / později ↓ / ta:k →
/ ta:gže to bixom mňeli osobu číslo +deme na čas: ↓ / ta:gže zvedněte kartički
s časem přítomním → /// teresko ´gdi: jsem zabrzdil ↓? // právě teď ↑ // ?určitě ne ↓
// ta:k → /// maruško co +zme si řekli → / ?u ?urč → / o? určování času ↓? / no
?uš +sem se lekl ↓ // ta:k ↓ // čas budoucí ↑ /// zítra ↑ / jzme ?objevili ↑ / to je
budoucí čas ↑ / ?asi ne: → /// dobře: → / ?a: → / ještě → / čas: → / minulí: → //
jeden z ňix ?určitě neňí minulí čas: → /// ta:k → // dobře: ↑ // ta:gže to bixom mňeli
?osobu → / číslo → / čas → / no ?a tetka teda +deme na → / spúsop ↓ // tedi
zvedněte kartički: ↑ / pokut → / tam → / něgdo má → / sloveso → / které +e ve

spůsobu rozkazovacím ↓ // pokud najdete sloveso ve způsobu rozkazovacím zvedňete ↓ //

<1 mluví ke mně > 1

§U: ?ano: → /// mis + iž_že gdiž řekneš vizíváme že rozkazuješ někomu ↑ // no
mis + im že mu oznamuješ ↓ / jenom → / co → / dělá → / <@@@> ta:gže → /
?určitě rozkazovacím způsobem ↓ <@@@> // budu vikat ↓ // <@@@> budete
pikat ↓ / mis + iž_že <@@@> rozkazuješ ↑ / někomu tím ?abi něco děla:l → //
?určitě ne: → // roz → / bij ↓ // mis + iž_že tím rozkazuješ někomu ↑ // <@@@>
?určitě ne: → // ta:k → / no: → / to: rozkazovací způsob je ↓ / no a: → / ještě → /
spůsob → / podmínovací pokud něgdo má ↑ // tag zvedňete ↓ // tadi je to f pořátku:
→ // ta:g honza: ↑ //

Příloha č.2 Fonetická transkripce Český jazyk II. stupeň - 15.6 2015

Mluvčí: L. Hul.

Celkový čas: 00:44:22

Čas promluvy v ukázce: 00:03:00

§U: střídat se f telefonování ?abi ten ?účet → / nebo tak jakobi různě nemusí to být jenom to telefonování ?abi nezůstal jenom na ni:x → / dobře ↓ // tak < 13 hm > 13 vemte si te:t → / sešit ↑ /// ?a: → // skusite: → / se dá _ do dvojce nám to vjde → / fšexo: ↓ / janča si sedne k raďimovi: → / jirka si sedne k martinovi: ↑ // ?a: → / da:n → / si: → / sedne: → / tadik → / k danovi ↑ // vem si židlu → / tadik tu třeba → /// ta:k → // prosim vás → // < 1 hm > 1 budete pracovat → / s: → / ve dvojci ↑ // ?ale každí si to bude psat do svého sešitu jo → / protože → / po té → / po někom to třeba nepřčtete: → / tak ?ať to máte svím písmem ↓ // ta:k → / skusíš vitvoři:t ↑ // pořát se budeme bavit tadi ?o tom kamaráctví → // skusíš vitvoři:t ↑ // pjet ra:t → // ?ale svíx → / ?ano → / můžeš se ?inspirovat tím tekste:m → / jak si kamaráda ?udržet jo ↑ / napiš si tadi: → / jak si kamaráda ?udrže:t → /// ?udrže:t → // to znamená co máš d'ela:t ?abis: bil dobrím kamarádem f poctate ↓ / jo ↑ / ?a pak se skusíš zamislet nat tím ↑ / co vlas + ně toho kamaráda ?odrazuje ?a skusíš napsat pjet bodú jo ↑ / to znamená co: → / ničí → / kamaráctví ↓? // co ničí kamaráctví ↓? / ?a ti se skusíš vipsat f pjetiγ bode:x ↓ // dohromadi → / společně → // dejte se do toho pak si přečtem jo ↑ / co + ste vimisleli → // ta:k budou tam dva sloupcy ↓ / f poctate → / jeden sloupec bude jakobi kladní → / je to pozitivní → // jak si kamaráda ?udrže:t → / ?a f poctate to druhí je jak ho stratit ↓ / což samozřejmě není rada → // ?ale může k tomu dojít ↓ / ?určíte ↓ / některím tím xováňím ↓ / ta:k porať si ve dvojici napište to samé ?ať to máte stejné → /// jo: jenom v bode: ↓ / žádné dlouhé slohofki ↓ / žádní dlouhí vipisováňí ↓ /// tak ↓ / má ?uš něgdo pjet ?a pjet ↑ // tak + ?ešte xvilku: → / tak dvje minutki → /// ta:k ↓ / dopiš pomalu: ↑ / pokut te + + ste nestihli uplne fšex pjet tak nevaďí → / ?ale ?určíte ?u každého ?aspoň něco: → /// ta:k po + d'me přečíst ↓ / co máme nejdřív si dáme tadi to kladné jo ↑ / tak toho + sme < --- > ↓ / ta:k co je jako pozitivní co + sou jako řadi jak se xovat ?abi sis toho kamaráda ?udržel ↓ / jani ↓ / přečti fšex co máš ↓ //

§Ž: ...

§U: víborňe ↓ / dobře ↓ / ta:k ↓ / co máme dál ↓? / marku ↓ /

§Ž: ...

§U: dobře: → / baruš ↑ /

§Ž: ...

§U: dobře: → / honzo ↑ /

§Ž: ...

§U: dobře: ↑ / dane ↓? /

§Ž: ...

§U: dobře: → / viborňe: ↑ / + ?eště něgdo: ↑ / něco jiného trošku: ↑ / honza kamlar
↓? // no ↑ /

§Ž: ...

§U: dobře: → / ?a kristijáne ↑ /

§Ž: ...

§U: viborňe ↓ / ta:k → / po + d'me teď na to záporné ?ano: ↑ / co vlas + ně: → / to
přátelství jakobi ničí → / honzo ↓? /

§Ž: ...

§U: ?ale to nejsou radi jo: → / co ho ničí ↓? // to mu neradíš ↓ // to znamená → /
s toho ?uďelej poctatné jméno jenom ↓ /

§Ž: ...

§U: nepújčo'vání vjecí ↑ // netolero'vání nebo netolerance ↓ //

§Ž: ...

§U: <2 hm >2 pomlouvání spiš → //

<1 přemýšlení > 1

<2 přemýšlení > 2

Příloha č.2 Fonetická transkripce Dějepis - 15.6 2015

Mluvčí: J. Ods.

Celkový čas: 00:44:27

Čas promluvy v ukázce: 00:03:00

§U: dvojka → / ješiš ↓ / červenou mám tadi ↓ // těm napíšu ´pr bhjnm vñi
průmyslová revoluce jo ↑ / p + že budeš ji d'elat dru → / druhou ↓ // šimone št štvje:
↑ // tak co vi ↓? / ?u+ + ste (už jste) zaspominali ↑ // na látku poslední hod'ini ↑ //
no: ↑ // připominam že je potřeba se učit z hod'ini na hod'inu + diž máme jednu
hod'inu tídně ↓ // + e: ↑ // ta:k ↓ / každopádně ?abisme → // šup ↓ /// ?abisme zadali
práci třídě: → / + diž já budu skouše:t ↑ // tak mi se k těm zemím ↑ / gde ta
revoluce osumnacet čtiřicet osum probíhala + neska vrátíme: ↑ / konkrétně ke
dvjema z ñix → / ?a to bude ?itálie ?a německo: ↑ // ?a: → / + neska je konečně
sjednotíme ↓ / + neska nám vznikne ta ?itálie kterou známe + neska: → // + nešñi
?obecně zeměpisné mapi: ?a vitvoříme to ñemecko které známe + neska s ?obecně
zeměpisné mapi ↓ / ta:gže ↓ / vječina třídí ↓ // vezme učebñici na strañe šedesát
pjet: → /// < 1 hm > 1 co ?o tom viš ↓? / srovnej → / problematiku zamñestnávání
děti → // v ?období ?osumnácté devatenáctého století ?a dneska ↓ / jo ↑ // fšexno co
?o tom viš co + sme se už říkali → / co ?o tom viš ↓ / z hod'in ↓ / víxovi k
?občanství → / ?od rodiču → / tak ↓ // strana šedesát pjet v ?učebñici: ↑ /// + šixñi
nalistují ↑ // na strañe šedesát pjet máte sjednoceñí ?itálie ?i sjednoceñí ñemecka
viđi to tam fšixñi: ↑ // to sjednoceñí ñemecka pokračuje _ ještě kousek na stranu
šedesát še:st → // ti malí octaveče:k → // tagže vi si přečtete: ↑ // to zaprvé → // ?a
za druhé → / mi → / budete sxopñi → // v jednoduxosti: → / sami zotpovjed'et ↑ /
pár ?otázek ↑ / konkrétně < --- > na to se budu ptát → / bude mñe určité zajímat
která → // < 2 hm > 2 co → // museli → // f t'ex státex ´viřešit → // ?abi mohl +
dojít k tomu sjednoceñí ↓ // jo ↑ / s čím se tam museli ještě potíkat neš + tomu
sjednoceñí mohlo dojít ↑ // ve kterém roce k tomu sjednoceñí došlo: ↑ // jaké tam
?ot _ té dobi bilo státní sřízeñí ↓? jestli tam < --- > třeba republika → / císařství →
/ králofství → / jo: ↑ / zjistete: ↑ // no a to bude fšexno < --- > nebudeme hledat
ňákou vjedu ↓ // + zhledem k tomu že máme jednu hod'inu → / tídně ↓ / ta:k ↓ /

+ pe: + → // za mnou pří + de matouš ↑ // ?a opustí → / zadňí → / řadu → // zadňí
lavici → /// ta:k: matouší → // revolušní rok ?osumnácet čtiřicet ?osu + ↓ / ve
který zemíx → / ta revoluce propukla f tom roce ↓? //

§Ž: ...

§U: ?a + 'eště ňegde ↓ //

§Ž: ...

§U: tam ne: → / tam ne: → /

§Ž: ...

§U: <3 hm >3 hapsburské monarxiji ↓ / do:bře ↓ // to nemáš dopsané ↓ // tag
hlavňe že mam ?učebňici ?a učim se z učebňice že ↑ // ta:k ↓ / <4hm >4 tetka
vezmeme zemi po zemi: ↑ // jo ↑ / jednotliví stát za státem ?a žekneš mi → / proč
tam ta revoluce propukla → /

<1 přemýšlení > 1

<2 přemýšlení > 2

<3 přitakání > 3

<4 přemýšlení > 4

Příloha č.2 Fonetická transkripce Fyzika - 15.6 2015

Mluvčí: M. Maz.

Celkový čas: 00:22:44

Čas promluvy v ukázce: 00:03:01

§U: tak musíte dát pozor na to ?abyste: → // nepřeměňili ?indeksi ↑ / ?u tět
fyzikálních veliči:n → / jinak ↑ / vám visledek neví + de správně ↓ /// ?a:le ale ale ↓! /
tak metrů čtverečních musí být všdicki 'méne → / neš centimetrů čtverečních ↓ / smaš
to: a převeť to znovu ↓ ///

§U: mi neumíme převádet ↑ /

§Ž: ...

§U: no: ↓! / tak → / ?o čtíři desetiná místa ↓ // jedna → / dva ↑ / ?a su tadi ↑ / tři →
/ čtíři ↓ // + diť to máš špatně ↓ /// + sem vam říkal napiš'te si to + diš to neumíte
napište si to číslo ↑ / napište si tu padesátku ↑ / ?a: → // ?ot té nuli si počítejte čtíři
desetiná místa ↑ /// napišu si padesátku ↑ / ?a te:t' ↑ // si počítám čtíři desetiná místa
↓ / jedno → / druhé → / třetí → / čtvrté ?a je desetiná čárka ↓ / ?a doplním si nuli ↑
/ ?a mám visledek ↓ / tagže to smaš ?a napiš to znovu ↓! / ?a správně ↓! // to je
jednoduxí → /// smaš to: ↑ / ?a napiš to správně ten převot ↓ / kolik to teda bude ↓?
/// ne: → // + diť + sem ti to tam psa:l → /

§Ž: ...

§U: znovu ↓ / napiš si padesátku ↑ / smaš to: → / napiš si padesátku ↑ // ?a posuň si
desetinou čárku ?o čtíři místa → // ta:k ?a udelej te:t' ↑ / desetinou čárku jak je to
poslední → / ta:k a doplň nuli ↓ /// ta:k → / teť je to správně ↓ / čeho ↑ //

§Ž: ...

§U: metrů čtverečních ↓ // to samé u druhého průřezu ↓ // ?a už to nepopleť' ↓! ///
znovu ↓ / špatně ↓ /// tak ?u:š ↑ // tak si napiš dvje stě: ↑ // ta:k ?a teť posouvej
jed + dva tři: ↑ / čtíři ↓ / tam bude desetiná čárka → / ?udelej _ ji tu čárku: → / ?a
doplň tam nuli ↓ // no: → / ?a je to: → / + diť to je _ jednoduxé ↓ // ta:k → / potřhři

zadáání → / napiš fsta:x → / ?a vipočítej ↓ /// ?odvoť ?obecňe: ↑ / fstax pro rixlost
ve: dva → / ?ať víme → / nebo napiš to tak jak to tam piše:š → / ňegdo to umí
tímdle způsobem → // krát → // ve: dva ↓ // ta:k ?a počítej ↓ // ta:k gdo ?už gdo ?už
zná výsledek ↑ // viborňe: ↑ / proč zbitek nemá vipočitaní výsledek ↓? /// tak to
nevím co_s tam teť napsala ↓ /// co_s to tam napsala ↓? /// smaš to: ↑ // ta:k → / ?a
napiš ↓ / žádná celá → / pjet tisícín ↓ /// krát ve: dva ↑ // ?a tadi ve: dva se rovná ↑
//

§Ž: ...

§U: můžete ↓ / ta:k ?a teť ja:k ↑ / to je ↓? / žádná celá jedna ↑ // děleno: ↑ / děleno
↓ / žádná celá nula nula pjet ↓ // ta:k → / natukej na kalkulačku ↑ // ?a ↑ /
?uvidíme jak nám višla rixlost ↓ /// no: → / to je rozdíť že ↑ // takže ve: dva se
rovná ↑ //

Příloha č.2 Fonetická transkripce Matematika - 15.6 2015

Mluvčí: P. Pol.

Celkový čas: 00:44:06

Čas promluvy v ukázce: 00:02:59

zdeňku: → // ?a: → / mi + sme vjedeli že to je ↓? // no samozřejmě že ví + de
pjeta dvacet ↓ /// to neňi černá magije ↓ / to co + sem tam dělal ↓? // tak to první:
→ / + sem si ro + šířil desítí ↓ // jo ↑ / škrtl + sem nulu tadi + sem se připsal nulu ↓
// te' + sem to skátíl šestí ↓ // + diš dvacet pjet je šesc + → / teda sto padesát je šest
krát dvacet pjet ↓ / no ↓ // tak co tam + e za magiji ↓? /// honzo kráčení zlomku ↓ //
?ot chvíle co + sme zaš → / začali řešit trojčlenki tohle to děláme → / + eště + sme
to procvičovali proto: → / že nemáte ?u příjmaček dovolené kalkulački že ↓ /
+ sme si ukazovali jak si ten výpočet zjednodušit ↓ / na co násobit → / hařnumera
→ / + diš múžu počítat z jednoduxími čísli jenom tím že si to skrátím ↓ / t:ak
?otevřte sešiti → / fče:ra + sme: → / začali → / probírat ↓ / jehlan → /// jejdanáčku
?a už mám průšvix → / ?uš tam je nahraní germanizmus → / to biy mňel < --- > ↓
/ ☺

§J: ...

§U: ta:k → / sestrojili + ste si fčera → / pravidelní čtyřbokí jehla:n → // ?a: → /
odvodili + sme si → // vzorce pro výpočet objemu: → / ?a: → / povrřxu ↓ / ?obecní
vzorec pro jehlan zňí → // zdeňku ↓? / ?obecní vzorec ↓? /

§Ž: ...

§U: ?opsax poctavi krát víška → / děleno třemi ↓ / 'pro:č děleno třemi ↓? //

§Ž: ...

§U: každí jehla:n → // je ↓! // třetina ↓ // čeho ↓? /// ne: → / třetina → // třetina: →
// hranolu → // se stejnou → // poctavou → / ?a stejnou → // víškou ↓ // ?a hranol
se stejnou poctavou ?a víškou má třikrát vjetší ?objem neš < --- > jehlan ↓ //
povrřx ↑ / martíne ↑ /

§Ž: ...

§U: ne: povr_x ↓ // plus ?opsax ↓? / pláště ↓ // čím je tvořen plášť každého jehlanu ↓?
// renáto ↓ // čím je tvořen plášť každého jehlanu ↓? ///

§Ž: ...

§U: ne + okáže + si přectavit → / čím je tvořen plášť jehlanu ↓? //

§Ž: ...

§U: < 1 hm > 1 + sou zhodné ti trojúhelníki ↓? //

§Ž: ...

§U: ne: → // + sou zhodné gdi ↓? // ne: → // pravidelné → // je li ten jehlan
pravidelní ↓ / pak + sou ti: → // trojúhelníki rovnoramenné ?a zhodné ↓ // je li dán
nepravidelní tak ?určíte ti trojúhelníki zhodné nebudou ?a tudíž je třeba spočítat
každí zvláš + < --- > další → / další → // to nahrátej něgde ?odevzdáváš ↓? //

§J: ...

§U: ☺ // ?abix to ?upřesni:1 ↓ / zuska studuje < 2 hm > 2 českou filologii na: → /
filozofické fakultě f olomouci ?a skoumá → // jak vzdělaní lidé mluví ↓ ☺ ///

§U: tagže: → / ?uvedli + sme si konkrétní vzorce pro: → / pravidelní čtyřbokí → /
jehlan ↓ // jelikož pravidelní čtyřbokí jehlan má za poctavu → //

< 1 přitakání > 1

Příloha č.2 Fonetická transkripce Prvouka - 15.6 2015

Mluvčí: M. Tan..

Celkový čas: 00:45:06

Čas promluvy v ukázce: 00:03:00

§U: ti kteří jsou hotoví → // tak si ?otevrou ten sešit zezadu: → // ?a naxistají si tušku do ruki budem soutěžit jo ↑ /// jenom ti kteří + sou hotoví ↓ / ti kteří nejsou ještě píšou ↓ // já počkám ?aš to ?řixni budete mít nemusíš se bát ↓ ///

§U: pavli ↓ / co hledáš ↓? //

§Ž: ...

§U: to můžeš ?i perem honzi jo ↑ / to nevaďi ↓ + diž nemáš ↓ /// hotovo ↑ / dobře ↓ /// ?alča hotovo ↑? ///

§U: ta:k → / dokončujem + pomalu řixni ↑ ///

§Ž: ...

§U: dobře ↓ // prosím → /// pokud si hotoví ?a: → // budeš čekat než gdotatní dopíše můžeš si tam namalovat nějakého živočixa jo: ↑ // dobře: → // prosim ↑ /// ?aleksi ↓! / řikali + sme si že živé ?organizmi se dělí na → // rostlini → / houři → / ?a živočixi ↓ // ta:gže je kitka živočix ↓? // můžeš třeba mravence ↓ / klidň+ ↓ ///

§Ž: ...

§U: tak nakresli že ji nějaké zvířátko bašti ↓ /// vojto ↓ / řsiml sis že klárka se přihlásila a proto ji poslouxám ↑ /// třeba ↓ // < 1 hm > 1 // ?uš + ste na to vojto přišli ↑ /// < 2 hm > 2 // hotovo ↑ / dobře ↓ // tagže gdo je hotoví může si tam gviličku: → // dokresli:t → /// potom budem soutěžit jo: ↑ / ?aleksi ↓? /// to nevaďí ↓ // < 3 hm > 3 /// ?adélka se nebude otáče:t → // ta:k jo ↓ // hotovo ↑ / dobře: → /// ?aleksi ↓ / mi tetka máme prvo?uku jestli sis nefřiml ↓ /// nikolka je hotová ↑ // tak nepovídáme že: ↑ /// zvedne ruku gdo ještě píše ↑ // dobře → /// pavli ↓ /

dokončujeme ?ano ↑ /// neumíš se hlásit že ne ↓? // ne ↓ / říkála + sem něco takového ↑ // ?a říkála + sem já něco takového ↑ / ne ↓ /// + eště dlouho se budem + dohadovat ↑ // ne: že ↓ / každý má práci → ///

§U: ta:k ↓ // ti kteří mají dopsáno ↑ / domalují ?i ten ?obráze:k ↑ / ?abixom se mohli pustit _ do té souřteže jo ↑ // nemusíš ↓ / nebudeš potřebovat lenoxa ↓ /// ta:k → // ?otočime sešit ze zadu: → /// ?a budeme souřtežit ↓ / já ti budu ukazovat → / ?obráski různý živočixú → // ?a budou mít → / fšixňi budou mít srst ↓ // co to znamená že mají srst + ↓? /

§Ž: ...

§U: ?adélko ↑ /

§Ž: ...

§U: jo ↓ // na tom obrásku bude vždicki koušiček s toho zvířete ↓ // pod ním → / bude napsáno za ?a: → // za be: → / za ce: ↓ / za ?a: třeba tigr → / za be: třeba lef → / za ce: zebra ↓ // ti si napíšeš to písmenko: → // které si mislíš → / že to zvíře je ↓ // čí ta srst je ↓ // tagže napíšu si třeba jenom be: ↓ // čárka → // já ?ukážu další ?obrázek → // ?a ti si najdeš → / zase písmenko které gdiž napíšeš si → // čárka → // ?ano ↑ // tag ještě jednou ↓ // já ti ?ukážu ?obrázek → // pod ním bude za ?a: třeba zebra: za be: tigr za ce: lef ↓ // + diš se pođiváš na ten ?obrázek?a řekneš si → / to je zebra ↓ // napíšu si ce: → ///

<1 přemýšlení> 1

<2 přemýšlení > 2

<3 přemýšlení> 3

Příloha č.2 Fonetická transkripce Přírodopis - 15.6 2015

Mluvčí: E. Wol.

Celkový čas: 00:43:53

Čas promluvy v ukázce: 00:03:00

§U: ta:k provedeme kontrolu ↓ / ?otočte se ať vidíte na tubuli jo: ↑ // ?otočíme se
?u:š → // ?i vláďa: → / kontrolujeme s tabuli ↓ / na obrásku přet sebou máme
rostlinou buňku: → / na povrchu rostliné buňki najdu co ↑ // na povrchu ↓! //
buňečnou stěnu ↓ / na co je ta buňečná stěna ↓? // jaká je ↓? // ´viborňe ↓ / pod
buňečnou stěnou najdu: → // jakou ↓? // tadi to neňi napsan + → / citoplazmatickou
membránu ↓ / jaká je ve srovnání s buňečno + stěno + ↓? // ?ohebná → / ?a ?uš ↑ //
polopropustná ↓ vibjerovje polopropustná ↓ / co vyplňuje vnitřní prostori buňki ↓? //
´viborň + ↓ / co je to modří jezero ↓? // na co je vakuola čím je naplněna ↓? //
´vodu ↓! ´viborňe → / vodními rostoki ↓ / < 1 hm > 1 jak se nazíva ?organela: →
/ která je: jakímsi primitivním moskem té buňki ↓? // jádro ↓ / ´viborňe ↓ / jakího
procesu → / soustřet se ↓! // jakého procesu se ?učástni to jádro ↓? / kromě toho
že řídí ↓? // ´viborňe ↓ / rozmnožování přenos dědičné informace ↓ / co jsou ti
zelení ↓ / tělíska ↓? // xloroplasti: napnění čím ↓? / marek neňi votočenej ↓ //
xlorofilem ↓ / na co je ten xlorofi:l ↓? // jak se nazíva ?ú + borňe ten proce:s ↓? //
´viborňe ↓ / < 2 hm > 2 n:a tēx kartičkax co + sme rozdávali máte navíc → /
?organéliji → / + sou to ribozomi: → / na co + sou ribozomi: ↓? // ´viborňe: → / ?a
+ eště tam máte mitoxondrije: → /// na co + sou mitoxondrije ↑ // buňečné díxání
virábí ?energiji přesně ta:k ↓ / na ?obrásku vedle + ste mňeli + eště živočišnou
buňku → / já ji tadi nemám nexce se mi to překlapávat ?ale zhrňeme to společně:
→ / na povrchu živočišné buňki je → // ´viborňe: → / vnitřni prostori vyplňuje → //
?ano: → / říďící funkci má → / viborňe: → / najdeme tam + eště mitoxondrije: →
/// to přeháníš ↓ /

§Ž: ...

§U: ?a ribozomi ↓ / ribozomi + sou na vírobu: → / bílkovin ↓ / ta:k dominik mi dá
žákofskou → / ?ostatní ?uklidí karti ?a vrací se na svá místa ↓ ///

§U: ?ať nepostrácíte kartički dát pozor: ↓ /// ta:k te' si vezmeme ?učebnice: → // bude to strana: → /// strana še:st → // na straňe še:st máte: → / systematickí → / nebo přehlet systematického třídění rostli:n → / spracujeme do sešitu ano: ↑ // bes t'ex ?obráskú → / pouze: rozdělení rostli:n → / podle ?určitíx _ charakteristický znakú → / marek rožne nad vámi tu jednu řadu: → /// práce je zadaná → / ?uš se uklidňíme → /?i klára: → /// má něgdo zájem ↑ / se nexat vivola:t ↑ //

§Ž: ...

§U: to nexáš na mňe ↓ / lukáši ↓! / po: + t' → // strana še:st ↓ // + šak patrik má učebñici ↓ // co ↑ // po + t' ↓ ///

§Ž: ...

§U: třída se ?uklidňí: → // davide: → // ?uš mľčíte → / šest ↓ /// ta:k na obrásku přet sebou máme ?ekosistými s tekoucí vodoú → // ?uve:ď mi: → / xarakteristiku: horního toku řeki ↓ /

<1 přemýšlení> 1

<2 přemýšlení > 2

Příloha č.2 Fonetická transkripce Zeměpis - 15.6 2015

Mluvčí: M. Hav.

Celkový čas: 00:27:05

Čas promluvy v ukázce: 00:03:00

§U: ta:k jihočeský kraj si napište → / základní údaje → /// jihočeský kraj ↓ ///
krajské město → / české buďejovice ↓ // tak → / ?uš se probu:t' ↓ // ?aňčko: → /
ti zas + nemáš sešit ↓? ///

§Ž: ...

§U: tag dohánej ↓! / počítat ?utikáme ↓ /// ☺ tag ra + či < 1 zašni ↓ // > 1 ta:k máte ↓
/ jihočeský kraj → / krajské město → / české buďejovice ↓ / < 18 km → / > 18
jenom → / zase: → / ?orientačně ↓ // sousedí → // na severu: s _středočeským
kraje:m → / na západě s plzeňským kraje:m → / na jihu → / s německé:m ?a s
rakouské:m → / ?a na východě s krajem visočina ↓ // co se týká → // těch základních
?údajů → // tak si zapište akorát tak krajské město uš + sem říká:l → / české
buďejovice: → / rozloha: → / těch deset tisíc kilometrů čtverečních → / ?a říkám → /
ti čísla po vás nebudu xtít ?aš ta:k ↓ /// no: → // těch → / nebo počet ?obytel už je
zase trošk + malinko vi + ší → / než je ten zhruba šescet tisíc → / < --- > tam to
bilo ?opravdu přes celou prahu: → / < --- > jádro města < --- > máte na šescet
?aš ?osmset → / jo: tagže → // ta + i máme šedesát tři ↓ / kubo: → // < --- >

§U: kuba si dopíše →! /// ti → / tvoje kameni → /

§Ž: ...

§U: no → / jako ti tvoje kameni já ti rozumim ↓ // no ti + sou furt + ?eště u mne
doma f tašce ↓ // nebo:j tetka: se: → // helet se < --- > tejd:en → / tak → / celníci
mne to nesebrali → / na < 2 hranicích → / > 2 tak to snad _donesu ↓ // muži: ↑ ///
no: → / hlavne + diš při + deš ↓ // no → / tak přírodní podmínky ↓ // < 3 š: → // > 3
to + sou vlas + ně ti pojmi: → / k + erí po vás budu xtít zakreslit do té mapky: → //
?a následně se zas objeví na písence ↓ /

§Ž: ...

§U: ? uš + sem zmiňoval ↓ // 'na jihu ↓ / šumava: → / novohrcké hori → / na
východě → // českomoravská vrchovina → // na severu → / středočeská pahorkatina
→ // ?a ?uprostře:t → /

§Ž: ...

§U: ta:g _ gdi+ se za podíváme tak ?uš to: → / těch přírodních podmínek → / tak
nabízí vlas + ně využití toho zemědělství ?a rybářství ↓ / je vječina vánočních kaprů
→ / co projede s téhle oblasti ↓ / najdeme tam nejvječi → / českí ribník → //
rožmbe:rk → / ?a dá se tam snadno podniknout cesta kolem svjeta ↓ // stihnete to
tak: → / za půl hodini ↓ // no je tam ribník svjet ↓ // ☺ tagže ho můžeš ?objet na
kole: → / ?a máš cestu kolem svjeta ↓ / f třeboňi ↓ /// ta:k → / řeki ↓ / zase → /
pátež → / páteřní řekou celého kraje: → / je vltava ↓ / tentokrát uš + sme → / na
šumavje ?u jejix pramenú → / vzniká ze souťoku teplé ?a studené vltavi → /

<1 se smíchem > 1

<2 se smíchem > 2

<3 utišení žáků > 3

